

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tomi Bahorić

**Boj med Združenimi državami Amerike in
Ljudsko republiko Kitajsko za svetovno hegemonijo**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tomi Bahorić

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

Somentorica: izr. prof. dr. Ana Bojinović Fenko

**Boj med Združenimi državami Amerike in
Ljudsko republiko Kitajsko za svetovno hegemonijo**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

*Za mir in stabilnost v svetu ni nič bolj pomembno
kot pozitiven in vzajemno koristen odnos med ZDA in Kitajsko.*

(Scott Bates 2013)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Milanu Brglezu in somentorici
izr. prof. dr. Ani Bojinović Fenko za prijazno usmerjanje,
svetovanje in strokovno pomoč pri pisanju magistrske naloge.
Posebna zahvala velja moji družini, ki mi je omogočila študij
in me spodbujala pri pisanju magistrskega dela.

Boj med Združenimi državami Amerike in Ljudsko republiko Kitajsko za svetovno hegemonijo

Magistrska naloga analizira boj med Združenimi državami Amerike (ZDA) in Ljudsko republiko Kitajsko (LRK) za svetovno hegemonijo. Pri raziskovanju me je zanimalo, kako se spreminja razmerje moči med ZDA in LRK na političnem, gospodarskem, vojaškem in kulturnem področju; ter ali bodo ZDA kot trenutno politično najvplivnejša ter gospodarsko in vojaško najmočnejša država tudi v prihodnje ohranile položaj svetovnega hegemon ali pa jih bo s tega mesta izpodrinila Kitajska. Razmerje moči med ZDA in LRK se v zadnjih desetletjih nagiba v prid LRK, ki zlasti zaradi hitre gospodarske rasti močno povečuje svojo moč in vpliv v mednarodni skupnosti, medtem ko celokupna moč ZDA v primerjavi s Kitajsko upada. Gospodarska uspešnost Kitajski omogoča tudi uveljavljanje političnih ciljev, zato jo mnogi vidijo kot največjo tekmičico ZDA. Kitajska krepi svojo moč in vpliv tudi na vojaškem in kulturnem področju, a je na teh področjih njen globalni vpliv še vedno omejen. Kljub povečanju moči Kitajske in gospodarski krizi, ki je nedvomno prizadela ameriško gospodarstvo, pa ZDA ostajajo edina supersila, saj imajo tehnološko najmočnejše gospodarstvo na svetu in nepremagljive vojaške zmogljivosti, z vidika mehke moči so ameriški kulturni vplivi prevladujoči po vsem svetu, politično-diplomatsko delovanje ZDA pa je ključnega pomena pri oblikovanju mednarodnega sistema in mednarodnega reda. ZDA imajo tako največ vzvodov moči v mednarodnih odnosih, kar jim omogoča ohranjanje hegemonikega položaja v mednarodni skupnosti.

Ključne besede: Združene države Amerike, Ljudska republika Kitajska, moč, hegemonija, polarnost.

The battle between the United States of America and the People's Republic of China for world hegemony

The master's thesis analyses the battle between the United States of America and the People's Republic of China for world hegemony. I was interested in finding out the changes in the balance of power between the USA and China as far as their political, economic, military and cultural impact is concerned. The question is also raised whether the USA, as the most politically influential as well as the most powerful country in the military and cultural domains, will be able to retain the world supremacy or its place will be taken by China in the future. The balance of power between the USA and China has slightly changed in favour of China in the past few decades, since its fast economic growth has raised China's power and influence in the international community, whereas the overall power of the USA is being diminished as compared to China's. China's economic success enables it to enact its political goals and many experts see China as the most powerful USA competitor. China has also strengthened its power and influence in the military and cultural domains, but its impact in these spheres is still limited. Although China has gained an increasingly influential power and the economic crisis has undoubtedly influenced the US economy, the USA still remains the only superpower, as it has the most technologically powerful world economy as well as superior military strength. In terms of soft power, the American cultural impact is dominant all around the globe, and the political and diplomatic activities of the USA are the key factors in establishing the international system and international order. The USA has the most levers of power in the international relations, which enables the US its hegemony position in the international community.

Keywords: United States of America, People's Republic of China, power, hegemony, polarity.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	8
1.1 Opredelitev problema	8
1.2 Metodologija magistrskega dela	10
1.3 Struktura magistrskega dela	11
1.4 Raziskovalna teorija	11
2 KONCEPTUALNI OKVIR	13
2.1 Moč države v mednarodnih odnosih	13
2.1.1 Politična moč	17
2.1.2 Gospodarska moč	17
2.1.3 Vojaška moč	18
2.1.4 Kulturna moč	19
2.2 Ravnotežje moči	20
2.3 Hegemonija	21
2.4 Polarnost v mednarodnem sistemu	22
3 POLITIČNA MOČ ZDA IN LRK	25
3.1 Politična moč ZDA	25
3.1.1 Razvoj ZDA v smeri globalnega hegemonu	25
3.1.2 Unilateralno delovanje ZDA	26
3.1.3 Vztrajanje ZDA v vlogi vodilne sile	28
3.1.4 Upad politične moči ZDA	29
3.2 Politična moč LRK	30
3.2.1 Kitajska iz regionalne v globalno silo	32
3.2.2 Kitajski upor proti hegemoniji	34
3.3 Politični odnosi med ZDA in LRK	36
3.4 Regionalna prevlada LRK v Aziji in Zahodnem Pacifiku	39
3.4.1 Pomen vprašanja Tajvana	41
4 GOSPODARSKA MOČ ZDA IN LRK	42
4.1 Gospodarska moč ZDA	42
4.1.1 Gospodarske šibkosti ZDA	43

4.2	Gospodarska moč LRK	44
4.2.1	Gospodarske šibkosti LRK	46
4.3	Premik težišča svetovnega gospodarstva z zahoda proti vzhodu	48
4.4	Gospodarski odnosi med ZDA in LRK	50
4.5	Primerjava gospodarskih kazalnikov med ZDA in LRK	52
4.6	Valutna vojna med ZDA in LRK	57
5	VOJAŠKA MOČ ZDA IN LRK	59
5.1	Vojaška moč ZDA	59
5.2	Vojaška moč LRK	60
5.3	Vojaški odnosi med ZDA in LRK	62
5.4	Primerjava vojaških kazalnikov med ZDA in LRK	64
5.4.1	Obrambni proračun ZDA in LRK	64
5.4.2	Vojaška sredstva ZDA in LRK	66
5.4.3	Vojaško osebje ZDA in LRK	67
5.5	Vojaške baze ZDA in LRK	68
6	KULTURNA MOČ ZDA IN LRK	73
6.1	Kulturna moč ZDA	73
6.2	Kulturna moč LRK	74
6.3	Primerjava kulturne moči ZDA in LRK	76
6.4	Svetovno javno mnenje o ZDA in LRK	77
6.5	Pomen angleškega in kitajskega jezika	78
7	ZAKLJUČEK	80
8	LITERATURA	85

KAZALO GRAFOV, SLIK IN TABEL

Grafi:

- Graf 5.1: Letni obrambni proračun vojaško najmočnejših držav, 2015 (v milijard dolarjih) 65
- Graf 5.2: Letni obrambni proračun LRK in ZDA, 2000–2015 (v milijard dolarjih) 66
- Graf 5.3: Države z največjim številom aktivnega vojaškega osebja 68
- Graf 6.1: Jeziki, ki jih kot prvi ali drugi jezik uporablja največ ljudi na svetu (število govorcev v milijonih) 79

Slike:

- Slika 2.1: Supersile, velesile, srednje sile in male sile 15
- Slika 3.1: Zahteve Kitajske in drugih držav po teritorialnih vodah v Južnokitajskem morju 41
- Slika 4.1: Premik težišča svetovnega gospodarstva 50
- Slika 5.1: Regionalna bojovniška poveljstva ZDA 59
- Slika 5.2: Obkroženost Kitajske z vojaškimi bazami ZDA 69

Tabele:

- Tabela 4.1: Primerjava gospodarskega sistema in gospodarske moči ZDA in LRK 54
- Tabela 4.2: Članstvo ZDA in Kitajske v mednarodnih organizacijah 56
- Tabela 5.1: Količina vojaških sredstev ZDA in LRK 67
- Tabela 5.2: Vojaške baze ZDA in vojaško osebje ZDA v okolici LRK 70

SEZNAM KRATIC

ANZUS	<i>Australia, New Zealand, United States Security Treaty</i> (Varnostna pogodba Avstralije, Nove Zelandije in ZDA)
APEC	<i>Asia-Pacific Economic Cooperation</i> (Azijsko-pacifiško ekonomsko sodelovanje)
ASEAN	<i>Association of Southeast Asian Nations</i> (Združenje jugovzhodnih azijskih držav)
BDP	bruto domači proizvod
BRIK	Brazilija, Rusija, Indija in Kitajska
BRIKS	Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika
CIA	<i>Central Intelligence Agency</i> (Centralna obveščevalna agencija)
D-8	<i>Developing-8 Organization for Economic Cooperation</i> (D-8 Organizacija za gospodarsko sodelovanje)
EU	Evropska unija
G7	<i>Group of Seven</i> (Forum sedmih najrazvitejših gospodarstev)
G8	<i>Group of Eight</i> (Politični forum za vlade osmih najrazvitejših držav)
G20	<i>Group of Twenty</i> (Forum za vlade in guvernerje centralnih bank iz 20 največjih svetovnih gospodarstev)
G77	<i>Group of Seventyseven</i> (nevezana koalicija držav v razvoju)
LRK	Ljudska republika Kitajska
MDS	Mednarodni denarni sklad
MIKTA	Mehika, Indonezija, Južna Koreja, Turčija in Avstralija
MTV	<i>Music Television</i>
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization</i> (Organizacija Severnoatlantske pogodbe)
OZN	Organizacija združenih narodov
SIPRI	<i>Stockholm International Peace Research Institute</i> (Stockholmski raziskovalni inštitut za mednarodni mir)
STO	Svetovna trgovinska organizacija
TNI	tuje neposredne investicije
UNESCO	<i>United Nations Education, Scientific and Cultural Organization</i> (Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)
VS ZN	Varnostni svet Združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema

V vsej zgodovini sta se moč in pomen posameznih držav v mednarodni skupnosti spreminjala. Različna zgodovinska obdobja so bila zaznamovana s prevladujočo vlogo različnih držav. V 16. stoletju je v vlogi svetovnega hegemona nastopala Španija, v 17. Nizozemska, v 18. Francija in Britanski imperij v 19. stoletju (Bojinović Fenko in Rus 2011a, 25). V 20. stoletju sta se v času hladne vojne za vodilno vlogo borili Sovjetska zveza in ZDA. Po razpadu Sovjetske zveze so ZDA širile svojo hegemonijo predvsem na gospodarskem področju ob podpori brettonwoodskih institucij in svojih vojaških sil (Valenčič 2009). Tudi 21. stoletje se je začelo z zelo neenakomerno porazdelitvijo moči v prid ZDA kot globalni velesili. Z le petimi odstotki svetovnega prebivalstva je gospodarstvo ZDA predstavljalo četrtno svetovne proizvodnje, ZDA so dosegle skoraj polovico svetovne vojaške porabe in tudi njihovi mehki (kulturni in izobraževalni) viri moči so bili najobsežnejši (Nye 2010, 2). Številni avtorji še vedno vidijo ZDA kot najpomembnejšega in najmočnejšega igralca v mednarodni skupnosti in menijo, da bodo ZDA ostale hegemonna sila 21. stoletja.

A novo stoletje je prineslo velike spremembe v mednarodnih odnosih, saj je poleg globalizacije tehnologije, informacijskih storitev in trgovanja prišlo tudi do oblikovanja multipolarnega mednarodnega sistema ter postopnega premika moči proti vzhodu, kjer postajajo vse močnejše tudi druge države (npr. Rusija, Indija, Japonska, idr.). Med njimi izstopa predvsem LRK, ki bi lahko že v tem desetletju pridobila status supersile. Kitajska se je začela uveljavljati kot ekonomska gonilna sila z naglo gospodarsko rastjo in izjemnim tržnim potencialom, ki na Kitajsko privablja države in korporacije z vsega sveta. K spremembam ravnotežja moči v mednarodnem sistemu je bistveno prispeval tudi napad na Svetovni trgovinski center 11. septembra 2001, s katerim so bile ZDA izzvane kot svetovna velesila, ogrožen je bil tudi mednarodni mir (Ming-Te in Tai-Ting Liu 2011, 97). Poleg tega je leta 2008 svetovna finančna kriza povzročila geopolitične spremembe, »ki nakazujejo možen zaton ZDA v vlogi velesile, ob tem pa tudi z njimi trdno povezanega dolarja v vlogi globalne valute« (Valenčič 2009).

Moč ZDA se tako v zadnjih letih zmanjšuje, hkrati pa se mednarodna moč Kitajske povečuje. Vzpon Kitajske predstavlja enega največjih izzivov, s katerim se ZDA soočajo na začetku 21. stoletja, saj po svoji geografski velikosti, številu prebivalstva ter gospodarskih in naravnih

zmogljivostih Kitajska predstavlja eno najvplivnejših držav na svetu, kar dopolnjuje s svojo vojaško močjo in z diplomatsko težo s stalnim članstvom v Varnostnem svetu Združenih narodov (VS ZN). Njen mednarodni položaj se po koncu hladne vojne največkrat definira v povezavi z ZDA in se predstavlja kot njihov tekmelec ter le izjemoma kot njihov zaveznik (Cencen 2011, 69, 179).

Mnogi avtorji že opažajo odkrit boj med ZDA in LRK za vodilni položaj v današnji mednarodni skupnosti tako na političnem in gospodarskem, kot tudi na vojaškem in kulturnem področju. Glaser (2011, 80) meni, da bo vzpon Kitajske verjetno najpomembnejša zgodba v mednarodnih odnosih 21. stoletja. Kitajska postaja velika sila in pojavlja se vprašanje, ali bo prišlo do sprememb v razmerju moči med najmočnejšima akterjema ter do novega svetovnega hegemonu. Booth in Wheeler (2008, 270, 277) opozarjata celo na nevarnost, da bi boj za svetovno prevlado lahko privedel do nove hladne vojne med ZDA in LRK.

ZDA se zavedajo, da se bo glede na vse večjo multipolarnost sveta 'ameriško stoletje', ki se je začelo ob koncu druge svetovne vojne, v naslednjih desetletjih izteklo (Mekina 2011, 22). Da je čas ameriške hegemonije mimo, se strinjata tudi Nathan in Scobell (2012, 32), ki vidita Kitajsko kot edino morebitno grožnjo hegemoniji ZDA. Kitajska je po njunem mnenju edina država, ki se po razpadu Sovjetske zveze lahko zoperstavi ZDA, saj ima pomembne nacionalne interese v vseh delih sveta, zbuja pozornost v vseh državah in v vseh mednarodnih organizacijah.

V magistrskem delu proučujem boj za svetovno hegemonijo med dvema velesilama, ZDA in LRK. Za lažje razumevanje razmerja moči med državama proučujem in primerjam razvoj njunega političnega, gospodarskega, vojaškega in kulturnega delovanja skozi čas, predvsem pa me zanima, kako sta se njuna moč in vpliv v mednarodni skupnosti spreminjala v zadnjih letih. **Raziskovalno vprašanje**, ki sem ga postavil v magistrski nalogi, je, kako se spreminja razmerje moči med ZDA in LRK na političnem, gospodarskem, vojaškem in kulturnem področju. **Cilj** magistrske naloge je ugotoviti, kakšno je trenutno razmerje moči med ZDA in LRK; napovedati, katera od teh dveh držav bo sposobna povečati vpliv na mednarodno skupnost v prihodnosti; ter ugotoviti, ali bodo ZDA kot trenutno politično najvplivnejša ter gospodarsko in vojaško najmočnejša država tudi v prihodnje ohranile položaj svetovnega hegemonu ali pa jih bo s tega mesta izpodrinila Kitajska.

Preverjal bom veljavnost naslednjih tez:

- **Teza 1:** Kitajska povečuje svojo globalno moč¹ in vpliv ter postaja enakovredna ZDA tako na političnem in gospodarskem, kot tudi na vojaškem in kulturnem področju.
- **Teza 2:** ZDA ostajajo najmočnejša velesila in ohranjajo hegemonski položaj v mednarodni skupnosti tudi v 21. stoletju.

Kljub temu, da v trenutni mednarodni skupnosti nastaja več centrov moči, ki bi lahko ogrozili prevladujoč položaj ZDA, se v magistrski nalogi **omejujem** na Kitajsko, ki se v zadnjih desetletjih razvija z izjemno veliko hitrostjo in postaja vse pomembnejši gospodarski in politični akter na regionalni ravni, hkrati pa širi in utrjuje svojo moč in vpliv tudi globalno. Omejitve mojega raziskovanja se kažejo tudi v nezadostnosti neposrednih virov iz Kitajske, kjer je svoboda medijev zelo omejena, saj so jo 'Novinarji brez meja' med 139 državami postavili na predzadnje mesto po stopnji svobode medijev (Cencen 2011, 64).

1.2 Metodologija magistrskega dela

Za namene raziskovanja in doseganja ciljev magistrske naloge se poslužujem *metodološke triangulacije*, ki omogoča celostni pristop k merjenju, analizi in interpretaciji podatkov (Grix 2010, 135). Z metodo *primerjalne analize* primerjam osnovne značilnosti in posebnosti, zunanjepolitične zmogljivosti, razvoj moči in vpliva ter posledično položaj ZDA in LRK v mednarodni skupnosti. Te podatki so pridobljeni z metodo *analize sekundarnih virov* (monografij, zbornikov, znanstvenih člankov, idr.). Za uporabo *kvantitativne metode* bodo služili številni statistični podatki, s katerimi raziskujem posamezne kazalce oziroma stanje razvoja na političnem, gospodarskem, vojaškem in kulturnem področju (npr. bruto domači proizvod (BDP), vojaški proračun, izobrazba državljanov, idr.), pri tem pa uporabljam podatke iz kredibilnih virov (npr. Svetovna banka, Centralna obveščevalna agencija (*Central Intelligence Agency* – CIA), Stockholmski raziskovalni inštitut za mednarodni mir (*Stockholm International Peace Research Institute* – SIPRI), idr.). Z *zgodovinsko analizo* ugotavljam nihanja in spremembe globalne moči ZDA in LRK skozi različna zgodovinska obdobja, te pa primerjam s sedanjim razmerjem moči med državama.

1.3 Struktura magistrskega dela

¹ Benkova opredelitev značilnosti sodobne mednarodne skupnosti loči med univerzalnostjo (obseg vseh držav na svetu) in globalnostjo (obseg vseh področij človekovega delovanja – politik) (Benko 1997, 18–20). V magistrskem delu termin *globalna moč* uporabljam kot sinonim za univerzalno moč oz. vpliv, ki jo ima država v svetu. Termin *regionalna moč* pa se nanaša na moč oz. vpliv, ki jo ima država v določeni regiji.

V uvodu magistrskega dela opredeljujem problem, cilje, raziskovalni vprašanji in tezi ter predstavljam metodologijo, strukturo dela in raziskovalno teorijo. Zatem predstavim temeljne pojme, ki govorijo o strukturi moči v mednarodnem sistemu in so ključni za razumevanje vsebine.

V glavnem delu magistrske naloge proučujem boj med ZDA in LRK za dosego svetovne hegemonije. V ta namen analiziram politično, gospodarsko, vojaško in kulturno moč ZDA in LRK, proučujem razvoj bilateralnih odnosov in razmerje moči med državama na omenjenih področjih. Zanima me, na kakšen način državi uveljavljata svoj vpliv na globalni ravni, v mednarodnih institucijah in pri reševanju regionalnih in globalnih vprašanj. Posebno pozornost namenjam primerjavi gospodarske moči dveh ekonomsko najmočnejših držav, saj je ravno gospodarska moč v današnji mednarodni skupnosti eden od najpomembnejših dejavnikov za dosego svetovne prevlade. Obe državi sta prepoznani tudi po izjemni vojaški moči, saj imata največje število aktivnega vojaškega osebja in največji letni obrambni proračun na svetu. Nenehno vlagata sredstva v vojaško modernizacijo in povečujeta svoje vojaške zmogljivosti. Poleg tega obe veliko vlagata v razvoj t. i. mehke moči skozi promocijo kulture, jezika, življenjskega sloga, vrednot, idr., ki jih uporabljata za doseganje vpliva v mednarodni skupnosti.

V zaključku povzamem tematiko magistrske naloge, podam odgovore na raziskovalni vprašanji in ključne ugotovitve raziskovalnega problema ter okrepim oz. ošibim tezi.

1.4 Raziskovalna teorija

Pri pisanju magistrskega dela se opiram na realistično teorijo mednarodnih odnosov, ki realnost razlaga s koncepti varnosti, suverenosti, nacionalnega interesa in politike moči. Osrednji cilj zunanje politike države je varnost in preživetje nacionalne države, ki se uresničuje skozi boj za čim večjo moč v mednarodni skupnosti (Dunne in Schmidt 2007, 207–208; Smith in Baylis 2007, 5). Mednarodna politika je po mnenju realistov nenehna in ponavljajoča se borba za moč (Kegley in Raymond 1994, 47). Realistična teorija govori o delovanju držav v skladu z lastnimi nacionalnimi interesi ne glede na interese mednarodne skupnosti, mednarodno pravo pa države upoštevajo le, kadar je to v skladu z njihovim nacionalnim interesom (Benko 1997, 67).

Standardni realistični pogled napoveduje intenzivno tekmo med ZDA in LRK za vodilno vlogo v mednarodni skupnosti. Obe državi si prizadevata pridobiti čim večjo moč, da bi si zagotovili varnost in preživetje. Tako kot vse države tudi ZDA in LRK na političnem,

gospodarskem, vojaškem in kulturnem področju delujeta na podlagi svojih nacionalnih interesov in zunanje-političnih ciljev ter tako skušata maksimizirati svojo moč (Glaser 2011, 81, 83).

Realistični pogled predstavljajo ofenzivni in defenzivni realisti, v magistrski nalogi predstavljam pogled obeh skupin. Po načelu ofenzivnih realistov bi ZDA in LRK morale uporabiti svojo vojaško in gospodarsko moč ter diplomatski vpliv, da prisilijo ostale k ciljem, po katerih hrepenijo, saj so prepričani, da je moč vredna le malo, če ni uporabljena. Defenzivni realisti pa podpirajo reševanje problemov z uporabo mehke moči in diplomacije. Realisti na LRK gledajo kot na 'rastočo' in 'revizionistično' silo, medtem ko ZDA obravnavajo kot '*status quo*' silo, ki mora reagirati na kitajsko rast in njene občasne provokacije (Shambaugh 2013, 27, 249).

2 KONCEPTUALNI OKVIR

2.1 Moč države v mednarodnih odnosih

Moč (*power*) je ključni koncept v znanosti o mednarodnih odnosih, ki ga proučujemo v kontekstu mednarodnega okolja in ne v kontekstu boja za oblast v državi (Bojinović Fenko 2014, 7). V razpravah o mednarodnih odnosih velja koncept moči za enega najtežavnejših, saj se zanj uporabljajo številne in med seboj zelo raznolike definicije. Najbolj razširjena je definicija klasičnih realistov, ki moč definirajo kot sposobnost akterja A, da prisili akterja B, da stori nekaj, česar akter B sicer ne bi storil (Barnett in Duvall 2005, 40; Smith 2012, 4). Za negativen vidik moči pa velja, da akter A prepreči akterju B, da bi storil to, kar bi sicer želel storiti. Moč lahko torej opredelimo kot sposobnost političnega delovalca, da doseže svoje cilje ter da oblikuje, nadzoruje in usmerja politično obnašanje drugih (Lukšič 2009, 544). V mednarodnih odnosih poznamo dva pojava moči: moč v pomenu virov (*power in resource terms*), ki jih država poseduje in jih z operacionalizacijo spremeni v zmogljivosti, ter moč v pomenu odnosov (*power in relational terms*), pri kateri gre za vpliv na druge subjekte v mednarodni skupnosti (Nye 2011, 12–13).

Po realistični teoriji temeljni vir moči izhaja iz materialnih zmogljivosti države, kot so velikost prebivalstva in ozemlja, naravna bogastva, hrana in surovine, posedovanje oboroženih sil in velikost BDP, na podlagi katerih se nujno oblikujeta vojaška in gospodarska moč. Realizem na ta način pojasnjuje t. i. *trdo moč*, ki se jo uporablja z različnimi taktikami: fizična prisila, izsiljevanje, zastraševanje ter uporaba vojaških in gospodarskih (agresivnih) sredstev, s ciljem vplivati na obnašanje drugih političnih akterjev (Nye 1991, 153).

Nye (v Bojinović Fenko 2014, 8)² trdi, da je vojaška sila preživet način doseganja vpliva v mednarodnih odnosih in da je danes vse bolj v ospredju delovanje držav na podlagi t. i. *mehke moči*. Ta je v nasprotju s trdo močjo bolj posredna, dolgoročna in deluje bolj s prepričevanjem kot prisilo. Izvaja se prek propagande, diplomacije in kulture (Brighi in Hill 2012, 163–164). Z mehko močjo država vpliva na ravnanje drugih držav in oblikuje njihove preference na način, da te želijo slediti njenemu vzoru, ker cenijo njene vrednote in kulturo ali si želijo doseči njeno raven odprtosti in blaginje (Nye v Bojinović Fenko 2014, 9).³ Zaradi naraščajoče razlaga lne vrednosti koncepta mehke moči je bilo v zadnjih letih izvedenih več študij mehke moči.

² Nye, Joseph S. Jr. 2002. *The Paradox of American Power: Why the World's only superpower can't go it alone*. Oxford: Oxford University Press. V Bojinović Fenko (2014, 8).

³ Nye, Joseph S. Jr. 2002. *The Paradox of American Power: Why the World's only superpower can't go it alone*. Oxford: Oxford University Press. V Bojinović Fenko (2014, 9).

McClory (2010, 3; 2011, 10; 2013, 7) na podlagi analize indeksa mehke moči (*Index of Soft Power*) izpostavlja pet podindeksov mehke moči, in sicer: diplomacijo, izobrazbo, vladanje, kulturo in posel/inovacije. V nadaljnjih raziskavah je tem dodal še šesti, digitalni podindeks (McClory 2015, 21; 2016, 28). Nye (2008, 99) poudarja, da je sodobna informacijska tehnologija omogočila enostaven in poceni način vplivanja v mednarodni politiki prek predstavljanja idej in doseganja lastne privlačnosti na dolge razdalje.

V svoji konceptualizaciji moči Barnett in Duvall (2005, 43, 49, 51–52, 55) upoštevata dve dimenziji. Prva predstavlja način, kako je moč izražena oz. skozi kaj deluje (skozi interakcijo akterjev ali konstitutivno), druga pa izpostavlja specifičnost socialnih odnosov, skozi katere moč deluje (neposredno ali razpršeno). Na podlage te dvodimenzionalne matrice strokovnjaka definirata štiri tipe moči, in sicer prisilno moč (*compulsory power*) in strukturno moč (*structural power*) kot neposredna tipa moči ter institucionalno moč (*institutional power*) in produktivno moč (*productive power*) kot razpršena tipa moči. Pri prisilni moči gre za neposredni nadzor oz. oblast enega akterja nad drugim; ta moč omogoča enemu akterju, da neposredno vpliva na okoliščine in delovanje drugega. Strukturna moč temelji na strukturno pogojenih družbenih odnosih, pri čemer gre za določanje mesta in pomembnosti posameznih akterjev. Institucionalna moč predstavlja posreden nadzor enega nad drugim skozi razpršene odnose interakcij (npr. skozi pravila in postopke formalnih in neformalnih institucij). Produktivna moč se izraža skozi razpršene družbene odnose in zagotavlja družbene procese, v katere so vključeni vsi subjekti, tako družbeno privilegirani kot prikrajšani.

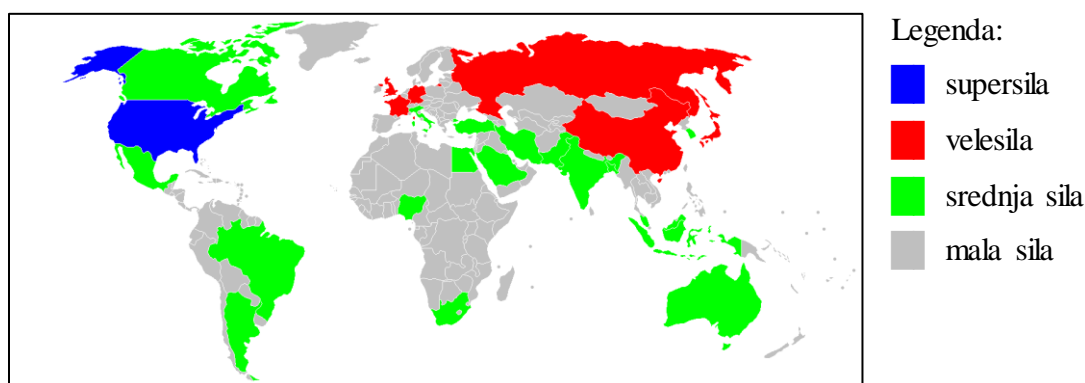
Moč države pomembno oblikuje njeno zunanjo politiko in njeno zmožnost uveljavljanja interesov v odnosu z drugimi državami. »V sodobni mednarodni skupnosti, ki jo tvorijo po moči zelo različne države – od velesil do mini držav – učinkuje moč države na zunanjo politiko že sama po sebi« (Petrič 2010, 351), zato jo prištevamo med posredna sredstva zunanje politike. Iz tega sledi, da imajo močnejše države večji nabor sredstev zunanje politike, hkrati pa so ta sredstva tudi veliko učinkovitejša (prav tam).

V prizadevanjih za doseg zunanjepolitičnih ciljev države uveljavljajo moč na različne načine. Za potrebe ugotavljanja razmerja moči med ZDA in LRK obravnavam štiri ključne vire moči države: politično, gospodarsko, vojaško in kulturno moč. Na ta način ugotavljam celokupno moč obeh političnih akterjev in njun vpliv na globalni ravni. Poudarek dajem proučevanju primerjave gospodarske moči, ki ima dominantno vlogo pri določanju vodilnih

akterjev v sodobni mednarodni skupnosti. Kot pravita Taylor in Flint (v Grgič 2009, 8),⁴ »se zdi malo verjetno, da bomo kdajkoli lahko popolnoma izmerili moč, zato se opiramo na grobe približke, odvisne od okoliščin, v katerih je moč uporabljena.«

Države se po moči zelo razlikujejo. Moč držav sama po sebi še ne pomeni sorazmerno enakega vpliva v mednarodni skupnosti. Glede na vpliv na mednarodni sistem v današnjih geopolitičnih okoliščinah razlikujemo različne skupine sil: supersile, velesile, srednje sile in male sile (slika 2.1).

Slika 2.1: Supersile, velesile, srednje sile in male sile

Vir: Prirejeno po Fox (1959, 3), Vital (1967, 134), Chapnick (1999), Heineman in Heimann (2006), Rudd (2006), Petrič (2010, 117, 124) in Goldstein v Cencen (2011, 47–48).⁵

Po Petriču (2010, 117) so značilnosti *supersile* v tem, da je sposobna globalno delovati z vojaško silo, razpolaga z neomejeno količino jedrskega orožja, ima veliko gospodarsko in finančno moč, poseduje najpomembnejše naravne vire, ima visoko razvito tehnologijo in inovacije, je politično stabilna in je sposobna svoje ideološke, gospodarske, kulturne in politične vrednote uveljavljati na globalni ravni. Status supersile so v preteklosti imeli Britanski imperij, Sovjetska zveza in ZDA. Z dekolonizacijo Britanskega imperija po drugi svetovni vojni ter razpadom Sovjetske zveze leta 1991 so ZDA po koncu hladne vojne edina država, ki jo po navedenih kriterijih lahko obravnavamo kot supersilo (Cox 1987, 211; Evans in Newnham 1998, 522–523; Petrič 2010, 117).

Velesila je država, ki poseduje veliko gospodarsko, vojaško, diplomatsko in kulturno moč. Velesila ima sposobnost, da sodeluje in uveljavlja svoj vpliv pri globalnih zadevah, ki izhajajo

⁴ Taylor, Peter J. in Colin Flint. 2000. *Political Geography: World Economy, Nation-State and Locality*. Harlow: Pearson Prentice Hall. V Grgič (2009, 8).

⁵ Goldstein, Joshua S. 2003. *International Relations*. New York: Longman. V Cencen (2011, 47–48).

iz nacionalnih interesov. Svojo moč lahko uporablja proti manjšim oz. šibkejšim državam, ki bi morale upoštevati mnenje velesile preden sprejmejo svoje lastne odločitve. V 19. stoletju je kot pomemben kriterij za status velesile obstajalo članstvo v Evropskem koncertu, v 20. stoletju pa stalno članstvo v VS ZN (Goldstein v Cencen 2011, 47–48).⁶ V preteklosti so kot velesile bile označene perzijski, otomanski, rimski, mongolski, portugalski, španski, francoski in britanski imperij ter Sovjetska zveza. V današnji mednarodni skupnosti so kot velesile obravnavane ZDA, Kitajska, Rusija, Združeno kraljestvo, Francija, Nemčija in Japonska. Naštete velesile posedujejo več kot polovico celotnega svetovnega BDP ter tako tudi več kot polovico celotne moči v svetu (prav tam). Mnoge so tudi članice pomembnih mednarodnih institucij, kot so VS ZN⁷ in G7⁸ (*Group of Seven* – Forum sedmih najrazvitejših gospodarstev) (Heineman in Heimann 2006; Petrič 2010, 114).

Srednje sile so suverene in neodvisne države z relativno veliko močjo, ki ne sodijo v skupino velesil, a so mednarodno prepoznavne in imajo na določenih področjih velik vpliv. Vse srednje sile nimajo enakega mednarodnega statusa. Nekatere so članice forumov, kot so npr. G20⁹ (*Group of Twenty* – Forum za vlade in guvernerje centralnih bank iz 20 največjih svetovnih gospodarstev), BRIKS (Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika), MIKTA (Mehika, Indonezija, Južna Koreja, Turčija in Avstralija) in D-8¹⁰ (*Developing-8 Organization for Economic Cooperation* – D-8 Organizacija za gospodarsko sodelovanje), ter igrajo pomembno vlogo v Organizaciji združenih narodov (OZN), Svetovni trgovinski organizaciji (STO) in drugih mednarodnih organizacijah. Med akademiki ni vedno soglasja o kriterijih uvrščanja držav v skupino srednjih sil in velesil, saj npr. Kanado in Italijo, ki sta članici G7, nekateri obravnavajo kot velesili, drugi pa kot srednji sili. Prav tako se ne strinjajo glede Indije. Omeniti pa velja tudi, da se status držav s časom spreminja, saj se spreminjajo tudi dejavniki, ki zagotavljajo status kategorije sile (Rudd 2006; Petrič 2010, 120–122).

Male sile predstavljajo največji del mednarodne skupnosti. Male sile so pogosto instrumenti drugih (večjih) sil, ki jih lahko včasih celo obvladujejo. Ker nimajo zadostnih vojaških

⁶ Goldstein, Joshua S. 2003. *International Relations*. New York: Longman. V Cencen (2011, 47–48).

⁷ Države članice VS ZN so Francija, Kitajska, Rusija, ZDA in Združeno kraljestvo.

⁸ Članice G7 so Francija, Italija, Japonska, Kanada, Nemčija, ZDA, Združeno kraljestvo in Evropska unija (EU).

⁹ Članice G20 so Argentina, Avstralija, Brazilija, Francija, Indija, Indonezija, Italija, Japonska, Južna Afrika, Južna Koreja, Kanada, Kitajska, Mehika, Nemčija, Rusija, Savdska Arabija, Turčija, ZDA, Združeno kraljestvo in Evropska unija.

¹⁰ Države članice D-8 so Bangladeš, Indonezija, Egipt, Iran, Malezija, Nigerija, Pakistan in Turčija.

zmogljivosti, so odvisne od drugih in se ne spuščajo v varnostna tveganja, pač pa se zavzemajo za ohranjanje *statusa quo* v mednarodni skupnosti. Prizadevajo si za multilateralno reševanje varnostnih izzivov brez uporabe vojaške sile. Aktivno sodelujejo v mednarodnih organizacijah, saj želijo skozi formalna pravila omejiti pristojnosti velesil in okrepiti svoj mednarodni položaj (Fox 1959, 3; Vital 1967, 134).

2.1.1 Politična moč

Politična moč je tisti element družbenega sistema, ki odločilno vpliva na veliko večino družbenih razmerij znotraj države, nacije oziroma družbe nasploh, njen pomen pa se kaže tudi v globalni družbi v okviru mednarodnih odnosov (Andrejašič 2004). Politična moč označuje diplomatske in politične vidike mednarodnih odnosov, kot so pogajanja, (ne)odločanje in ustvarjanje agende (Kovač 2012a, 106). Države svojo politično moč krepijo z utrjevanjem mednarodnega statusa, s članstvom v mednarodnih organizacijah, sklepanjem zavezištev ter z verodostojnostjo in ugledom v mednarodni skupnosti. S politično močjo želijo doseči čimvečji vpliv na globalni ravni in s tem možnost spreminjanja mednarodnih pravil in norm ter mednarodne ureditve v skladu z interesi lastne države. Pri tem se poslužujejo različnih sredstev in ukrepov, npr. prekinitev diplomatskih odnosov, sprožitve zadeve pred mednarodnim sodiščem, preprečitev vstopa drugi državi v neko mednarodno organizacijo, uporaba veta, idr. (Petrič 2010, 344–345, 351).

2.1.2 Gospodarska moč

Gospodarska moč je pomemben strateški vir. Je »sposobnost nadzora ali vpliva na vedenje drugih z namerno in politično motivirano uporabo gospodarskih sredstev« (Frost 2009, 9). Lahko se definira tudi kot sposobnost upiranja zunanjemu nadzoru ali vplivu, saj je odvisnost od zunanjih dobaviteljev dovolj raznolika, da se prepreči izpostavljenost zunanjim pritiskom (prav tam). Gospodarska moč je med vsemi viri moči najlažje merljiva, saj jo lahko prikažemo z analizo ključnih gospodarskih statističnih podatkov, kot so BDP, BDP *per capita*, gospodarska rast, tuje neposredne investicije (TNI), zunanji dolg, denarne rezerve, industrijska zmogljivost, brezposelnost, uvoz in izvoz kapitala, idr. Po hladni vojni se je v sodobni mednarodni skupnosti močno razmahnilo mednarodno gospodarsko sodelovanje. Svet je postal v času globalizacije gospodarsko bolj integriran, mednarodno trgovanje, svetovna proizvodnja

in gospodarska soodvisnost pa so večji kot kadarkoli prej, zato je gospodarska moč postala najpomembnejša zmogljivost za sredstva zunanje politike (Kovač 2012a, 16, 35).

Tako imenovana 'pozitivna gospodarska sredstva' pomenijo spodbudo gospodarskemu sodelovanju, mednje sodijo naslednji ukrepi: znižanje carin, uvozne in izvozne subvencije, podeljevanje licenc za uvoz in izvoz, neposredni nakupi, pozitivna carinska diskriminacija, uvedba statusa države največje ugodnosti (*most favorite nation*), idr. Na drugi strani pa 'negativna gospodarska sredstva' ovirajo sodelovanje in naj bi državi, zoper katero so usmerjena, škodila. Med 'negativne' ukrepe prištevamo embargo, bojkot, dumping, zvišanje carin, carinska diskriminacija, ukinitvev statusa države največje ugodnosti, postavitvev države oz. njenih podjetij in proizvodov na 'črno listo', uvozne in izvozne kvote, zavrnitev uvoznih in izvoznih licenc, preprečevalni nakupi, idr. (Udovič 2009, 48; Petrič 2010, 374–375).

2.1.3 Vojaška moč

Vojaška moč, ki je veljala za ključni vir moči vse do konca hladne vojne, pomeni zmožnost uporabe oborožene sile kot najbolj radikalnega sredstva v odnosih med državami ali grožnje, da bo oborožena sila uporabljena za doseg zunanjepolitičnih ciljev. Gre za sredstvo prisiljevanja z namenom prisiliti drugo državo k določenemu ravnanju ali opustitvi določenega ravnanja (Petrič 2010, 364). Pri opredelitvi vojaške moči kot zmogljivosti, potrebne za vojskovanje ali grožnjo z uporabo sile, pa moramo upoštevati tudi dejstvo, da so bili v preteklosti »resursi vojaške moči /.../ v mednarodni skupnosti dolgo uporabljeni za zagotavljanje zaščite zaveznikom in vplivanje na sovražnike brez dejanske uporabe sile« (Nye v Kogoj 2014, 15).¹¹ Eden glavnih elementov pri merjenju vojaške moči je vojaški proračun, vendar vojaška moč več ne temelji le na številu vojaškega osebja, tankov ali strelnega orožja, pač pa tudi na stopnji razvitosti orožja, ki je povezana z inovacijami ter raziskavami in razvojem, torej z gospodarsko učinkovitostjo (Kovač 2012b, 277).

2.1.4 Kulturna moč

¹¹ Nye, Joseph S. Jr. 2011. *The Future of Power*. New York: PublicAffairs. V Kogoj (2014, 15).

Kulturna moč je povezana s konceptom mehke moči. Kultura predstavlja enega izmed bistvenih elementov mehke moči in je med vsemi viri moči najtežje merljiva. Z vidika zunanje politike in mednarodnih odnosov je kultura skozi zgodovino »služila kot sredstvo za preseganje lokalnih, etničnih in družbeno-ekonomskih mej ter za ustvarjanje nacionalnih skupnosti« (Bátora in Mokre v Požgan in Bojinović Fenko 2012, 27).¹² Požgan in Bojinović Fenko (2012, 31, 33) kulturo razumeta kot sredstvo zunanje politike za izvajanje politične moči države v mednarodnih odnosih in ugotavljata pestro pojavnost »oblik kulture v mednarodnih odnosih; gre za kulturno diplomacijo, javno diplomacijo, propagando in medkulturni dialog.«

Po Deklaraciji Unesca (Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo – *United Nations Education, Scientific and Cultural Organization*) iz Mexico Cityja o kulturnih politikah iz leta 1982 temeljni elementi kulturne moči ne vključujejo le umetnosti in literature, temveč tudi načine življenja, temeljne pravice človeka, vrednostne sisteme ter tradicije in prepričanja (Požgan in Bojinović Fenko 2012, 27). K temu lahko dodamo tudi popularno kulturo, jezik, izobraževanje, turistično destinacijo države in (ne)atraktivno podobo države, pa tudi politično in gospodarsko vizijo države (demokratska, avtoritarna, kapitalistična, komunistična, idr.). Kulturna moč temelji na moči privlačnosti in ne na moči prisile. Glavni cilj kulturne moči je torej doseči privlačnost kulture, kar je predpogoj za produkcijo mehke moči države. Če ta ni privlačna tuji javnosti, kulturna diplomacija ne more proizvesti mehke moči. Sodobna informacijska tehnologija državam in drugim subjektom mednarodnih odnosov omogoča enostaven in poceni način vplivanja v mednarodni politiki prek predstavljanja idej in doseganja lastne privlačnosti na dolge razdalje, saj omogoča širok dostop javnosti do informacij in s tem promoviranje pozitivne podobe države (Nye v Bojinović Fenko 2014, 29).¹³

2.2 Ravnotežje moči

¹² Bátora, Jozef, in Monika Mokre. 2011. Introduction: What Role for Culture in External Relations? V *Culture and External Relations. Europe and Beyond*, ur. Jozef Bátora in Monika Mokre, 1–12. Aldersot: Ashgate. V Požgan in Bojinović Fenko (2012, 27).

¹³ Nye, Joseph S. Jr. 2008. Public Diplomacy and Soft Power. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616: 94–109. V Bojinović Fenko (2014, 29).

Realistična teorija pojem ravnotežje moči (*balance of power*) označuje kot ureditev, po kateri se moč neke države (ali skupine držav) ujema z izravnalno močjo drugih držav (Baylis in dr. 2008, 515). Posledica ravnotežja moči med državami je svetovni red, v katerem države ravnajo tako, da preprečujejo, da bi posamezna država prevladovala (Smith in Baylis 2007, 5). Tudi Petrič (2010, 65) ravnotežje moči označuje kot stanje, ko nobena država ne more uveljaviti lastne hegemonije oz. dominantnosti v mednarodni skupnosti. »Četudi njena moč in vpliv presegata moč katerekoli druge od držav, bodo te stopile v povezave, formalne koalicije, ali pa dejansko delovale tako, da preprečijo, da bi posamezna država ali z njo povezana koalicija mogla uveljaviti svojo hegemonijo« (prav tam).

Haas (v Petrič 2010, 65)¹⁴ ravnotežje moči razume kot svojevrstno zakonitost, ki je vedno prisotna ali kot bipolarno ali kot multipolarno ravnotežje. »Prisotna je bodisi kot dejansko obstoječe ravnotežje moči bodisi kot težnja držav /.../, da se ravnotežje vzpostavi ali /.../ pa prepreči njegovo rušenje« (prav tam). Na ta način v mednarodni skupnosti poteka stalen dinamičen proces vzpostavljanja ravnotežja moči, njegovega ohranjanja, rušenja in ponovnega vzpostavljanja. Petrič (2010, 66) pravi, da je ravnotežje moči na svojevrsten način zagotovilo oz. pogoj za obstoj suverenosti držav, saj bi se brez ravnotežja moči uveljavila hegemonija enega centra moči oz. ene države, kar bi vodilo v zanikanje suverenosti ostalih držav. K temu dodaja, da je ravnotežje moči pogoj za nastanek mednarodnega prava oz. normativne ureditve v mednarodni skupnosti.

Ravnotežje moči bi lahko tudi opisali kot »vmesno stanje med zagotovljenim 'redom' in 'kaosom'« (prav tam) v mednarodni skupnosti, ohranjanje ravnotežja pa je osnova stabilnosti mednarodnega sistema. Ravnotežja moči so skozi zgodovino večkrat razpadla, in sicer v kriznih časih, ko je bilo ravnotežje (in s tem mednarodni sistem) porušeno. Po porušenju ravnotežja se v mednarodni skupnosti uveljavi novo ravnotežje moči, z novimi drugačnimi poli moči, ali pa eden od centrov moči uveljavi svojo hegemonijo, kar pripelje do uveljavitve unipolarnega sistema (prav tam, 67). Liska (v Petrič 2010, 68)¹⁵ pravi, da je to stalno potrjevanje in obnavljanje ravnotežja moči glavna in stalna dinamika mednarodnih odnosov, ki je posledica družbenega in gospodarskega razvoja, ki povzroča spremembe v razmerju moči, le-te pa vnašajo nestabilnost v obstoječi sistem ravnotežja moči. »Po obdobju nestabilnosti /se/

¹⁴ Haas, Ernst. 1953. The Balance of Power: Prescription, Concept, or Propaganda. *World Politics* 5 (4): 442–477. V Petrič (2010, 65).

¹⁵ Liska, George. 1957. *International Equilibrium*. Cambridge: Harvard University Press. V Petrič (2010, 68).

ravnotežje znova vzpostavi. Stabilnost se vrne običajno za daljše obdobje in omogoča normalno sodelovanje med državami, mir in varnost, razvoj in uporabo mednarodnega prava /ter/ delovanje mednarodnega sistema« (Petrič 2010, 68).

2.3 Hegemonija

Realistična teorija hegemonijo (*hegemony*) označuje kot moč, nadzor in vpliv, ki ga je velesila sposobna vzpostaviti nad drugimi državami v sistemu, stopnja vpliva pa sega od vodenja do prevlade (Baylis in dr. 2008, 504). Po Krušiču (1984, 334) se hegemonija nanaša na vodilen gospodujoč položaj oz. nadvlado ene države v zvezi držav, in sicer na področju politike, gospodarstva, vojske, kulture in/ali religije. Gre za posredno obliko vladavine imperialne prevlade, v kateri hegemon (vodilna država) vlada geopolitično podrejenim državam z različnimi zunanjepolitičnimi sredstvi, tudi z grožnjami o uporabi sile, skuša pa se izogibati neposredni uporabi vojaške sile.¹⁶ Mann (2003, 12) pravi, da hegemon uveljavi 'pravila igre', ki se jih morajo drugi akterji držati, tako da imajo drugi v primerjavi s hegemonom le omejene možnosti za izvajanje svojih idej in interesov (Hassig 1994, 23–24). Nye (2011, 20) za dosego hegemonije poudarja pomen uporabe t. i. 'pametne moči', pri kateri gre za uspešno združevanje virov trde (vojaška in gospodarska sredstva) in mehke moči (diplomacija in kultura).

Po realistični teoriji hegemonске stabilnosti ena hegemonška sila svetu zagotavlja gospodarsko stabilnost in mednarodno varnost (Kapstein v Malešič 1994, 99).¹⁷ Teorija utemeljuje, da je »potrebna prevladujoča država, zato da zagotovi liberalno mednarodno politično ekonomijo s svobodno trgovino« (Baylis in dr. 2008, 519), če pa pride do propada hegemonistične države oz. se pojavi stanje brez hegemon, to privede do zmanjšanja stabilnosti mednarodnega sistema (Goldstein 2005, 83). Teorija hegemonске stabilnosti temelji na dveh predpostavkah: (1) red v svetovni politiki ustvarja ena dominantna sila, in (2) obstoj reda zahteva kontinuirano hegemonijo. Realisti navajajo primer *Pax Britannica*, ki je trajal od leta

¹⁶ Hettne (2005, 560) razlikuje med hegemonijo in dominantnostjo kot načinoma vodenja v mednarodnem sistemu in vzdrževanja mednarodnega reda. Hegemonijo označuje kot legitimen način vodenja ene države (velesile), ki je sprejemljiv za ostale akterje v mednarodni skupnosti. Pri dominantnosti pa gre za nelegitimen, vsiljen način vodenja ene države zaradi lastnih nacionalnih interesov.

¹⁷ Kapstein, Ethan Barnaby. 1992. *The political economy of national security: A global perspective*. New York: McGraw-Hill. V Malešič (1994, 99).

1815 do 1914, in primer *Pax Americana*,¹⁸ ki je trajal od leta 1945, doživel napetosti v 70. in 80. letih, v 90. letih 20. stoletja pa je ponovno oživel (Kapstein v Malešič 1994, 99).¹⁹

Ob omembi te teorije se največkrat pojavi ime Charles P. Kindleberger, ki je razvil argument, da »sta lahko globalna ekonomska in finančna stabilnost ter posledično tudi blaginja najbolj učinkovito ohranjeni, ko je ena sama država sposobna in željna, da jamči strukture in procese mednarodnega gospodarskega sistema z igranjem vloge 'posojilodajalca v skrajni sili'« (Kindleberger v Smith 2012, 34).²⁰ Dodaja, da do gospodarskih kriz pride predvsem takrat, ko ni nobene države, ki je hkrati zmožna in željna igrati tovrstne hegemonске vloge (prav tam).

V povezavi s teorijo hegemonске stabilnosti se pojavi tudi teorija hegemonске tranzicije, ki jo je razvil Abramo F. K. Organski. Govori o upadu moči hegemonске sile in rasti moči druge supersile, kar pripelje do zamenjave na položaju hegemona, lahko pa tudi do t. i. hegemonске vojne, v kateri se obe borita za prevlado v mednarodni skupnosti (Smith 2012, 35).

2.4 Polarnost v mednarodnem sistemu

Polarnost (*polarity*) v mednarodnem sistemu je način porazdeljenosti moči in vpliva držav v mednarodni skupnosti (na regionalni in globalni ravni) v danem časovnem obdobju. Baylis in dr. (2008, 513) definirajo polarnost kot »strukturno/ značilnost sistemov ravnotežja moči, ki jo določa skupna narava ravnotežja. Bipolarni sistemi so sestavljeni iz dveh prevladujočih (dominantnih) sil, multipolarni sistemi iz več, enopolarni pa samo iz ene.«

Unipolarnost predstavlja dominacijo enega centra moči v mednarodni skupnosti, kjer ena država prevladuje s svojo politično, kulturno, ekonomsko in vojaško močjo. Njena moč in vpliv presegata moč katerekoli druge države in ji omogočata prevladujoč položaj oz. nadvlado; temu položaju je mogoče reči hegemonija. V taki ureditvi obstaja le ena supersila in več manjših sil, ki delujejo v podrejenem položaju (Goldstein v Cencen 2011, 48).²¹ Unipolarni sistem je lahko

¹⁸ *Pax Americana* je latinski izraz, ki dobesedno pomeni 'ameriški mir' (Baylis in dr. 2008, 509) in v sodobnem pomenu označuje pojem relativnega miru v zahodnem svetu po koncu druge svetovne vojne, ki izhaja iz prevladujočega vojaškega in gospodarskega položaja in moči ZDA v odnosu do drugih narodov (Alden in dr. 1885/2007, 413; James in dr. 1917/2008, 40).

¹⁹ Kapstein, Ethan Barnaby. 1992. *The political economy of national security: A global perspective*. New York: McGraw-Hill. V Malešič (1994, 99).

²⁰ Kindleberger, Charles P. 1973. *The World in Depression 1929–1939*. London: Allen Lane. V Smith (2012, 34).

²¹ Goldstein, Joshua S. 2003. *International Relations*. New York: Longman. V Cencen (2011, 48).

zagotovilo stabilnosti, če hegemonška sila vzpostavi temeljna pravila, ki so splošno sprejeta v celotnem mednarodnem sistemu (Evans in Newnham 1998, 550).

V bipolarni ureditvi vladata dve supersili, ki ravnata tako, da druga drugi preprečujeta, da bi ena od njiju prevladala v mednarodnem sistemu (to ravnanje je opredeljeno kot ravnotežje moči) (Smith in Baylis 2007, 5). V bipolarnem ravnotežju moči, kot ga opisuje Petrič (2010, 69), sta obe nasprotujoči si supersili po moči daleč močnejši od vseh drugih držav (tudi velesil), kot je to veljalo za ZDA in Sovjetsko zvezo v času hladne vojne.

Multipolarni sistem je sistem, kjer je moč razporejena med več velikih sil (vsaj tri) (Baylis in dr. 2008, 509). Razmerje moči se med njimi postopoma (vendar počasi) spreminja in razlike med glavnimi igralci niso velike. Skupni strateški cilj velikih sil je vzdrževati ravnotežje in preprečevati, da bi ena velesila (bodisi sama, bodisi v zvezi z drugimi državami) zaradi povečane lastne moči uveljavila svojo hegemonijo. Da pa bi to preprečili, nastajajo (občasne ali trajnejše) koalicije s strateškim ciljem ohraniti ravnotežje moči (Petrič 2010, 69). Goldstein (v Cencen 2011, 48)²² pravi, da je v multipolarnem sistemu običajno pet do šest velesil, ki niso v zavezništvu, temveč se obnašajo neodvisno, lahko pa sklepajo sporazume pri usklajevanju posameznih zadev.

Poleg treh temeljnih sistemov ravnotežja moči avtorji omenjajo še uni-multipolarni sistem, v katerem obstaja več velesil s posebnim položajem ene supersile, in nepolarni sistem, v katerem je moč razpršena med večje število državnih in nedržavnih akterjev (npr. nevladne organizacije, banke, korporacije, teroristične organizacije, idr.), nobeden pa nima dovolj moči in vpliva za prevzem globalne prevlade (Kovač 2012a, 70, 73–74, 79).

Mnenja o tem, ali je boljši oz. bolj stabilen unipolarni, bipolarni ali multipolarni sistem, med analitiki niso enotna (Evans in Newnham 1998, 438–439). Waltz (v Smith 2012, 53)²³ trdi, da je med vsemi sistemi najbolj stabilen bipolarni sistem. Po njegovem mnenju v multipolarnem sistemu prihaja do napetosti med političnimi voditelji glede tega, kdo je čigav potencialni prijatelj ali sovražnik, kar med državami povečuje stopnjo nezaupanja ter spodbuja nastanek konfliktov. Tudi po mnenju Nacionalnega obveščevalnega sveta ZDA je svet bolj stabilen, nevarnost za izbruh konfliktov pa je manjša, kadar si nasproti stojita zgolj dve supersili (Dnevnik 2008). Drugi kot najboljšo ocenjujejo multipolarno ureditev, saj je v njej več velesil,

²² Goldstein, Joshua S. 2003. *International Relations*. New York: Longman. V Cencen (2011, 48).

²³ Waltz, Kenneth. 1979. *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill. V Smith (2012, 53).

ki preprečujejo prevlado ene same (Goldstein v Cencen 2011, 48).²⁴ Tudi Finnemore (v Smith 2012, 53–54)²⁵ se strinja, da je med vsemi sistemi najbolj stabilen multipolarni, saj je v tem sistemu opaziti več sodelovanja med državami, ki sodelujejo po multilateralnem načelu, ki daje državam večji občutek enakovrednosti. Za nekatere analitike pa je multipolarna ureditev nevarna, ker nima mehanizmov za prisilo k disciplinarnemu obnašanju (Goldstein v Cencen 2011, 48).²⁶

3 POLITIČNA MOČ ZDA IN LRK

3.1 Politična moč ZDA

²⁴ Goldstein, Joshua S. 2003. *International Relations*. New York: Longman. V Cencen (2011, 48).

²⁵ Finnemore, Martha. 2009. Legitimacy, Hypocrisy, and the Social Structure of Unipolarity: Why Being a Unipole Isn't All Its Cracked Up to Be. *World Politics* 61 (1): 58–85. V Smith (2012, 53–54).

²⁶ Goldstein, Joshua S. 2003. *International Relations*. New York: Longman. V Cencen (2011, 48).

ZDA imajo /.../ globalno razvejane zunanjepolitične interese in stališča do vseh mednarodnih političnih tematskih vprašanj. Politična, gospodarska in vojaška moč ZDA ter njihov način uporabe moči lahko odločilno določajo dogajanje v meddržavnih odnosih, v svetovni politiki in tudi svetovni red. Njihov politični vpliv je podkrepjen z ogromno gospodarsko in vojaško močjo ter sklicevanjem na idealno politično ureditev in s tem na poslanstvo, da se to politično ureditev razširja v vse družbe po svetu (Bojinović Fenko in Rus 2011b, 128).

Kljub dejstvu, da mednarodni sistem velja za multipolarnega in se mednarodni posli večinoma odvijajo na multilateralnih forumih, pa »unilateralne (vojaške) akcije ZDA dajejo vtis, da ameriški primat še nekaj časa ne bo resneje ogrožen«, ne glede na politično in gospodarsko rast držav BRIKS (prav tam).

Pax Americana vlada že od druge svetovne vojne, saj so ZDA obdržale svojo svetovno hegemonijo z ohranjanjem na stotine vojaških oporišč po svetu, z neprecedenčno monopolizacijo nad svetovnim trgovinam in nadzorom nad najpomembnejšimi mednarodnimi vladnimi organizacijami, kot so OZN, STO, Mednarodni denarni sklad (MDS) in Svetovna banka (Cox 1987, 217; Hermawan 2010). Tako je *Pax Americana* presegel pravilo Rimljanov (*Pax Romana*) in Britancev (*Pax Britannica*) in zdi se, da ga nič ne more ustaviti.

3.1.1 Razvoj ZDA v smeri globalnega hegemonia

Petrič (2010, 122) navaja, da so bile ZDA »edina velika sila, ki je izšla iz druge svetovne vojne brez uničenega gospodarstva in infrastrukture.« Ob koncu vojne je bil njihov položaj tako vojaško kot tudi geopolitično ugoden. Imele so izjemno vojaško tehnologijo, monopol nad jedrskim orožjem in vojsko razmeščeno na ključnih geopolitičnih točkah sveta. Razpolagale so z velikimi finančnimi sredstvi, energetskimi viri in presežki hrane. Ameriške vrednote in ideologija, demokratični liberalizem, so bili privlačni in sprejemljivi za večino držav po svetu. Še danes ZDA delujejo v smeri širitve liberalnega svetovnega reda in povečanja števila liberalno usmerjenih držav, čemur nasprotuje Kitajska, ki poskuša zaščititi neliberalne režime (Shambaugh 2013, 60).

Po letu 1945 so imele ZDA prevladujoč vpliv in izpostavljeno vlogo v številnih mednarodnih organizacijah in institucijah, vključno z OZN, MDS, Svetovno banko, Splošnim sporazumom o trgovini in carinah (ki je bil leta 1995 nadomeščen s STO), G8²⁷ (*Group of Eight* – Politični forum za vlade osmih najrazvitejših držav), NATO (*North Atlantic Treaty Organization* –

²⁷ Članice G8 so Francija, Italija, Japonska, Kanada, Nemčija, Rusija, ZDA, Združeno kraljestvo in Evropska unija.

Organizacija Severnoatlantske pogodbe), idr. (Petrič 2010, 124). V 80. letih 20. stoletja sta se prvič v zgodovini obseg in pomen transpacifiškega trgovanja povečala v primerjavi s transatlantskim trgovanjem. S tem je Severna Amerika zamenjala Evropo kot 'center sveta', kar ji je po Friedmanovem (2010, 20) mnenju omogočilo dominantno vlogo. Vse te sestavine moči zagotavljajo Združenim državam izjemen mednarodni položaj voditelja in hegemonu zahodnega sveta (Petrič 2010, 122).

V sistemu bipolarne ureditve v času hladne vojne (1945–1989) sta prevladovali dve velesili, ZDA in Sovjetska zveza (Lundestad in Jakobsen 2013). Z razpustitvijo Varšavskega pakta in razpadom Sovjetske zveze leta 1991, je ta ureditev formalno razpadla in ZDA so iz hladne vojne izšle kot zmagovalke (Petrič 2010, 116, 123). Različni avtorji obdobje po koncu hladne vojne poimenujejo na različne načine – Krauthammer kot 'unipolarni moment' oz. 'unipolarna era', Layne in Benjamin kot 'ameriška hegemonija', Muravchik pa kot *Pax Americana* (Gaiser in Kovač 2012, 52). Čeprav so nastajali novi centri moči, ob zlomu bipolarnega sistema ni bilo nobenega tekmeca, ki bi mogel ogroziti dominanten položaj ZDA (Petrič 2010, 123). Takratni temeljni nacionalni interes ZDA pa je bil preprečitev uveljavitve novega tekmeca, ki bi mu uspelo ogroziti ameriški položaj in varnost na globalni ravni (Petrič v Bojinović Fenko in Rus 2011b, 138).

3.1.2 Unilateralno delovanje ZDA

Z razpadom Sovjetske zveze leta 1991 se je bipolarni mednarodni sistem spremenil v unipolarnega, v katerem prevladujejo ZDA. Po koncu hladne vojne je bilo očitno, da bo ameriška hegemonija več kot le začasna, saj so bile gospodarske, vojaške in tehnološke prednosti ZDA tako velike, da bo minilo še kar nekaj časa, preden bo ameriška prevlada lahko izzvana (Layne 2008, 13). ZDA so ostale edina supersila v mednarodni skupnosti in v svoji zunanji politiki so pokazale izrazito težnjo po unilateralnem delovanju, pri čemer so izkoristile svojo izjemno sposobnost vojaškega delovanja in globalne uporabe moči povsod po svetu. Izraziti primeri tovrstnega enostranskega posredovanja so bili vojaški posegi ZDA v Panami (1989–1990), Bosni in Hercegovini (1992–1995), na Kosovu (1998–1999), v Afganistanu (2001) in nato znova v Iraku (2003) (Petrič 2010, 123–124; Kovač 2012a, 54).

Ostale sile, kot so Kitajska, Rusija in EU, po hladni vojni »niso bile in še vedno niso sposobne brez sodelovanja /.../ ZDA učinkovito poseči v urejanje kriznih razmer izven območja njihovega neposrednega sosledstva« (Petrič 2010, 124). To potrjujejo tudi dejanska

mednarodna dogajanja, kot so bližnjevzhodni mirovni proces, boj proti terorizmu in preprečevanje širjenja jedrskega orožja, kjer se »brez ZDA mednarodna skupnost ni sposobna učinkovito soočiti s konfliktnimi situacijami in izzivi mednarodne varnosti« (prav tam). Velesile, ki bi si lahko prizadevale vzpostaviti ravnotežje moči z ZDA, so ali prešibke (Rusija in EU) ali pa preobremenjene z notranjimi problemi in razvojem (Kitajska in Indija) (Smith 2012, 69).

Na prehodu v 21. stoletje se kaže nadaljnja krepitev dominantnosti ZDA, ki čedalje bolj odločno uveljavljajo svoje posebne interese. Med drugim so izstopile iz Pogodbe o antibalističnih izstrelkih ter zavrnile podpis Kjotskega protokola in ratifikacijo Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča (Cencen 2011, 39). K odmiku od multipolarnega sistema je prispevala tudi slabitev vloge OZN, ki se ni uspela uveljaviti kot središče učinkovitega multilateralne urejanja najpomembnejših mednarodnih vprašanj (Petrič 2010, 123). Friedman (2010, 37) je prepričan, da bo tudi 21. stoletje (enako kot 20. stoletje) zaznamovano z neverjetno ameriško močjo, zato ga je poimenoval ameriško stoletje.

V začetku 21. stoletja je George W. Bush kot takratni predsednik ZDA s kritičnim odnosom do predhodne Clintonove multilateralne strategije širil svojo unilateralno politiko.²⁸ Smith (2012, 187) t. i. 'odslovlivnemu unilateralizmu' (*dismissive unilateralism*), ki ga je vodila administracija Georgea W. Busha, odločno nasprotuje in opozarja, da naj bi ta celo zmanjšala mednarodno moč ZDA. Cencen (2011, 52) se strinja in dodaja, da je »/i/zkušnja z izrazitim /ameriškim/ unilateralizmom /.../ pokazala, da v svetu ni velesile, ki bi lahko mednarodni red urejala le v skladu z lastnimi interesi«, saj so pritiski in odpori s strani ostalih sil preveliki. Med drugim tudi zato, ker mednarodni red, ki ga v veliki meri oblikujejo ZDA, za številne države zgleda nepravilčen in nelegitimen, velike sile pa gledajo na ameriško dominantnost kot na kršitev državne suverenosti (Goldstein v Cencen 2011, 49).²⁹ Poleg tega pa velika vojaška in gospodarska premoč ZDA v tako zapletenem mehanizmu, kot je mednarodni sistem suverenih držav, več ne zadostuje za njihovo vsiljevanje volje drugim mednarodnim igralcem, zato morajo ZDA iskati politične zaveznike. Tako bi se način urejanja mednarodnih odnosov znova vrnil v multilateralni okvir, kjer bi države nastopale bolj enakopravno (Cencen 2011, 52–54).

²⁸ Jentleson (2010, 282–285) je značilnosti ameriške strategije unilateralizma strnil v naslednje točke: 1. ZDA naj vzdržujejo globalno premoč; 2. ZDA naj igrajo vlogo dobronamernega hegemon; 3. ZDA naj uresničujejo nacionalne interese (ne pa globalnih); 4. unilateralizem je učinkovit, multilateralizem je neučinkovit; in 5. mednarodne institucije ogrožajo notranjo politiko ZDA.

²⁹ Goldstein, Joshua S. 2003. *International Relations*. New York: Longman. V Cencen (2011, 49).

3.1.3 Vztrajanje ZDA v vlogi vodilne sile

ZDA izvajajo promocijo idealov svoje politične ureditve, ki jo imajo za 'najboljšo' politično ureditev in kulturo na svetu ter »vztrajajo na samopercepciji svoje pravice in dolžnosti sprejeti odgovornost za mednarodni mir in varnost ter igrati vlogo čuvaja in zaščitnika svobode na mednarodnem področju zaradi moralne superiornosti ameriških vrednot« (Bojinović Fenko 2011, 210–211). Nekdanja zunanja ministrica ZDA Madeleine Albright (v Gaiser in Kovač 2012, 54)³⁰ je ZDA poimenovala kot 'nepogrešljivo državo', ki stoji pokončno in vidi dlje v prihodnost kot ostali narodi. Po prepričanju ZDA so vse druge države drugotnega pomena, tako da ameriški otroci odraščajo s predstavo o premoči ZDA in o pravici do globalne prevlade, do uporabe bombe in enostranskega razglašanja vojne (Fijavž 2013). ZDA močno verjamejo v svoj 'moralni kodeks' ter v to, da imajo pravico presojudati, kaj je prav in kaj ni, zato so prevzele vlogo 'svetovnega policista' (Petrič 2010, 145). Svojo politično moč kažejo tudi s tem, da ne sprejemajo mednarodnih predpisov in ne sodelujejo vedno v okviru mednarodnih organizacij. OZN vidijo kot svojega pomočnika in ga podpirajo le, dokler se strinja z ZDA (Fijavž 2013).

Predstavniki ZDA verjamejo, da je njihova država upravičena do vloge svetovnega hegemona kljub nasprotovanju drugih držav. Poslanstvo ZDA, da se utrdijo na položaju supersile, je opredeljeno tudi v dokumentu Nacionalna varnostna strategija (2010, i–iii, 16).³¹ Ta cilj naj bi dosegle z uporabo vseh sredstev zunanje politike, tj. z vojaško silo, domovinsko varnostjo, obveščevalnimi službami, strateškim komuniciranjem, diplomacijo, gospodarskimi in razvojnimi zmogljivostmi, dejavnostmi ameriškega ljudstva in privatnega sektorja, kot tudi z uporabo mehke moči (Bojinović Fenko in Rus 2011b, 140). Tudi nekdanja zunanja ministrica ZDA in kandidatka za predsednico ZDA na volitvah 2016 Hillary Clinton (2011) je prepričana, da so ZDA pripravljene prevzeti oz. ohraniti vlogo voditelja mednarodnega sistema in da bi jih pri tem morale podpirati vse regije po svetu. Zaveda se, da nekateri dvomijo v njihovo politično, gospodarsko in vojaško moč, a trdi, da so ZDA v preteklosti vsakršno nazadovanje premagale z inovacijami in iznajdljivostjo ter tako postale še močnejše. Poudarja, da je vojska ZDA daleč

³⁰ Albright, Madeleine. 1998. *Transcript: Albright interview on NBC-TV*. Dostopno prek: http://www.fas.org/news/iraq/1998/02/19/98021907_tpo.html (31. maj 2012). V Gaiser in Kovač (2012, 54).

³¹ Nacionalna varnostna strategija. 2010. Sprejeta s strani predsednika ZDA Baracka Obame, 26. maja 2010. Dostopno prek: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (20. februar 2014).

najmočnejša, da je gospodarstvo ZDA največje, da so delavci ZDA najbolj produktivni in da so univerze ZDA priznane kot najboljše na svetu, tako da ne bi smelo biti dvoma o tem, ali imajo ZDA moč in sposobnost za zagotavljanje in ohranjanje vodilne vloge v svetu tudi v 21. stoletju (prav tam).

Zato je glavna naloga ameriške zunanje politike promocija ameriške moči in ameriških interesov po svetu, ti pa so: (1) nujnost, da so ZDA svetovni voditelj; (2) vloga ZDA kot čuvaja in zaščitnika svobode na mednarodnem področju; (3) pripravljenost ZDA za delovanje na tujem za dobro sveta; ter (4) odgovornost in dolžnost aktivnega sodelovanja v svetovnem dogajanju (koncept globalne odgovornosti ZDA) (Grizold in dr. v Bojinović Fenko in Rus 2011b, 137).³² Za zaščito svoje moči in interesov so ZDA razvile strategijo, ki pravi, da morajo ZDA: (1) vzdrževati državne vojaške inovacije in obnove; (2) ohranjati odnose s svojimi zavezniki in ostalimi sodelujočimi partnerji; (3) še naprej podpirati prevladujoč visokošolski sektor; (4) varovati ameriško intelektualno lastnino pred vohunjenjem in krajo; ter (5) ponovno pridobiti spoštovanje ljudi po vsem svetu (Nathan in Scobell 2012, 47).

3.1.4 Upad politične moči ZDA

Po letu 1945 so imele ZDA »izjemen mednarodni položaj voditelja, hegemon t. i. zahodnega sveta« (Petrič 2010, 122). Krauthammer trdi, da od Rimskega imperija »še nobena država nikoli ni bila tako kulturno, gospodarsko, tehnološko in vojaško dominantna kot so to ZDA« (Mann 2003, 10). Kennedy poimenuje ZDA kot »največjo supersilo vseh časov« (prav tam, 11), nekdanji francoski zunanji minister Hubert Védrine pa jo definira kot »državo, ki je dominantna v vseh kategorijah«, v smislu, da ne prevladuje le na gospodarskem, tehnološkem in vojaškem področju, ampak »tudi na področju stališč, konceptov, jezika in načina življenja« (The New York Times 1999).

A položaj svetovnega voditelja je težko vzdrževati. Kennedy (v Cox 2007, 178, 198)³³ meni, da so si ZDA zastavile previsoke cilje in zato bo nujno prišlo do zmanjšanja njihovega globalnega položaja v točki, ko bo izpostavljenost prevelika in preveč obremenjujoča. Izčrpavanje v vojnah in gospodarski problemi že povzročajo upadanje ameriške moči, vpliva

³² Grizold, Anton, Siniša Tatalović in Vlatko Cvrtila. 1999. *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti. V Bojinović Fenko in Rus (2011b, 137).

³³ Kennedy, Paul. 1988. *The Rise and Fall of Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500–2000*. Harmondsworth: Penguin. V Cox (2007, 178, 198).

in neodvisnosti. Poleg tega se spreminja in razvija tudi ostali svet, krepijo se ameriške tekmice in pojavljajo se novi centri moči. Nastajajo evropske integracije, s tem pa narašča moč in sposobnost Evrope za uveljavljanje njenih interesov v mednarodni skupnosti. Unilateralno zunanjepolitično delovanje ZDA je marsikdaj naletelo na nasprotovanja ter slabilo zaveznitva in povezave (Petrič 2010, 122–123). Prišlo je do premika svetovnega političnega težišča, kjer ZDA in njihove zahodne zaveznice niso več same sprejemale mednarodnih odločitev, saj se niso bile več sposobne same spopadati z novimi globalnimi izzivi, pač pa so se v mednarodno odločanje vključile tudi nove sile, kot so Kitajska, Brazilija in Indija, ki so postale del različnih mednarodnih povezav (npr. G20) (Kovač 2012b, 287).

Sodeč po tem lahko trdimo, da ZDA izgubljajo svojo politično moč in status v mednarodnih odnosih. Razvoj mednarodnega sistema se odvija v smeri multipolarnosti in multilateralne ga odločanja, s »pridržkom, da bodo vsaj še neko obdobje ZDA kot edina supersila imele posebno vlogo in položaj pa tudi odgovornost« v mednarodni skupnosti (Layne v Petrič 2010, 124).³⁴ Tudi v ZDA se zavedajo, da se ob vse večji multipolarnosti v mednarodnih odnosih ameriško stoletje izteka, saj celo podatki Nacionalnega obveščevalnega sveta ZDA kažejo na počasno upadanje ameriške politične moči (Mekina 2011, 22). Layne (2008, 13) dodaja, da je največji razlog za to rast kitajske politične, gospodarske in vojaške moči.

3.2 Politična moč LRK

LRK je bila v prvih dveh desetletjih po njeni ustanovitvi (med 1949 in 1969) pod ameriškim i sankcijami, obkrožena z vojaškimi oporišči in sovražnimi zvezami pod vodstvom ZDA. Preprečeno ji je bilo aktivno sodelovanje v večini najpomembnejših mednarodnih organizacij, kot so OZN, MDS, Svetovna banka, idr. Po večkratnih neuspešnih poskusih je LRK leta 1971 le postala članica OZN in dobila tudi stalni sedež v VS ZN (Petrič 2010, 137). Danes je Kitajska globalno najpomembnejša država v razvoju (Shambaugh 2013, 4). Zaradi tega statusa se lahko identificira z državami tretjega sveta, ki imajo podobne oz. enake nacionalne interese. Kitajska tako lahko razume njihove razvojne težave bolj kot ostale velesile in jim kot stalna članica VS ZN lahko pomaga pri uresničevanju njihovih razvojnih ciljev. Skupina držav v razvoju ima večino glasov v Generalni skupščini ZN in s tem lahko omogoči Kitajski uveljavljanje njenih interesov (Petrič 2010, 137). V mnogih državah v razvoju si je dvignila ugled predvsem z

³⁴ Layne, Christopher. 1993. The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise. *International Security* 17 (4): 5–51. V Petrič (2010, 124).

načelom nevmešavanja v notranje zadeve drugih in spoštovanja suverenosti, kar ji omogoča tudi doseganje širših diplomatskih ciljev (Cencen 2011, 19–20). Zato tudi ne preseneča, da s svojo zunanjo politiko pogosto vstopa v države, zaznamovane s kršitvami človekovih pravic in korupcijo, saj je tovrstne anomalije ne motijo (Petrič 2010, 119).

Pogledi analitikov na Kitajsko in njen status v mednarodni skupnosti so pogosto zelo nasprotujoči. Shambaugh (2013, 246) meni, da gre za ozkogledno in egoistično silo, katere cilj je maksimizirati svojo moč in nacionalne interese, le malo pa skrbi za globalno vladavino in ohranjanje globalnih standardov obnašanja. Drugi jo vidijo kot državo, ki krepi svoj vpliv ne le z ekonomsko močjo, temveč tudi s širjenjem svojih vrednot in idej ter z odpiranjem v svet. Večinoma so si strokovnjaki enotni v mnenju, da Kitajska ni pripravljena sprejeti zahodnih vrednot in zahodnega koncepta človekovih pravic. Kitajski voditelji niso zainteresirani za urejanje globalnih zadev, zato se načeloma ne vključujejo v reševanje političnih in vojaških konfliktov ostalih držav. Zavzemajo se za neodvisno zunanjepolitično delovanje in se ne vpletajo v mednarodne spore, če niso v njenem neposrednem interesu. Brez dvoma pa lahko rečemo, da si je LRK zlasti po letu 1989 zagotovila široko mednarodno priznanje in ima diplomatske odnose z večino držav. Vse bolj jo zanimajo novi trgi in moderna tehnologija. Njen ključni interes je mednarodna stabilnost, od mednarodne skupnosti pa pričakuje, da jo sprejme kot upoštevanja vredno silo v globalnem pogledu in vodilno regionalno silo v Vzhodni Aziji (Cencen 2011, 10–11, 20, 23, 194, 361).

V zadnjih desetletjih se je Kitajska premaknila z obrobja v središče mednarodnega sistema. Danes je močnejša in bolj samozavestna kot kadarkoli v moderni zgodovini, medtem ko imajo ZDA vse več dvomov in negotovosti glede svoje gospodarske moči in globalne vloge (Shambaugh 2013, 4, 60–61). Socialistična, centralizirana in enopartijska Kitajska postaja vse močnejša tudi zaradi svoje velikosti (površinsko tretja največja država), števila prebivalstva (najštevilčnejša država z 1,37 milijarde prebivalcev), hitre gospodarske rasti in finančne neodvisnosti. Razpolaga tudi z vesoljsko tehnologijo in velikimi oboroženimi silami ter pomembnimi naravnimi viri. Kljub temu, da je njena mednarodnopolitična usmeritev še vedno bolj regionalna kot globalna, je z relativno močnimi jedrskimi zmogljivostmi in stalnim sedežem v VS ZN brez dvoma velesila, za katero je pričakovati, da bo v 21. stoletju igrala osrednjo vlogo v mednarodnih odnosih. Tako postaja močna politična, gospodarska in vojaška

sila, ki utegne v nekaj desetletjih ogroziti ameriško hegemonijo (Petrič 2010, 119; Goldstein v Cencen 2011, 47).³⁵

3.2.1 Kitajska iz regionalne v globalno silo

Kitajska širi svoje geopolitične interese po svetu. Njena prioriteta je utrjevanje vodilnega položaja na Daljnem vzhodu in v azijsko-pacifiški regiji, obenem pa se uveljavlja tudi na Bližnjem vzhodu, v Afriki in Latinski Ameriki, kjer intenzivno išče nove trge in surovinske vire (Osolnik 2010). Zaenkrat s svojo močjo in vplivom še ni sposobna delovati popolnoma globalno. A po mnenju analitikov je glede na krepitev njene moči, njen bliskovit razvoj, postopno širjenje vpliva in odpiranje v svet na zanesljivi poti iz velesile v supersilo. Shambaugh (2013, 4) opaza, da je že zdaj »kitajski globalni vpliv moč čutiti na vsaki celini, v večini mednarodnih institucij in pri velikem številu globalnih tematik /.../ ter da gre za drugo najpomembnejšo silo na svetu, takoj za ZDA.« Shen Dingli verjame, da Kitajska lahko postane globalna sila le, »če bo vzpostavila ravnotežje med političnimi reformami in gospodarskim razvojem, med potrebo za nadaljevanje gospodarske rasti in zaščito svojega okolja ter reševanjem socialnih vprašanj« (USC US-China Institute 2007). Kot najpomembnejši pogoj za globalni preboj pa navaja nadaljnje politično odpiranje in dobro vladanje (prav tam).

Prioritete kitajske zunanje politike narekuje njen položaj v Aziji (Cencen 2011, 360). Kitajski zunanjepolitični interes in vpliv segata predvsem na območje Vzhodne, Jugovzhodne in Srednje Azije ter Zahodnega Pacifika (Petrič 2010, 119). Na globalnem prizorišču je kitajska vlada relativno malo vpletena – npr. v času velikih mednarodnih kriz na Kosovu (1998–1999), v Iraku (2002–2003) in Libiji (2011) je bila Kitajska zelo pasiven igralec (Smith 2012, 164–165). Ni se preveč ukvarjala niti z vojnami v Srednji Ameriki in Severni Afriki, nekaj časa niti na Bližnjem vzhodu, saj »v nasprotju z ZDA še ni povsem in vsestransko vpeta v svetovno gospodarstvo in varnostno ureditev, zato je spremembe na geografsko oddaljenih območjih ne pritegnejo v aktivno diplomatsko dejavnost, s katero bi dosledno branila svoje interese« (Cencen 2011, 360). Svoje vitalne interese brani predvsem v okviru regionalnih mednarodnih organizacij (npr. Šanghajska organizacija za sodelovanje), deloma pa tudi v okviru globalnih mednarodnih organizacij (npr. OZN in MDS) (Petrič 2010, 119).

³⁵ Goldstein, Joshua S. 2003. *International Relations*. New York: Longman. V Cencen (2011, 47).

Golub (2012) meni, da je kitajska vlada na mednarodni ravni precej pasivna, ker mora velik del svoje pozornosti vložiti v notranje socialne, politične in etnične izzive, kar pušča relativno malo politične energije za zunanje zadeve, razen če kitajska vlada presodi, da so zunanje zadeve neposredno trčile ob ključne kitajske nacionalne interese. To je leta 2006 priznal tudi nekdanji kitajski predsednik Hu Jintao z besedami, da »mu boj proti politični korupciji, ruralnim nemirom, povečevanju razkoraka v bogastvu in onesnaževanju okolja vzame skoraj ves njegov čas« ter da Kitajska zaradi notranjih problemov nima ne volje ne sredstev, da bi lahko izzvala ameriško prevlado v mednarodnih odnosih (Kahn v Smith 2012, 165).³⁶

A svetovna gospodarska kriza (leta 2008) je Kitajsko postavila bolj v središče globalnega dogajanja, v katerem se večkrat sooča s povečano odgovornostjo. ZDA in Zahod so spoznali, da pri najpomembnejših globalnih vprašanjih ni več mogoče zaobiti Kitajske in so jo aktivno vključili v reševanje globalnih problemov. Kitajska zato pospešeno, a previdno analizira svoj novi status v mednarodni skupnosti in si zastavlja usmeritve, kako bo svojo moč uporabila v prihodnosti (Cencen 2011, 353). Tudi Petrič (2010, 137) spoznava, da »Kitajska v večini pomembnih mednarodnih vprašanj ni več pasivni opazovalec, ampak postaja aktiven dejavnik, kar se kaže tudi v njenem delovanju v VS ZN.«

»Gestrateška krepitev Kitajske se kaže tudi v njeni prisotnosti ob somalijski obali, raziskovalnih ekspedicijah na Antarktiki, intenzivnem vesoljskem programu in odločnejšem nastopanju na svojih interesnih območjih« (Cencen 2011, 19). V nekaj desetletjih se je Kitajska pokazala kot novi gigant, kot »nova supersila z gospodarsko, finančno /in/ vojaško močjo, s prebivalstvom, ozemljem in ustvarjalnostjo, z možnostjo in verjetno tudi z ambicijo biti vodilna država v novi multipolarni razporeditvi moči in bogastva« (Petrič 2010, 146), ki bo po mnenju Fei-Linga (2005, 673) morala še »bolj aktivno /.../ sodelovati v mirovnih mehanizmih OZN, mednarodnih mehanizmih varovanja človekovih pravic, okoljevarstvenih pogodbah in režimih za nadzor oboroževanja ter delovati v skladu s pravili STO«, če bo želela pridobiti (in utrditi) status supersile.

Na podlagi naraščanja globalne moči Kitajske je nastal predlog novega koncepta oz. povezave, ki vključuje ZDA in LRK, med njimi pa je trenutno morda najbolj primeren G2 (*Group of Two*, tudi Sinoamerika ali Chimerica) (Kovač 2012a, 108). Ta koncept je nastal kot posledica finančne krize iz leta 2008, kjer sta bila »vodilna akterja ZDA kot največji dolžnik in Kitajska kot lastnica največjih deviznih rezerv ter /.../ največja lastnica ameriških državnih

³⁶ Kahn, Joseph. 2006. In Candor From China, Efforts to Ease Anxiety. *The New York Times*, 17. april. V Smith (2012, 165).

obveznic« (Cencen 2011, 24). Cencen (prav tam) pa meni, da Kitajska še ni pridobila toliko moči, da bi lahko prevzela vlogo v globalnem kondominiju kot ena izmed članic G2. Tudi Kitajski ni v interesu partnerstvo G2 z ZDA, saj bi s tem morala sprejeti številna bremena mednarodnega vodenja (Bremmer in Roubini 2011; Dyer 2012).

3.2.2 Kitajski upor proti hegemoniji

Čeprav Kitajski mnogi pripisujejo težnjo, da bi prevezela položaj svetovnega hegemonu, Kitajska ne kaže interesa za globalno prevlado (*Pax Sinica*),³⁷ pač pa se zavzema za multipolarnost mednarodnega sistema. Upor proti hegemoniji je bil potrjen že v skupni izjavi ZDA in LRK ob obisku predsednika Richarda Nixona na Kitajskem februarja 1972. V njej je zapisano, da Kitajska nikoli ne bo supersila in da nasprotuje hegemoniji ali kakršnikoli politiki moči. V dokumentu obe državi obljubljata, da si nobena od njiju ne bo prizadevala za hegemonijo v azijsko-pacifiški regiji (Smith 2012, 170). Ob širjenju svojih interesov po svetu se Kitajska vedno znova obvezuje, da ne bo ponovila neupravičenega in izkoriščevalskega vedenja nekdanjih velesil, da ne bo izrabljala svoje rastoče gospodarske in vojaške moči za izsiljevanje svojih sosed in drugih držav ter da ne bo igrala hegemonске vloge, ki jo očita Združenim državam. Zaveda se, da imajo ZDA največ vzvodov moči v mednarodnih odnosih, vendar zanjo taka ureditev ni sprejemljiva (Cencen 2011, 360, 361; Klare 2012, 1).

Pojem 'anti-hegemonija' je postal *leitmotif* v ideologiji Komunistične partije Kitajske. Izraz hegemonija uporabljajo kot žaljivko in jo enačijo z agresivnimi poskusi močnih akterjev, ki podrejajo šibke. Kitajska zato ni pripravljena sprejeti teorije hegemonске stabilnosti (Goldstein v Cencen 2011, 49; Smith 2012, 35).³⁸ Tudi nekdanji predsednik LRK Jiang Zemin v stališčih o zunanji politiki nasprotuje hegemoniji, saj meni, da hegemonija in politika moči ogrožata svetovni mir in stabilnost. Podpira mirno reševanje sporov na osnovi pogajanj ter nasprotuje izsiljevanju močnejših. Zavzema se za »spoštovanje različnosti sveta, mednarodni red pa bi

³⁷ *Pax Sinica* je latinski izraz, ki dobesedno pomeni 'kitajski mir' in označuje obdobje miru in blaginje v Vzhodni Aziji v času kitajskih cesarstev. V tistem obdobju je v regiji prevladovala kitajska civilizacija, in sicer zaradi njihove politične, gospodarske, vojaške in kulturne moči (AsiaOne 2008). Do preporoda tega izraza je prišlo v zadnjih letih, saj sta rast in razvoj Kitajske pripeljala do sprememb v geopolitičnem območju v Aziji. Izraženo je bilo tudi prepričanje, da bo 'obnovljena' *Pax Sinica* pomagala pri ohranitvi stabilnosti v azijski regiji (LeVine 2012).

³⁸ Goldstein, Joshua S. 2003. *International Relations*. New York: Longman. V Cencen (2011, 49).

moral temeljiti na petih načelih miroljubnega sožitja³⁹ ter na Ustanovni listini ZN« (Cencen 2011, 103–104). Da Kitajska ne stremi k doseganju svetovne hegemonije ali vojaške ekspanzije, je zapisano tudi v Beli knjigi o kitajski nacionalni obrambi leta 2008 (White Paper on China's National Defense in 2008, poglavje I),⁴⁰ saj je bila v preteklosti tudi sama žrtev agresije in zatiranja.

Kitajska zagotavlja, da v Aziji nima osvajalnih teženj, ki bi lahko povzročile zaskrbljenost sosednjih držav in jih odvrnile od sodelovanja. Ravno nasprotno: njen upor proti hegemonizmu in ekspanzionizmu ter politika zblíževanja omogočata povezovanje na področju ekonomskih in političnih interesov, kar bi celotno regijo lahko okrepilo (Cencen 2011, 354). Sodeč po tem je razširjeno zaznavanje Kitajske kot agresivne in ekspanzionistične velesile napačno, strah, da bo država nekega dne izpodrinila ZDA kot globalnega hegemon, pa neupravičen (Nathan in Scobell 2012, 32). Yang Chuang s Pekinškega diplomatskega inštituta opozarja, da bi Kitajska s težnjo po svetovni prevladi tvegala neposredno konfrontacijo z ZDA ter vzbudila nerealna pričakovanja v državah tretjega sveta, kar pa ni v njenem nacionalnem interesu (Cencen 2011, 192).

Jacques (v Smith 2012, 162)⁴¹ v Kitajski vidi vodjo anti-imperialističnega sveta, ki pa je včasih vprašljiva, saj kljub vladni anti-imperialistični retoriki v določenih situacijah daje vtis novega 'imperialista', kot v primeru izkoriščanja naravnih virov, npr. afriške nafte.

3.3 Politični odnosi med ZDA in LRK

ZDA in LRK so vzpostavile diplomatske vezi 1. januarja 1979 (Embassy of the PRC in the USA 2012). Po drugi svetovni vojni so Kitajska in ZDA stale na različnih bregovih in skoraj tri desetletja niso vzpostavile nikakršnih formalnih stikov. V času vojne med Korejama (1950–1953) je Kitajska podprla Severno Korejo, ZDA pa Južno Korejo, v času vietnamske vojne

³⁹ Kitajska gradi odnose z državami na osnovi petih načel miroljubnega sožitja: medsebojno spoštovanje suverenosti in ozemeljske celovitosti; neagresija; nevmešavanje v notranje zadeve; enakost in vzajemna korist; ter miroljubna koeksistenca (Cencen 2011, 95–96; Ming-Te in Tai-Ting Liu 2011, 101).

⁴⁰ *White Paper on China's National Defense in 2008*. 2008. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, 20. januarja 2009. Dostopno prek: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7060059.htm (13. april 2016).

⁴¹ Jacques, Martin. 2009. *When China Rules the World*. London: Allen Lane. V Smith (2012, 162).

(1959–1975) pa je Kitajska podprla severni Vietnam, ZDA pa južnega. Po mnenju Pekinga so ZDA vedno ostro ravnale s Kitajsko. Od leta 1950 do 1972 so jo poskušale omejiti in osamiti. Med drugim so prepričevale zaveznike, naj diplomatsko ne priznajo celinske Kitajske, proti Kitajski so uvedle trgovinski embargo, Japonski so pomagale pri ustanovitvi vojske, intervenirale so v korejski vojni, spodbujale so tajvanski režim in tibetanske gverilce ter celo grozile z uporabo jedrskega orožja v času korejske vojne in krize v Tajvanski ožini leta 1958 (Nathan in Scobell 2012, 40).

Politika ZDA do Kitajske se je spremenila leta 1972, ko je Kitajska postala stalna članica VS ZN in je z ZDA začela navezovati diplomatske stike, leta 1972 pa je Kitajsko prvič obiskal tudi ameriški predsednik. Obisk predsednika Richarda Nixona je sprožil popolnoma novo dinamiko odnosov med državama, saj je pomenil strateški premik od sovražnih odnosov h koeksistenci in partnerstvu (Petrič 2010, 439). Kitajski analitiki trdijo, da je bila ta sprememba zgolj posledica pridobivanja ameriških gospodarskih koristi s poslovanjem na Kitajskem in prizadevanja ZDA za boj proti Sovjetski zvezi (saj sta imeli državi v času hladne vojne Sovjetsko zvezo za skupnega sovražnika). A s propadom Sovjetske zveze leta 1991 so se odnosi med ZDA in LRK zaradi izgube skupnega nasprotnika skrhal. ZDA so tudi takrat nadaljevale z oviranjem kitajske rasti, in sicer z ohranjanjem Tajvana kot strateške motnje, s podpiranjem rasti japonske vojske, s posodabljanjem svojih pomorskih sil in s pritiskanjem na Kitajsko na področju varovanja človekovih pravic (Nathan in Scobell 2012, 40–41).

Leta 1997 sta predsednik ZDA Bill Clinton in predsednik LRK Jiang Zemin izrazila odločenost delovati v smeri konstruktivnega strateškega partnerstva in se posvetovati pri izzivih vzdrževanja mednarodnega miru, zlasti na Bližnjem vzhodu in v Južni Aziji. Kitajski predsednik je amerškemu zagotovil, da je kitajska varnostna politika le obrambna. Predsednika sta napovedala pogostejše pogovore o nadzoru orožja, varnosti in vojaških zadevah (Cencen 2011, 183). Po terorističnih napadih na ZDA 11. septembra 2001 je Kitajska ZDA ponudila močno podporo v boju proti terorizmu, kar je izboljšalo odnose med državama (STA 2001).

Za svoj prvi uradni obisk je novi predsednik ZDA Barack Obama izbral Kitajsko, zato je obstajalo veliko upanje za vzpostavitev globalnega ameriško-kitajskega partnerstva (Shambaugh 2012). Obamovo Ministrstvo za obrambo je leta 2009 pozdravilo stabilno, miroljubno in uspešno Kitajsko ter jo spodbudilo k odgovornemu sodelovanju v globalnih zadevah s prevzemom večjega deleža bremena za stabilnost in razvoj mednarodnega sistema (Embassy of the PRC in the USA 2012). Tudi novi predsednik Kitajske Xi Jinping je leta 2013

pred svojim prvim obiskom ZDA izjavil, da išče 'nov odnos moči' ('*new power relationship*') z ZDA, ki bodo priznale naraščajoč vpliv Kitajske v mednarodni skupnosti (Bates 2013).

Od takrat njuni bilateralni odnosi postopoma napredujejo. Državi sta razširili skupne interese, okrepili medsebojni dialog in vzajemno koristno sodelovanje. Analitiki opisujejo kitajsko-ameriške odnose kot zelo kompleksne, večplastne in nestalne (Shambaugh 2013, 59). Razvoj njunih odnosov bo imel v prihodnosti pomemben vpliv na mednarodno politiko, mednarodni sistem in usodo sveta v 21. stoletju (Kurata 2012).

Državi sta pomembni partnerici, a hkrati tudi tekničici (Petrič 2010, 137). V okviru svojih dvostranskih odnosov sta do danes ustanovili več kot 60 mehanizmov dialoga (vključno s Strateškimi in gospodarskimi dialogi, Skupno komisijo za trgovino in promet, Posvetovanjem na visoki ravni o izmenjavah z ljudmi ter Skupnim odborom za znanstveno in tehnološko sodelovanje) ter vrsto regijsko-specifičnih posvetovalnih mehanizmov (ki pokrivajo Afriko, Bližnji vzhod, Latinsko Ameriko ter srednjo in južno Azijo). Državi izvajata obsežne izmenjave in sodelujeta na političnih, gospodarskih, vojaških, izobraževalnih, znanstvenih, tehnoloških in kulturnih področjih, kot tudi pri regionalnih in mednarodnih zadevah. Področja sodelovanja vključujejo regionalna žarišča (npr. razmere na Korejskem polotoku), pa tudi netradicionalna varnostna vprašanja, kot so boj proti terorizmu, preprečevanje širjenja jedrskega orožja, energetska varnost, javno zdravje in preprečevanje nesreč ter globalni izzivi, kot so svetovna finančna kriza in podnebne spremembe. Skupaj sta veliko pripomogli k mednarodni stabilnosti in blaginji, h globalni gospodarski rasti ter k ohranitvi svetovnega miru (Embassy of the PRC in the USA 2012). Kitajski predsednik Xi Jinping je ob svojem obisku v ZDA dejal, da »če bodo Kitajska in ZDA sodelovale, lahko postanejo temelj svetovne stabilnosti« in dodal, da bi morebiten konflikt med njima vodil do katastrofe za obe državi in tudi za svet (RTV Slovenija 2015a).

Kljub temu da si prizadevata ohraniti stabilne medsebojne odnose, med državama še vedno obstajajo napetosti, nezaupanje in medsebojno tekmovanje (Shambaugh 2013, 59). ZDA zatrjujejo, da sta kitajska blaginja in stabilnost v njihovem interesu ter da so pri modernizaciji Kitajske ZDA prispevale več kot katera koli druga država (Nathan in Scobell 2012, 35). Želijo, da se Kitajska vključi v mednarodni red, postane odgovorna članica mednarodne skupnosti, ki jo vodijo ZDA. Od Kitajske zahtevajo notranjo politično liberalizacijo in odprto tržno gospodarstvo. Mnogi ameriški funkcionarji ne zaupajo Komunistični partiji Kitajske in verjamejo, da je kitajski cilj pridobivanje hegemonije, ne le v Aziji, pač pa tudi v svetu. Prepričani so, da države, kot je Kitajska, ki ne prevzamejo ameriškega političnega in

ekonomskega sistema in ne igrajo po pravilih mednarodnega reda, ki ga vodijo ZDA, predstavljajo grožnjo ameriškim interesom (Layne 2008, 16). V bran svojim interesom ZDA poskušajo vojaško in gospodarsko ovirati Kitajsko ter spremeniti njen notranji režim (Nathan in Scobell 2012, 45).

Kitajski predstavniki gledajo na ZDA kot na revizionistično silo, ki si prizadeva zmanjšati kitajski mednarodni politični vpliv ter škoditi kitajskim interesom. Svojo državo dojemajo kot dediča agrarne, vzhodne strateške tradicije, ki je »pacifistična, obrambno naravnana, ne-ekspanzionistična in etična« (Nathan in Scobell 2012, 33, 35). Ameriško in zahodno strateško kulturo pa dojemajo kot »militaristično, napadalno naravnano, ekspanzionistično in sebično« (prav tam, 35). Srečanje predsednika ZDA s tibetanskim duhovnim vodjo dalajlamo dojemajo kot »hudo vmešavanje v notranje zadeve Kitajske, resno kršitev pravil mednarodnih odnosov in zagotavlja/jo/, da bo to resno poslabšalo odnose med Kitajsko in ZDA« (RTV Slovenija 2014a). Washington sicer priznava kitajsko suverenost nad Tibetom, upa pa, da bo v bližnji prihodnosti prišlo do odprtega dialoga med predstavniki LRK in dalajlamo (prav tam).

Dobre odnose spodkopavajo tudi cenzuriranje in napadi kitajskih hekerjev na ameriške spletne strani, zlorabe človekovih pravic na Kitajskem ter neuspeli dogovori med državama o medsebojni trgovini. Kitajska je ZDA odrekla podporo pri uveljavljanju strožjih sankcij do Irana zaradi njegovega jedrskega programa, ZDA pa so bile razočarane nad nepopuščanjem Kitajske pri pogajanjih na svetovnih podnebnih vrhah (RTV Slovenija 2010a).

Sicer pa ZDA in LRK postajata vse bolj gospodarsko povezani in soodvisni, obenem pa imata takšne vojaške zmogljivosti, s katerimi lahko druga drugi povzročita škodo. Prav ta medsebojna ranljivost in strah prinašata upanje za politično sodelovanje med državama. Kljub oviram in sporom med državama večina strategov Kitajski odsvetuje, da bi v bližnji prihodnosti povratno izzvala ZDA, saj pričakujejo, da bodo ZDA, kljub trenutnim znakom upadanja moči še nekaj desetletij obdržale položaj globalnega hegemonu. Tako za Kitajsko kot tudi za ZDA je dolgoročno boljša alternativa ustvariti novo ravnotežje moči, ki ohranja trenutni mednarodni sistem, vendar z večjo vlogo Kitajske. Kitajska ima dobre razloge, da si prizadeva za takšen izid. Tudi ko bo postala največje gospodarstvo na svetu, bo njena blaginja odvisna od blaginje njenih globalnih konkurentov (in obratno), vključno z ZDA. Bogatejša kot bo Kitajska, večja bo varnost njenih pomorskih poti, stabilnost svetovnih trgovinskih in finančnih režimov, možnost preprečevanja širjenja jedrskega orožja in nadzora globalnih podnebnih sprememb. Vendar pa Kitajska ne bo uspešna, če tudi njeni tekmeci ne bodo uspešni (Nathan in Scobell 2012, 45–46).

3.4 Regionalna prevlada LRK v Aziji in Zahodnem Pacifiku

Kitajska s svojo azijsko politiko širi in krepi svoj vpliv v azijsko-pacifiški regiji in hkrati sledi zmanjšanju trenutno izjemno močnega ameriškega vpliva na regijo (Fishman 2005, 347). ZDA so svojo osredotočenost na Azijo okrepile v prvem mandatu Obamovega predsedovanja, ko si je ta po letih vojne v Iraku in Afganistanu prizadeval preusmeriti pozornost in vpliv proti Vzhodni Aziji. S tem je zaostрил odnos do vse močnejše Kitajske (Liu 2013), ki je to ogromno strateško reorientacijo ZDA interpretirala kot politiko nadzorovanja (Shambaugh 2013, 62). Robert Ross, profesor politologije na Univerzi Boston, meni, da so ZDA po nepotrebnem povečale svojo vojaško prisotnost v Vzhodni Aziji, saj je to močno izzvalo Kitajsko. V odziv je Ljudska osvobodilna vojska izvajala pritisk na tiste sosednje države, ki so povečale svojo obrambno sodelovanje z ZDA, to pa je v regiji vplivalo na oblikovanje dveh blokov (Liu 2013).

ZDA imajo največjo pomorsko prisotnost v Vzhodno- in Južnokitajskem morju ter so uradna in neuradna vojaška zaveznica kitajskim sosedam, kot so Japonska, Južna Koreja, Tajska, Tajvan, Filipini in Avstralija (Nathan in Scobell 2012, 34–35). Na drugi strani pa Severna Koreja, Laos in Kambodža uživajo podporo Kitajske (Jacques 2012a). (Vojaška) osredotočenost ZDA na Azijo tako ne prispeva k stabilnosti v Aziji, pač pa ravno nasprotno, saj je zaradi tega regija postala bolj nagnjena h konfliktom (Liu 2013).

Aprila 2014 je Barack Obama zagotovil, da bodo ZDA vojaško podprle Japonsko v morebitnem soočenju s Kitajsko, s Filipini pa je podpisal »desetletni sporazum o povečanem vojaškem sodelovanju, /.../ v ozadju katerega je spor s Kitajsko glede lastništva strateško pomembnih otokov v Južnokitajskem morju« (Lipušček 2014). S tem je ameriški predsednik načrtoval izrazito protikitajsko politiko, kljub zagotovitvi, da ne gre za nasprotovanje Kitajski, ampak le za miroljubno reševanje sporov in spoštovanje osnovnih norm mednarodnega prava. Analitiki menijo, da taka politika pelje v zaostrovanja, ki ne bodo koristila nikomur (prav tam).

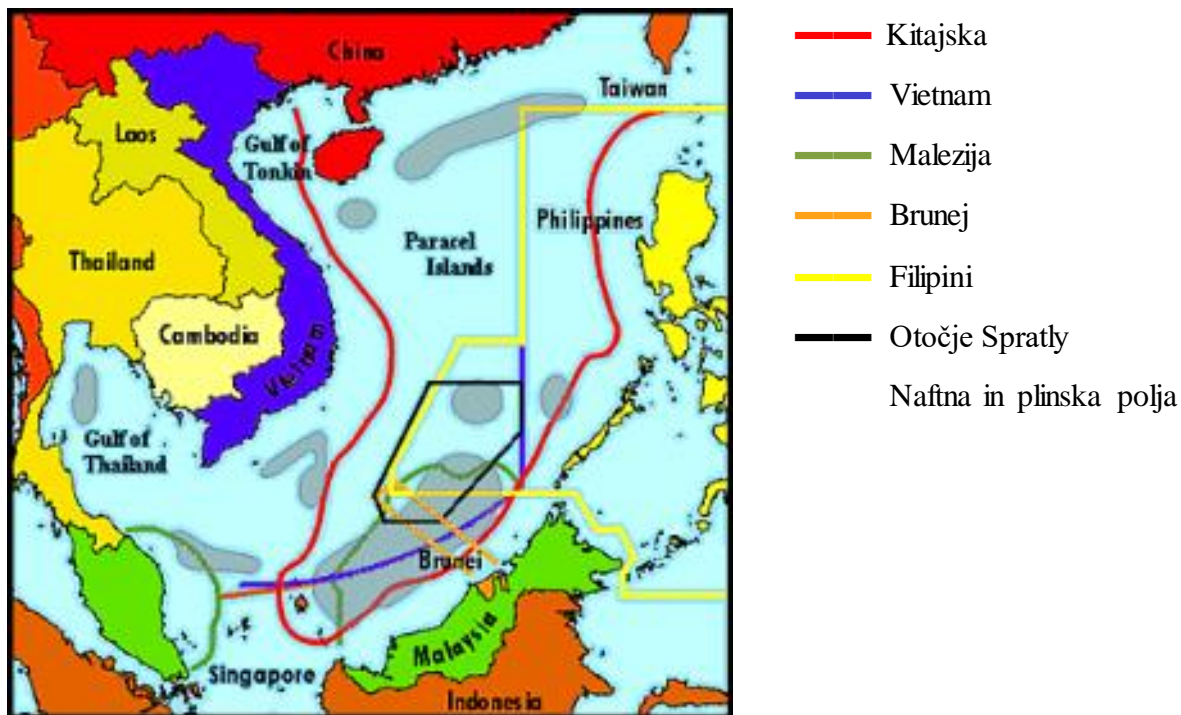
Li Qun, pomemben član Komunistične partije Kitajske, je prepričan, da dejanski namen ZDA ni varovanje človekovih pravic, ipd., ampak omejevanje in preprečevanje kitajske zdrave gospodarske rasti in moči, ki ogroža ameriško svetovno hegemonijo (Nathan in Scobell 2012, 39). Layne (2008, 13) opozarja, da je kitajsko-ameriški konflikt neizogiben, če bodo ZDA skušale ohraniti prevlado v Vzhodni Aziji.

Ljudski kongres je na zasedanju marca 2015 utemeljil zunanjepolitični koncept Kitajske na pobudi 'en pas, ena pot' (*one belt, one road*), ki pomeni »gradnjo kopenske in pomorske mreže,

s katero bi se Kitajska prek kontinentalnih sosed v srednji Aziji ter držav v jugozahodni in južni Aziji povezala z Bližnjim vzhodom, Afriko in Evropo. Obsegala naj bi širok sistem pristanišč, železnic in avtocest, od katerih so nekatere že zgrajene, druge pa še bodo« (Baković 2015a, 6). Kitajska med drugim širi svoj vpliv tudi na Južnokitajsko morje, kar predstavlja nov strateški element, ki je v varnostnem pogledu prinesel novost, tj. širitev interesne sfere na morje, kar pa je v nasprotju s prevladujočim večstoletnim vzdrževanjem interesnih sfer v osrednji Aziji in na ostalih kopenskih mejah (Cencen 2011, 354). Kitajska zase zahteva kar 90 % Južnokitajskega morja, ki se razteza od Koreje do Indonezije (slika 3.1) in zajema več kot 3,5 milijonov kvadratnih milj vodnih površin, pod katerimi se skrivajo številna naravna bogastva. Leta 2002 so vse države, ki ležijo okrog Južnokitajskega morja, podpisale deklaracijo, s katero so se zavezale, da ne bodo uporabljale sile, ampak bodo z mirnimi sredstvi reševale ozemeljske spore v Južnokitajskem morju⁴² (Johnson 2012).

Slika 3.1: Zahteve Kitajske in drugih držav po teritorialnih vodah v Južnokitajskem morju

⁴² Julija 2016 je Stalno arbitražno sodišče v Haagu v sporu med Filipini in Kitajsko glede razmejitve suverenosti v Južnokitajskem morju ugotovilo, da je Kitajska kršila suverenost Filipinov v njihovi izključni ekonomski coni in sporočilo, da Kitajska nima pravne osnove, da bi zahtevala zgodovinske pravice do otokov v Južnokitajskem morju (RTV Slovenija 2016a).

Vir: United States Energy Information Administration (2013).

3.4.1 Pomen vprašanja Tajvana

Tajvansko vprašanje velja za največji in najbolj občutljiv problem v ameriško-kitajskih odnosih. Kitajska želi izvesti mirno pridružitve Tajvana na načelu 'ena država, dva sistema' (Cencen 2011, 181). Nekdanji kitajski predsednik Hu Jintao zagotavlja, da Kitajska nikoli ne bo dovolila, da bi se Tajvan odcepil od domovine (Agence France Presse 2012) in je pripravljena uporabiti silo, če bi Tajvan razglasil neodvisnost (Glaser 2011, 86). Fishman (2005, 350) dvomi, da lahko Tajvan ob kitajskem napadu na svoje ozemlje pričakuje pomoč od drugih držav (tudi od ZDA), ki zaradi več milijardnih investicij in poslovnih interesov morda ne bodo želele nasprotovati Kitajski. A ZDA so Tajvan podprle s prodajo orožja, s čimer so želele zagotoviti vojaško ravnotežje med Kitajsko in Tajvanom ter ohraniti *status quo* in vojaško prevlado nad Kitajsko (Layne 2008, 16). To je Kitajska razumela kot grožnjo nacionalni varnosti in podpihovanje odcepitvenih teženj Tajvana. Zato je leta 2010 ostro reagirala in zamrznila vojaške vezi z ZDA, napovedala sankcije proti tistim ameriškim podjetjem, ki bodo Tajvanu prodajala orožje, ter v VS ZN nasprotovala novim sankcijam proti Iranu zaradi njegovega jedrskega programa (RTV Slovenija 2010b). Glaser (2011, 87) nagovarja ZDA, da naj zaradi visoke stopnje tveganja in nevarnosti zmanjšajo svojo predanost do Tajvana, kar bi izboljšalo bilateralne odnose med ZDA in LRK.

4 GOSPODARSKA MOČ ZDA IN LRK

4.1 Gospodarska moč ZDA

Ameriško gospodarstvo je bilo med leti 1929 in 1932 močno prizadeto v veliki depresiji.⁴³ Po drugi svetovni vojni je s proizvodnjo za lastne in zavezniške potrebe dobilo močno spodbudo za ponovni gospodarski zagon. V primerjavi z ostalimi velesilami ZDA po letu 1945 niso imele uničenega gospodarstva in infrastrukture in so »razpolagale z velikimi finančnimi sredstvi, energetske viri in presežki hrane« (Petrič 2010, 122). Ko je Velika Britanija v 20. stoletju začela izgubljati svoj globalni ekonomski vpliv, so ZDA z globalnimi trgovinskimi in finančnimi povezavami prevzele položaj največje trgovinske sile in so še danes gospodarsko najmočnejša država, ki se je razvila na osnovi kapitalističnega prostotrgovinskega gospodarskega sistema (Cox 1987, 223; Rebernik 2013). Gre za največji gospodarski in tehnološko najbolj razvit sistem v zgodovini človeštva, v katerem pet odstotkov svetovnega prebivalstva ustvari več kot petino (22 %) svetovnega gospodarskega proizvoda. ZDA sodijo med največje svetovne izvoznike in uvoznike, so največji tuji neposredni investitor, največji proizvajalec trgovinskega blaga, največji proizvajalec kmetijskih pridelkov in član najpomembnejših svetovnih gospodarskih organizacij, kjer imajo prav zaradi svoje gospodarske moči največji delež glasov (npr. 16,73 % delež glasov v Mednarodnem denarnem skladu) (Zelinsky 2015; CIA *World Factbook* 2016a).

Podjetja ZDA so tudi največja, saj med sto največjimi podjetji na svetu najdemo kar 43 ameriških. Ameriška podjetja so tehnološko najbolj napredna, še posebej na področju računalništva, medicine, aeronavtične in vojaške opreme (CIA *World Factbook* 2016a). ZDA so največji proizvajalec zemeljskega plina na svetu, podjetja s sedežem v ZDA pa so vodilna v inovacijah s področja nekonvencionalnih virov pridobivanja nafte in plina. Nobena država nima večjih zmogljivosti za tehnološke prodore, zato upravičeno veljajo za svetovni center za raziskave in razvoj ter destinacijo izbora za ambiciozne podjetnike (Bremmer 2012).

S svojo izjemno gospodarsko močjo in velikim vplivom v mednarodnih organizacijah (Svetovna banka, MDS, STO, idr.) so ZDA sposobne z gospodarskimi ukrepi ali pa z uveljavitvijo oz. preprečitvijo določenih sklepov mednarodnih organizacij bistveno vplivati bodisi v prid ali pa v škodo gospodarskih in drugih interesov drugih držav, upoštevajoč lastne

⁴³ Velika depresija je bila obdobje svetovne gospodarske recesije, ki se je pričelo leta 1929 in končalo v poznih 30. letih 20. stoletja. Sprožil jo je nenaden zlom newyorške borze 29. oktobra 1929 (t. i. 'črni torek') (Garraty 1986, 5, 31).

strateške interese. Gospodarska in finančna pomoč delu Evrope v okviru t. i. Marshallovega plana po drugi svetovni vojni je bila izjemnega pomena za ponovno ožvitev evropskega gospodarstva, vzpostavitev svetovnega ravnotežja in preprečitev socialnih pretresov (Cox 1987, 212; Petrič 2010, 376–377). V obdobju hladne vojne je bil pomemben del ameriške zunanje politike t. i. razvojna pomoč državam, zlasti zaveznicam, ki je bistveno prispevala k zmagi ZDA v hladni vojni, saj je pomagala ohranjati stabilnost držav in ravnotežje sil ter navezanost držav na strateške zunanje politične in varnostne interese ZDA. Ameriška gospodarska in finančna pomoč pa v nekaterih državah ni bila uspešna pri preprečitvi padca režimov, npr. v Iranu leta 1975 (Petrič 2010, 377, 382).

ZDA so večkrat uporabile tudi 'negativna' oz. 'trda' gospodarska sredstva ali sankcije, kot so blokade, embargo, bojkoti, uvedba kvot, dvig carin, idr. Med kubansko krizo leta 1962 so uvedle pomorsko blokado Kube, ki je onemogočila dostop do države, pa tudi trgovino in dostop do dobrin, tudi hrane in energetskih sredstev. V času hladne vojne so ZDA izvajale embargo zoper Sovjetsko zvezo in Kitajsko, s katerim so jima preprečile izvoz strateško pomembnih surovin in tehnologij. Zaradi kršitev človekovih pravic, vojn, zločinov ali drugih kršitev so izvajale ekonomske sankcije tudi zoper Irak, Iran, Libijo, Mjanmar, Sudan, Severno Korejo, idr. (Petrič 2010, 377–378, 380).

4.1.1 Gospodarske šibkosti ZDA

V obdobju po letu 1945, ko se je začel razvijati tudi ostali svet, se je gospodarska prednost ZDA v primerjavi z drugimi državami začela zmanjševati. »Nastali so novi centri moči, ameriška gospodarska, finančna in posledično tudi vojaška moč pa se je sorazmerno manjšala« (Petrič 2010, 123). Oboroževalne tekme, vzdrževanje številčne ameriške vojske in vojaških baz širom sveta, dolgotrajne vojne zlasti v Koreji, Vietnamu in drugod, ter vpletenost v notranje spopade v Angoli, Somaliji in drugod, so v veliki meri izčrpavale gospodarske in finančne vire ZDA. Poleg tega so se na področju gospodarstva začela pojavljati nesoglasja in nasprotja med ZDA in njihovimi zaveznicami, zlasti v Evropi, saj zaveznice niso bile pripravljene slepo slediti ameriškemu vodstvu (prav tam).

V zadnjih letih so ZDA postale največji svetovni dolžnik z največjim zunanjim dolgom in najnižjo državno računsko bilanco. Med leti 2001 in 2008 so se cene surove nafte v ZDA potrojile, višje cene bencina so izčrpale velik del proračunov potrošnikov in številni posamezniki več niso mogli plačevati svojih hipotekarnih plačil, kar je povzročilo padec

vrednosti dolarja in poslabšanje stanja glede primanjkljaja v blagovni menjavi. Sredi leta 2008 so hipotekarna kriza, padajoče domače cene, plačilne nesposobnosti bank, omejeni krediti in globalna gospodarska recesija potisnili ZDA v najglobljo in najdaljšo recesijo po veliki depresiji, saj se je BDP zmanjševal vse do tretjega četrtega leta 2009 (CIA *World Factbook* 2016a). Razvrednotenje dolarja in upadanje njegove vloge v mednarodnih financah in trgovini, ogromen zunanjetrgovinski in proračunski primanjkljaj, velikanski državni dolg ter izčrpavanje ZDA v Iraku in Afganistanu v vojni zoper terorizem so kazalci, ki kažejo na upad gospodarske moči ZDA in izgubo vodilnega položaja v svetu, zlasti ob dejstvu, da njihovi tekmeci krepijo svojo gospodarsko moč in vlogo v mednarodni skupnosti (Petrič 2010, 124–125).

Krauthammer (v Kovač 2012b, 287)⁴⁴ poudarja, da so razlogi za ameriške gospodarske probleme notranji in ne zunanji, kot ključne probleme pa navaja nizko stopnjo varčevanja, upadanje delovnih navad, slab izobraževalni sistem, stagnirajočo produktivnost in naraščajoče povpraševanje po socialnih pravicah. K tem CIA (*World Factbook* 2016a) dodaja še stagnacijo plač, nezadostna vlaganja v infrastrukturo, hitro naraščajoče zdravstvene in pokojninske stroške zaradi staranja prebivalstva, pomanjkanje energije ter precejšen primanjkljaj v tekočem računu in proračunu. Zato je Kovač (2012b, 282, 287) prepričan, da bi ZDA morale spremeniti svojo kratkovidno in potrošniško usmerjeno gospodarsko miselnost, izvesti potrebne strukturne reforme ter se spopasti z nizko stopnjo varčevanja, ki je povzročila tako velike dolgove. Če ne bo prišlo do potrebnih sprememb, bodo ZDA še naprej korakale v smeri absolutnega upada svoje gospodarske moči (prav tam, 287).

4.2 Gospodarska moč LRK

Ob ustanovitvi LRK leta 1949 je predsednik Mao Zedong vodil politiko izolacionizma in gospodarske samozadostnosti. Po njegovi smrti leta 1976 je oblast prevzel Deng Xiaoping, ki je ta zaprt in centralno osnovan sistem spremenil v bolj tržno usmerjeno gospodarstvo, ki ima danes pomembno globalno vlogo. Gospodarske reforme, ki so se začele leta 1978, so zajemale opuščanje kolektiviziranega kmetijstva, postopno liberalizacijo cen, fiskalno decentralizacijo, povečanje avtonomije državnim podjetjem, ustanovitev raznolikega bančnega sistema, razvoj delniških trgov, hitro rast zasebnega sektorja ter odprtost k zunanji trgovini in naložbam. To prestrukturiranje gospodarstva in posledično povečanje učinkovitosti je prispevalo k več kot

⁴⁴ Krauthammer, Charles. 1990/1991. The unipolar moment. *Foreign Affairs* 70 (1): 23–33. V Kovač (2012a, 287).

desetkratnemu povečanju kitajskega BDP (CIA *World Factbook* 2016b). Hkrati se je kitajska vlada odločila za vzpostavitev odnosa z ZDA, da bi vsaj del Kitajske povezali v globalno gospodarstvo, se otresli moči nekdanje Sovjetske zveze in prenovili umirajoči gospodarski sistem (Cox 2007, 183–184).

V času hladne vojne je bila Kitajska glede na gospodarsko razvitost uvrščena med države tretjega sveta, v 90. letih 20. stoletja pa je njen vzpon potekal v okviru gospodarskega sistema, ki je »edinstvena zmes kapitalizma in komunizma« (Cox 2007, 185). Po letu 2000 je Kitajska začela izboljševati kazalce gospodarske rasti in razvoja ter tako postala vse zanimivejša za tuje investitorje, strukturno moč v mednarodnih gospodarskih odnosih pa si je povečala tudi leta 2001 z vstopom v STO (Smith 2012, 176).

Kitajska je drugo največje gospodarstvo na svetu in največji upnik z največjo zalogo tujih deviznih rezerv. Je eden največjih proizvajalcev in porabnikov kmetijskih pridelkov. Ima velike zaloge premoga in je vodilna v svetu pri pridobivanju nekaterih rud. Je peti največji proizvajalec nafte in je največji porabnik energije, ima pa tudi velike zaloge hidroelektrične energije. Industrija in gradbeništvo ustvarita približno polovico BDP. Kitajska razpolaga z največjim številom delovnega osebja na svetu. Zaradi poceni delovne sile je ena najprivlačnejših destinacij za proizvodne obrate, čeprav se je cena delovne sile precej povečala po letu 2008 (Economist Intelligence Unit v *Izvozno okno* 2015). Uvršča se med največje proizvajalce na področju biotehnike, računalništva ter elektronskih in tekstilnih izdelkov. S petino svetovnega prebivalstva predstavlja največji svetovni trg v zgodovini človeštva (Fishman 2005, 5–6). Je največji porabnik energije. Kitajska je eden največjih svetovnih uvoznikov, leta 2009 pa je postala tudi največji svetovni izvoznik (Rebernik 2013). Kitajska je tako največja trgovinska partnerica številnim državam po svetu (O'Reilly 2014).

V zadnjem desetletju sta bili glavno gonilo kitajske rasti poceni izvoz ter visoka raven investicij in varčevanja, saj kitajsko gospodarstvo temelji na dolgoročni in varčevalno usmerjeni miselnosti. »Poleg nizkih proizvodnih stroškov, predvsem dela, konkurenčnost kitajskega izvoza po mnenju mnogih analitikov zagotavlja tudi podcenjena valuta« (Hren 2011). Razlog hitre gospodarske rasti pa je tudi dejstvo, da ves svet vlaga vanjo svoj kapital. Pri uvozu tujega kapitala je Kitajska prehitela tudi ZDA, ki so v preteklosti rutinsko privabljal večino tujega kapitala. Z denarjem na Kitajsko prihaja tudi znanje, hkrati pa se v državi vloga tujcev hitro krepi. Tuje družbe tako nadzirajo več kot polovico kitajske menjave (Fishman 2005, 22).

V zadnjih treh desetletjih se je Kitajska spremenila iz ene najrevnejših kmetijskih držav v drugo največje gospodarstvo na svetu in mnogi napovedujejo, da bo povezovanje Kitajske v globalno gospodarstvo privedlo do nepovratnih političnih sprememb (Cox 2007, 184–185), saj povečevanje kitajske gospodarske moči povečuje tudi njen politični, vojaški in kulturni vpliv v mednarodni skupnosti (Ming-Te in Tai-Ting Liu 2011, 113). Glede na gospodarsko rast in razvoj Kitajska gospodarsko že ogroža prevlado ZDA (Fijavž 2013). Kitajska ima vse večje globalne ambicije. Predvsem v Afriki in Latinski Ameriki postaja pomemben gospodarski, finančni in politični dejavnik (Petrič 2010, 119). Njena težnja po izboljšanju odnosov (in pridobitvi gospodarskih priložnosti) z državami iz Afrike in Latinske Amerike temelji na učinkoviti operacionalizaciji mehke moči. Kitajska finančno in tehnično pomaga tem državam brez pogojevanja (ki jim ga nalagajo zahodne vlade (tudi ZDA) in mednarodne finančne institucije) (Smith 2012, 161). Med drugim sta kitajski banki (*China Development Bank* in *China Export-Import Bank*) v letih 2009 in 2010 državam v razvoju dali posojilo v vrednosti 110 milijard dolarjev. Leta 2013 se je trgovinska izmenjava med Kitajsko in Afriko povečala na več kot 200 milijard dolarjev, s čimer je Kitajska postala največji gospodarski partner afriške celine. Z Afriko sodeluje okrog tisoč kitajskih podjetij (New Vision 2014). Kitajski premier Li Keqiang pa je maja 2015 z latinskoameriško turnejo začel uresničevati obljubo kitajskega predsednika Xi Jinpinga, da bo Kitajska v države Južne Amerike v prihodnjem desetletju vložila 250 milijard dolarjev (Baković 2015b, 6).

4.2.1 Gospodarske šibkosti LRK

Kitajska je po desetletju izjemno visoke gospodarske rasti v zadnjih dveh letih doživela precejšen padec, saj je bila leta 2015 njena gospodarska rast najnižja v zadnjih 25 letih (RTV Slovenija 2016b). Ekonomisti opozarjajo na številne slabosti znotraj kitajskega gospodarstva. Industrijska proizvodnja je v zadnjem času obremenjena predvsem s podražitvijo delovne sile (Baković 2015c, 6). Plače najhitreje rastejo v državnih podjetjih in obmorskih provincah, kjer tudi največ izvažajo. Brezposelnost se je zaradi upočasnitve rasti svetovnega gospodarstva v času finančne krize povečala zlasti v izvozno orientiranih sektorjih, domača potrošnja pa se nikakor ne razmahne (Osrajnik 2012, 31; Baković 2015č, 5). Kitajska politika si želi ohraniti močno gospodarsko rast, a se ves čas bori zoper inflacijo (The China Post 2012). Njeno gospodarstvo je močno odvisno od izvoza, storitveni sektor pa zaradi javnih monopolov in strogih predpisov ni najbolje razvit (Izvozno okno 2015). Zato kitajski makroekonomisti

opozarjajo, da bi bilo potrebno zmanjšati odvisnost kitajskega izvoza od ameriškega trga, spodbuditi domače povpraševanje, okrepiti storitveni sektor in se osredotočiti na produktivnost (Osolnik 2010; RTV Slovenija 2015b). Omenjene ukrepe predvideva tudi petletni načrt Vlade LRK, sprejet marca 2011, ki poudarja nadaljevanje gospodarskih reform in potrebo po povečanju domače porabe s ciljem, da bi bilo v prihodnosti kitajsko gospodarstvo manj odvisno od izvoza. A Kitajska je dosegla le skromen napredek v smeri uresničevanja teh ciljev (CIA *World Factbook* 2016b).

Beardson (2013) pravi, da je Kitajska le »proizvodni prostor za tuja podjetja«, saj kar 83 % vseh visokotehnoloških izdelkov proizvede za tuja in ne za domača podjetja. Hren (2011) in Pei (2012) poudarjata pomen inovacij za ohranitev visoke stopnje gospodarske rasti. Kitajska bi morala razvijati inovativnost, ustvarjati kitajsko zasnovane visokotehnološke proizvode ter proizvode z visoko dodano vrednostjo in ne le kopirati obstoječih tehnologij. »Za to pa bo potrebno več inovacij, kar zahteva manj vladnega nadzora in več intelektualne svobode« (Pei 2012). A dr. Črt Kostevc z Ekonomske fakultete v Ljubljani opaža le počasno povečanje vlaganja v inovacijske dejavnosti na Kitajskem (Hren 2011).

Negativne posledice za gospodarstvo prinaša problematika staranja prebivalstva. Delež starejših od 60 let se je v zadnjih letih bistveno povečal in znaša že 13,3 %, delež mlajših pa strmo upada, kar je neposredna posledica Mao Zedongove 'politike enega otroka', ki jo izvajajo že od začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja. Zaradi padca deleža mlajših je v nekaterih regijah v državi začelo primanjkovati delovne sile, zato se pojavlja vprašanje, ali Kitajska s takšno sestavo prebivalstva lahko ohrani tako visoko gospodarsko rast, ali pa bi bilo potrebno nekoliko popustiti pri omejevanju rojstev (Baković 2011).

Kljub visoki gospodarski rasti večina prebivalcev Kitajske ne občuti gospodarske moči svoje države v svojem žepu (Baković 2014), čutijo pa velike razlike v bogastvu. Na Kitajskem je gospodarska rast sicer milijonom ljudi pomagala iz revščine, vendar so prednosti rasti neenakomerno razporejene. Neenakost bogastva se vse bolj pogloblja, ekonomska kriza pa je stvari dodatno poslabšala in pripeljala do negotovosti, zdrsa socialnega statusa in izključenosti (Vidmajer 2014).

Velik del najbolj premožnih Kitajcev je prišel do bogastva na nezakonit način, s korupcijo, ki je zapuščina enostrankarske vlade in je razširjena v celotni kitajski družbi (Osrajnik 2012, 33; Lipušček 2015). Kitajska je poleg Rusije ena najbolj skorumpiranih držav, kar potrjuje tudi raziskava o nagnjenosti h korupciji v 28 gospodarsko najmočnejših državah na svetu, ki jo je leta 2011 opravila *Transparency International* (Komisija za preprečevanje korupcije 2011). Od

leta 1978 je več tisoč skorumpiranih kitajskih uradnikov v tujini skrivalo več milijard dolarjev vredno premoženje. Korupcija prežema najvišje politične kroge in ogroža temelje države ter obstanek Komunistične partije Kitajske na oblasti. Zato kitajski premier Li Keqiang zastruje boj proti korupciji in uvaja nov protikorupcijski zakon. Kitajska javnost čiščenje korupcije sicer množično podpira, a brez nujnih reform, ki bi dovoljevale novinarjem poročanje o korupciji in omogočale neodvisnosti sodišč, bo to izjemno težko (Planet Siol 2013; Lipušček 2015).

Kitajska hitra industrializacija je močno poslabšala problem degradacije okolja. Kar 70 % energije pridobijo iz premoga, število termoelektrarn pa še narašča. Leta 2007 je Kitajska postala največji onesnaževalec s toplogrednimi plini in velja za okoljsko najbolj obremenjeno državo na svetu z najbolj onesnaženo vodo in zrakom (Clegg 2009, 150). Zato so v zadnjih letih začeli z nadzorovanjem onesnaževanja. Trudijo se zmanjšati emisije z zamenjavo premoga z naravnimi plini (Prezelj 2015). Zaprli so več tisoč podjetij, s čimer naj bi omejili vire onesnaževanja v okolici industrijskih parkov in na gradbiščih (Delo 2007).

Kitajska politika se zaradi omenjenih problemov sooča s številnimi gospodarskimi izzivi: zmanjšanje visoke stopnje varčevanja in povečanje domače potrošnje; zmanjšanje rastoče neenakosti bogastva; povečanje števila bolje plačanih delovnih mest; omejevanje staranja prebivalstva; zmanjšanje korupcije in gospodarskega kriminala; ter omejevanje okoljske škode in socialnih konfliktov, povezanih z naglim preoblikovanjem gospodarstva (CIA *World Factbook* 2016b). Kitajski vodilni politiki zagotavljajo, da si država ne bo za vsako ceno »prizadevala za najhitrejšo stopnjo rasti, ampak se bo osredotočila na kakovost razvoja z nižjo ekološko ceno, manjšimi sistemskimi tveganji in blažjimi premoženjskimi razlikami« (Baković 2015č, 5).

4.3 Premik težišča svetovnega gospodarstva z zahoda proti vzhodu

Kitajska je v času finančne krize leta 2008 svoje velike devizne rezerve izkoristila za nakup tujih podjetij in pomembnih svetovnih blagovnih znamk kot celote ali njihovih deležev (npr. IBM in Volvo) (Cencen 2011, 20). S tem je Kitajska okrepila položaj pomembne gospodarske velesile, medtem ko se ZDA in države razvitega sveta več let niso mogle izvleči iz finančne krize. Tako so se vloge zamenjale. Če je pred desetletji kitajski gospodarski čudež povzročil vdor tujega kapitala z Zahoda, pa je Kitajska v prvih letih po finančni krizi postala tista, ki je

reševala globalno gospodarstvo iz recesije⁴⁵ (Kumer 2011, 31). Kitajska pomaga pešajočim, a še vedno bogatejšim gospodarstvom na zahodu (s posojanjem denarja, z dokapitalizacijo podjetij, idr.), kar je odsev kitajske politične preračunljivosti in pragmatizma (Kumer 2011, 31). Med drugim rešuje tudi ZDA, saj so ogromni kitajski trgovski in finančni presežki vzročno povezani z ameriškimi nevzdržnimi dolgovi (Pei 2012). Na podlagi podatkov Ministrstva za finance ZDA ima Kitajska v lasti kar 25 % vseh dolgov ZDA, ki skupaj znašajo 17,26 milijard dolarjev (Kovač 2012b, 285; CIA *World Factbook* 2016b). Če pa bi Kitajska »zmanjšala svoje naložbe v ameriške dolgove, bi bodisi morala najti alternativne naložbe (kar te dni ni lahka naloga) bodisi izvoziti manjšo količino proizvodov v ZDA (kar ni priporočljivo za kitajske proizvajalce)« (Pei 2012).

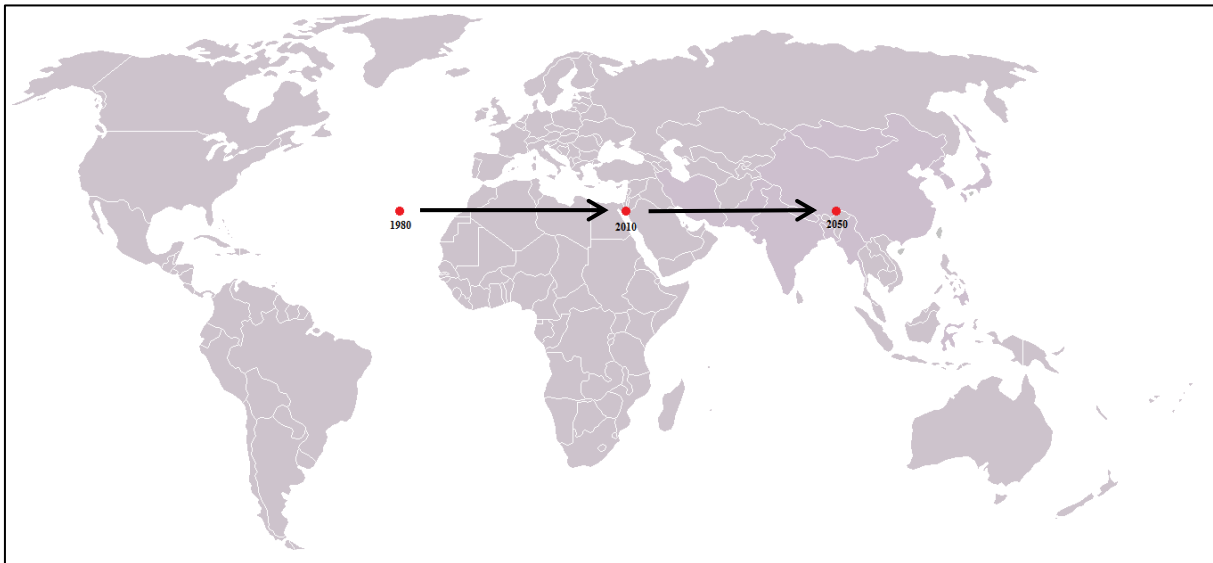
Quah (2011, 3) trdi, da se zaradi stalne gospodarske rasti Kitajske in preostale vzhodne Azije težišče svetovnega gospodarstva seli z zahoda proti vzhodu. Tudi Bellows (v Petrič 2010, 136–137)⁴⁶ pravi, da se je epicenter svetovne gospodarske in finančne moči preselil z območja severnega Atlantika na območje Pacifika oz. v Vzhodno in Jugovzhodno Azijo. Premik gospodarske moči in gospodarskih priložnosti proti vzhodu in jugu je po Bevanovem (2013) prepričanju rezultat uspešnega razvoja, gospodarske liberalizacije in svobodnejših svetovnih trgov v teh regijah v zadnjih desetletjih (slika 4.1). Leta 1980 je bilo težišče svetovnega gospodarstva v Zahodnem Atlantiku, leta 2010 se je premaknilo na lokacijo severno od Rdečega morja, leta 2050 pa bo po napovedih svetovni gospodarski epicenter lociran na kitajsko-indijski meji (Quah 2011, 7). V skladu z navedenim Martin Jacques dodaja, da bo v bližnji prihodnosti Peking postal nova globalna prestolnica, kar je veljalo za New York večji del 20. stoletja (The RSA 2009). Šanghaj naj bi nadomestil New York kot nov finančni center,⁴⁷ Vzhodna Azija pa bo postala največja in najpomembnejša gospodarska regija na svetu in bo v naslednjih treh desetletjih ključno območje svetovnega gospodarstva (že ob koncu 20. stoletja je obsegala 25 % svetovnega BDP) (Cencen 2011, 20).

⁴⁵ Omeniti velja, da je finančna kriza leta 2008 negativno vplivala tudi na Kitajsko, saj so se zmanjšali njeni državni prihranki in gospodarska rast (gospodarska rast je padla s 13 % v letu 2007 na 6,8 % v zadnjem četrtletju leta 2008), a kljub temu je imela osupljive gospodarske rezultate (Kovač 2012a, 282).

⁴⁶ Bellows, Michael D. 1994. *Asia in the 21st Century: Evolving Strategic Priorities*. Washington: Diane Publishing. V Petrič (2010, 136–137).

⁴⁷ Šanghaj med vsemi mesti na svetu privablja največ tujih kapitalskih naložb in ustvarja največ delovnih mest. Leta 2011 je bil Šanghaj peto najpomembnejše svetovno poslovno središče, Peking sedmo ter Hong Kong najpomembnejše svetovno poslovno središče. Nobeno mesto ZDA pa ni bilo umeščeno med deset najpomembnejših svetovnih poslovnih središč (Naidu-Ghelani 2011).

Slika 4.1: Premik težišča svetovnega gospodarstva

Vir: Prirejeno po Quah (2011, 7).

4.4 Gospodarski odnosi med ZDA in LRK

Ameriško-kitajski odnosi temeljijo zlasti na gospodarskem sodelovanju. LRK kot največja država v razvoju in ZDA kot najbolj gospodarsko razvita država se v veliki meri dopolnjujeta z vidika trga, kapitala in tehnologije ter naravnih in človeških virov. Dvostranski gospodarski in trgovinski odnosi vse od vzpostavitve diplomatskih vezi zelo hitro naraščajo (Embassy of the PRC in the USA 2012). Trenutno ZDA in LRK druga drugi predstavljata drugo največjo trgovinsko partnerico, do leta 2022 pa naj bi postali največji trgovinski partnerici (Qingfen in Ziman 2013). V letu 2014 je dvostranska trgovina med ZDA in LRK znašala 590 milijard ameriških dolarjev, kar je 120-krat več od začetka diplomatskih odnosov (United States Census Bureau 2016). ZDA so za Kitajsko tretji največji vir uvoza (8,1 %) in največji izvozni trg (16,9 %). Kitajska pa je za ZDA največji vir uvoza (19,9 %) in v ZDA pošilja skoraj eno četrtino svojega celotnega izvoza. Kitajska je za ZDA tudi tretji največji izvozni trg (7,6 %) in je njihov najhitreje rastoči izvozni trg že deset zaporednih let (Friedman 2010, 104; CIA *World Factbook* 2016a; CIA *World Factbook* 2016b).

ZDA so največji vir tujih neposrednih investicij (TNI) na Kitajskem, kjer imajo odprtih več sto podjetij in so vložile že v več desetisoč projektov v skupni vrednosti več milijard dolarjev (Embassy of the PRC in the USA 2012). Tudi Kitajska še naprej išče možnosti za sodelovanje z ZDA iz gospodarskih in mednarodnopolitičnih razlogov, ne glede na ideološke razlike in razlike v pogledih na konkretna vprašanja, saj se zaveda, da je njena velika gospodarska rast

posledica prav intenzivnosti gospodarskih odnosov z ZDA (Petrič 2010, 137). Kitajske naložbe v ZDA rastejo v velikem obsegu ter pokrivajo predvsem področja znanosti in tehnologije, industrije, oblačil, predelave hrane, idr. LRK je v zadnjih letih v ZDA odprla tudi več sto predstavništev kitajskih podjetij (Embassy of the PRC in the USA 2012). Tako se med državama povečuje medsebojna odvisnost in širijo področja sodelovanja, ki zajemajo skoraj vse vidike gospodarskega življenja (Shambaugh 2012). ZDA spoznavajo, da je nujno razviti dobre partnerske odnose s Kitajsko, saj se z naraščanjem kitajskega gospodarstva povečujeta tudi njihova moč in vpliv v mednarodni skupnosti (Cencen 2011, 188). Zato je bila ena od prioritet nekdanje zunanje ministric ZDA Hillary Clinton opredeliti in razširiti področja skupnega interesa, sodelovati s Kitajsko v smeri krepitve vzajemnega zaupanja ter spodbujati aktivna prizadevanja Kitajske pri globalnem reševanju problemov. Leta 2009 je ustanovila 'Strateški in gospodarski dialog med ZDA in Kitajsko' (*United States-China Strategic and Economic Dialogue*), ki zajema najbolj intenzivne in obsežne pogovore med vladama ZDA in Kitajske ter združuje na desetine agencij z obeh strani, s ciljem reševanja najbolj perečih dvostranskih vprašanj (Clinton 2011).

Strokovnjaki iz obeh držav se zavzemajo, da bi v prihodnosti še poglobili medsebojno investiranje in sodelovanje (še posebej na področju kmetijstva, turizma, energije ter znanosti in tehnologije), saj bo to pripeljalo do vzajemne koristi, povečalo medsebojno trgovanje in ustvarilo več milijonov novih delovnih mest. Huo Jianguo, predsednik kitajske Akademije za mednarodno trgovanje in gospodarsko sodelovanje, dodaja, da sodelovanje med Kitajsko in ZDA ni pomembno samo za ti dve državi, ampak je izredno pomembno tudi za ostali svet, saj pomaga pri stabilizaciji globalne gospodarske rasti (Qingfen in Ziman 2013).

Kljub krepitvi bilateralnega gospodarskega sodelovanja ter povečanju medsebojne odvisnosti, državi druga drugi na mednarodnem prizorišču predstavljata močnega gospodarskega tekmeca (Shambaugh 2012), pri čemer želi Kitajska postati enakopravna gospodarska partnerica Združenim državam v mednarodnih odnosih ter imeti več besede pri odločanju o zadevah v regiji in zadevah, ki jo neposredno prizadevajo (Golub 2012). Na Kitajskem se pojavlja skrb, da želijo ZDA omejiti rast Kitajske ter iz nje narediti šibko in razdeljeno državo, medtem ko v ZDA številni vidijo gospodarski razvoj in napredek Kitajske kot grožnjo Združenim državam (Clinton 2011). Veliko vznemirjenja na ameriškem zunanjepolitičnem področju povzročata predvsem intenzivna gospodarska rast in cenovna konkurenčnost kitajskih proizvodov (Cencen 2011, 71). V zadnjih letih se namreč v ZDA povečuje trgovinski primanjkljaj pri blagovni menjavi s Kitajsko, saj se vsako leto povečuje

uvoz iz Kitajske, izvoz na Kitajsko pa je vse manjši. Takšno trgovanje koristi kitajskemu gospodarstvu in škoduje amerškemu, a tudi v naslednjih letih pričakujemo podoben trend medsebojnega trgovanja (Lawrence in MacDonald 2012, 27).

V ZDA je tako mogoče opaziti vse več skrbi in bojzani zaradi izgube ameriških delovnih mest in prevladujoče vloge v svetovnem gospodarstvu, zato so se začele pojavljati številne ameriške obtožbe na račun Kitajske. ZDA so samo leta 2011 STO predložile 200 obtožb proti Kitajski, v katerih trdijo, da Kitajska subvencionira določene proizvodnje na način, ki po pravilih STO ni dovoljen. Ameriška izguba vodilne vloge v tekstilni ali čevljarški industriji ni razlog za skrb, bolj zaskrbljujoče pa je izgubljanje dominacije na področju visoke tehnologije (Bošković 2011, 13). Kitajska je prevzela tudi vlogo največje trgovinske partnerice vseh vzhodnoazijskih držav, ki so jo imele ZDA (Jacques 2012a). Po Layneovem mnenju (2008, 18) so bile v zadnjih letih ZDA preobremenjene z vojno proti terorizmu ter z Irakom in Iranom, kar je Kitajska spretno izkoristila ter uporabila svojo hitro rastočo gospodarsko moč za povečanje svojega političnega in gospodarskega vpliva na regionalni in globalni ravni. Ameriški predsednik Barack Obama opozarja na morebitne probleme v gospodarskih odnosih med državama, če ne bodo čim prej odpravljena trgovinska nesorazmerja, tj. na eni strani ameriška presežna potrošnja in izposojanje, na drugi strani pa kitajsko odkupovanje ameriškega dolga in agresivna kitajska izvozna strategija. Obama zato želi kitajsko prepričati v odpiranje kitajskih trgov za ameriške dobrine in spodbujanje sodržavljanov k večji potrošnji (RTV Slovenija 2009a).

Kitajska in ZDA sta v stalnih nesoglasjih tudi zaradi različnih pogledov na globalni gospodarski red. Največje gospodarske konflikte med državama sprožajo ogromen in naraščajoč ameriški trgovinski deficit s Kitajsko, kitajsko piratstvo nad pravicami intelektualne lastnine ter izvoz izdelkov, ki so bili izdelani s t. i. 'suženjskim delom' (Ross 1999, 209). Kitajska škoduje gospodarstvu ZDA in drugih držav tudi z ohranjanjem nizke vrednosti juana in s tem povezanega poceni izvoza. ZDA zato uvajajo in povečujejo carino za vse več kitajskih izvoznih izdelkov. Kitajska pa pri tem poziva ZDA, naj se izogibajo tovrstnim protekcionističnim ukrepom (RTV Slovenija 2009b).

4.5 Primerjava gospodarskih kazalnikov med ZDA in LRK

Svetovna banka ugotavlja, da je Kitajska v dveh desetletjih dosegla to, za kar so ostale države potrebovale več desetletij (The World Bank 1997). V zadnjih desetletjih so se kitajski BDP,

BDP *per capita*, denarne rezerve, TNI, izdatki za raziskave in razvoj, patentne prijave ter uvoz in izvoz proizvodov in storitev večkratno povečali, kitajski javni in zunanji dolg pa sta se zmanjšala. Leta 2000 je bila Kitajska (glede na BDP po kupni moči) šesta največja gospodarska sila na svetu, pred njo so bile ZDA, Japonska, Nemčija, Združeno kraljestvo in Francija (Puhl in dr. 2011). S povprečno 9 % letno rastjo BDP je Kitajska v zadnjih treh desetletjih najhitreje rastoče gospodarstvo na svetu (Jackson 2000, 3). Do leta 2010 je prehitela vse države, razen ZDA, ki so največja gospodarska sila vse od leta 1885. Med leti 2003 in 2013 se je Kitajska razvijala več kot petkrat hitreje od ZDA, saj je v tem obdobju njen BDP rasel za približno 10,3 % letno, ameriški BDP pa le za 1,78 % letno (The World Bank 2013). Tako je Kitajska leta 2015 glede na BDP prehitela tudi ZDA, saj je njen BDP znašal 19,51 bilijonov dolarjev, ameriški pa 17,97 bilijonov dolarjev (CIA *World Factbook* 2015a). Tudi v prihodnjih letih in desetletjih se pričakuje, da se bo ameriški BDP krčil, medtem ko bo kitajski BDP rasel. Po zadnjih napovedih premierja Li Keqiang naj bi se gospodarska rast Kitajske nadaljevala s približno 7 % letno rastjo (RTV Slovenija 2015b). A po prihodku na prebivalca (BDP *per capita*) je Kitajska še vedno pod svetovnim povprečjem, saj je šele na 112. mestu (14.300 dolarjev), ZDA pa so na 19. mestu (56.300 dolarjev) (CIA *World Factbook* 2015b).

ZDA so največja, Kitajska pa druga največja uvoznica trgovskega blaga na svetu. Ameriški uvoz blaga znaša 2.374 milijard dolarjev, kitajski pa 1.596 milijard dolarjev. Po velikosti izvoza je Kitajska leta 2004 prehitela ZDA in postala največja izvoznica trgovskega blaga na svetu. Kitajski izvoz blaga obsega 2.270 milijard dolarjev, ameriški pa 1.598 milijard dolarjev (CIA *World Factbook* 2016a; CIA *World Factbook* 2016b). Končni seštevek uvoza in izvoza kitajskega blaga je leta 2013 presegel ameriškega, s tem pa je Kitajska postala največja trgovinska sila (Monaghan 2014).

Ameriške TNI v druge države so največje (5.191 milijard dolarjev), Kitajska pa je po TNI 11. na svetu (1.111 milijard dolarjev). ZDA iz tujine prejmejo največ TNI (3.116 milijard dolarjev), Kitajska pa je v tem pogledu na 4. mestu (1.723 milijard dolarjev) (Shambaugh 2013, 138; CIA *World Factbook* 2016a; CIA *World Factbook* 2016b).

Leta 2012 so prebivalci Kitajske vložili največ patentnih prijav na svetu (560.681), večinoma na področju kmetijstva, tekstila, raziskovanja in tehnologije, povezane z energijo. Istega leta so prebivalci ZDA vložili tretje največje število patentnih prijav (460.276). Generalni direktor Svetovne organizacije za intelektualno lastnino Francis Gurry zato trdi, da je Kitajska glavna gonilna sila na področju vlaganj v intelektualno lastnino (World Intellectual Property Organization 2013, 3, 7).

Kitajska razpolaga z največjim številom delovne sile na svetu (804 milijonov) in je največji upnik z največjo zalogo tujih deviznih rezerv, vredno 3.217 milijard dolarjev, medtem ko se ZDA ne uvrščajo niti med prvih deset držav (130 milijard dolarjev). ZDA so največji svetovni dolžnik z največjim zunanjim dolgom in najnižjo državno računsko bilanco (CIA *World Factbook* 2016a; CIA *World Factbook* 2016b). Omenjeni statistični podatki (tabela 4.1) v ZDA vzbujajo skrb, saj kažejo na to, da se Kitajska pospešeno približuje kazalnikom, značilnim za gospodarsko hegemonijo ZDA.

Tabela 4.1: Primerjava gospodarskega sistema in gospodarske moči ZDA in LRK

	ZDA	KITAJSKA
gospodarski sistem	kapitalistični prostotrgovinski gospodarski sistem, ki temelji na ponudbi in povpraševanju	1949–1979: izolacionizem in gospodarska samozadostnost od 1979: tržni in kapitalistični sistem, voden s strani avtoritarne politične strukture, ki temelji na marksističnih načelih
kmetijstvo	modernizirana kmetijska industrija; največja proizvajalka kmetijskih pridelkov	velik delež kmečkega prebivalstva, a kmetijstvo ni modernizirano
glavni trgovinski partnerji	Kanada, Kitajska, Mehika, EU, Japonska, Nemčija, Združeno kraljestvo	EU, ZDA, Japonska, Južna Koreja, Nemčija, Indija, Rusija, Tajvan, Avstralija
gospodarska razvitost	razvita država	država v razvoju
delež glasov v MDS (po reformi)	16,73 %	6,16 %
BDP po kupni moči (svetovni rang)	17,97 bilijonov dolarjev (2.)	19,51 bilijonov dolarjev (1.)
BDP per capita (svetovni rang)	56.300 dolarjev (19.)	14.300 dolarjev (112.)
javni dolg (svetovni rang)	73,6 % BDP (39.)	16,7 % BDP (160.)
zunanjı dolg (svetovni rang)	17,26 bilijonov dolarjev (1.)	949,6 milijard dolarjev (19.)
dolžnik ali upnik	največji svetovni dolžnik	največji svetovni upnik
tuje devizne rezerve (svetovni rang)	130,1 milijard dolarjev (19.)	3.217 milijard dolarjev (1.)
državna računsko bilanca (svetovni rang)	– 440,4 milijard dolarjev (najnižja bilanca na svetu)	+ 193,1 milijard dolarjev (2.)
izvoz (svetovni rang)	1.598 milijard dolarjev (2.)	2.270 milijard dolarjev (1.)
uvoz (svetovni rang)	2.347 milijard dolarjev (1.)	1.596 milijard dolarjev (2.)
neto uvoznica/izvoznica kapitala	neto izvoznica kapitala	neto uvoznica kapitala
vhodne TNI (svetovni rang)	3.116 milijard dolarjev (1.)	1.723 milijard dolarjev (4.)
izhodne TNI (svetovni rang)	5.191 milijard dolarjev (1.)	1.111 milijard dolarjev (11.)
število patentnih prijav (svetovni rang)	460.276 (3.)	560.681 (1.)
izdatki za raziskave in razvoj (svetovni rang)	2,7 % BDP (6.)	1,97 % BDP (14.)
državni proračun	prihodki: 3.251 bilijon dolarjev	prihodki: 2.426 bilijon dolarjev

(prihodki in odhodki)	odhodki: 3.677 bilijon dolarjev	odhodki: 2.718 bilijon dolarjev
brezposelnost	5,2 %	4,2 %
število delovnega osebja (svetovni rang)	156 milijonov (3.)	804 milijonov (1.)
valuta	ameriški dolar (\$) je vodilna svetovna rezervna valuta	juan (¥) je ena od treh glavnih svetovnih valut
vrednost valute	vrednost in kupna moč ameriškega dolarja padata	vrednost in kupna moč juana rasteta
število podjetij, ki se uvrščajo med sto največjih podjetij na svetu	43	7
uvoz in izvoz nafte (svetovni rang)	uvoz: 1. izvoz: 10.	uvoz: 2. izvoz: 29.
uvoz in izvoz zemeljskega plina (svetovni rang)	uvoz: 3. izvoz: 10.	uvoz: 13. izvoz: 26.

Vir: Prirejeno po RTV Slovenija (2010b), Bojinović Fenko (2011, 52–53, 56), Embassy of the PRC in the USA (2012), PWC (2013), The World Bank (2013), CIA *World Factbook* (2016a) in CIA *World Factbook* (2016b).

Poleg omenjenih statističnih podatkov je pomemben kazalnik gospodarske moči in vpliva določene države tudi njeno članstvo in položaj v mednarodnih (gospodarskih) organizacijah. Zaradi premika svetovnega gospodarskega težišča se mednarodne odločitve zdaj sprejemajo v več in večjih skupinah kot v preteklosti. Tako je skupina G20, ki predstavlja kar 85 % svetovnega BDP, nadomestila G8 kot osrednji forum za usmerjanje globalne ekonomske in monetarne politike. Do te nadomestitve je prišlo, ker ni bilo več smiselno, da zahodne države same razpravljajo o svetovni gospodarski politiki brez novih gospodarskih sil (Kitajska, Indija in Brazilija), poleg tega pa ob pojavu finančne krize leta 2008 skupina G8 sama ni mogla rešiti sistematičnih izzivov nastale krize. Premik iz G8 na G20 bolj odgovarja Kitajski kot ZDA, saj imajo ZDA v novi skupini G20 precej manj vpliva kot v G8 (Kovač 2012b, 287).

Kitajska sicer nikoli ni rada vstopala v ozko definirane klube (npr. G8), ampak je raje ustvarjala nove forume, organizacije in ustanove (Baković 2015b, 6). Tako je Kitajska postala tudi del skupine BRIKS, katere prebivalci predstavljajo 42 % celotne svetovne populacije in ustvarijo 20 % svetovnega BDP, njene članice pa so na srečanju 15. julija 2014 ustanovile svojo razvojno banko (t. i. Nova razvojna banka, ki ima sedež v Šanghaju) in rezervni sklad. Njun cilj bo zagotavljanje finančnih sredstev za infrastrukturne projekte ter pomoč državam članicam pri preprečevanju prihodnjih finančnih šokov (RTV Slovenija 2014b). V skupini BRIKS velja prepričanje, da ZDA nimajo več ne kredibilnosti ne moči za vodilno vlogo v svetu, zato zahtevajo nov svetovni in finančni red. ZDA odrekajo podporo s kupovanjem ameriških državnih obveznic, saj s tem le subvencionirajo obstoj ameriškega imperija, sami pa od tega nimajo ravno veliko koristi (Valenčič 2009).

Kitajska je postala tudi članica Skupine za azijsko-pacifiško gospodarsko sodelovanje (*Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC*), Šanghajске organizacije za sodelovanje in dialoški partner Zveze držav Jugovzhodne Azije (*Association of Southeast Asian Nations – ASEAN*). Na globalni ravni je postala članica STO, MDS, Svetovne banke, Mednarodne banke za obnovo in razvoj in G20 (tabela 4.2) (Cencen 2011, 352–353). Kot del G77 (*Group of Seventyseven –* nevezana koalicija držav v razvoju) Kitajska v zadnjem času igra vlogo mostu med velesilami na eni strani in držav v razvoju na drugi (Shambaugh 2013, 112–113). Od leta 2010 Kitajska zahteva večjo vlogo pri odločanju v Svetovni banki in MDS, zato naj bi se ti dve instituciji v prihodnosti reformirali v smeri večje reprezentativnosti držav na podlagi gospodarske moči, a tovrstne reforme z vetom ves čas blokirajo ZDA (Cencen 2011, 19).

Med leti 1977 in 2008 se je število mednarodnih vladnih organizacij, v katere je vključena Kitajska, povečalo z 21 na več kot 130, na Kitajskem pa je začelo delovati tudi več kot 1000 mednarodnih nevladnih organizacij (Smith 2012, 176; Shambaugh 2013, 106–108). Večina teh organizacij je gospodarskega značaja, kar govori o prevladujočih kitajskih interesih (Cencen 2011, 352–353). Šele po pristopu k tem organizacijam je Kitajska lahko začela prejemati gospodarsko in tehnološko pomoč ter ostale vire iz različnih razvojnih programov, pridobila je veliko izkušenj in znanja ter mednarodni ugled, prav tako pa je sama začela vplivati na razvoj držav in dogajanja na svetovni ravni (Cencen 2011, 95–96). Shambaugh (2013, 108) opaza, da Kitajska vse bolj pogloblja svojo vlogo in postaja proaktivna v mednarodnih institucijah, poleg tega pa si želi doseči spremembe v organizacijah in okrepiti vlogo in vpliv držav v razvoju.

Tabela 4.2: Članstvo ZDA in Kitajske v izbranih mednarodnih organizacijah

Mednarodna organizacija	Članstvo ZDA	Članstvo Kitajske
OZN (stalni sedež v VS ZN)	da	da
Svetovna trgovinska organizacija	da	da
Mednarodni denarni sklad	da	da
Svetovna banka	da	da
Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj	da	ne
APEC	da	da
ASEAN	dialoška partnerica	dialoška partnerica
Šanghajska organizacija za sodelovanje	ne	da
Azijski dialog za sodelovanje	ne	da
Južnoazijsko združenje za regionalno sodelovanje	opazovalka	opazovalka
Vzhodnoazijski vrh	da	da
Organizacija ameriških držav	da	opazovalka
NATO	da	ne
G8	da	ne

G20	da	da
G77	ne	da
BRIC(S)	ne	da
Mednarodna banka za obnovo in razvoj	da	da
Banka za mednarodne poravnave	da	da
Medameriška razvojna banka	da	da
Azijska razvojna banka	da (izvenregijska članica)	da
Afriška razvojna banka	da (izvenregijska članica)	da (izvenregijska članica)
Mednarodna agencija za energijo	da	ne
Mednarodna agencija za jedrsko energijo	da	da
Organizacija držav izvoznic nafte	ne	ne
Mednarodna finančna korporacija	da	da

Vir: CIA *World Factbook* (2016a); CIA *World Factbook* (2016b).

4.6 Valutna vojna med ZDA in LRK

»Ekonomsko najmočnejše države so v zgodovini svojo prevlado dokazovale z valuto« (Hren 2011). Od leta 1860 do prve svetovne vojne je približno 60 % mednarodne trgovine potekalo v britanskih funtih. »Z gospodarskim vzponom ZDA med obema vojnama je dolar začel prevzemati vse močnejši globalni položaj, ki ga ima še danes«, tako da je pretežni del mednarodnih denarnih rezerv dolarskih, in sicer preko 60 %. Evro sledi z nekaj manj kot 30 % deležem (prav tam).

Pojavlja se vse več zahtev po koncu prevlade ameriškega dolarja kot svetovne rezervne valute. Rusija meni, da dolar, nekdanja močna rezervna valuta, ni več zmožen opravljati svoje funkcije (Mekina 2011, 22), guverner Kitajske centralne banke pa predlaga uvedbo nove mednarodne valute, ki bi nadomestila nezanesljivi ameriški dolar (Cencen 2011, 19). Vendar pa je strmoglavljenje dolarja s strani Kitajske in drugih držav povsem nepredstavljivo in bi pomenilo »svojevrstni finančni samomor« (Patomäki 2008, 170), saj ima Kitajska od vseh držav na svetu največjo zalogo tujih valutnih rezerv, le-ta pa je večinoma v ameriških obveznicah. Če bi Peking skušal s svojo gospodarsko močjo kadarkoli ob večjih napetostih med državama kaznovati ZDA, bi to »povzročilo paniko na svetovnih finančnih trgih, kar bi privedlo do padca vrednosti dolarja, s čimer pa bi padla tudi vrednost kitajskih ameriških obveznic« (RTV Slovenija 2010b). »'Dedolarizacija' sveta, kot temu pravijo mednarodni finančni analitiki, ni nekaj, kar bi se lahko zgodilo čez noč. Vendar proces poteka« (Valenčič 2009), saj so v zadnjih letih države v razvoju začele spreminjati svoje tuje devizne rezerve iz dolarskih v evrske in juanske. V evrske zato, ker je evro veliko stabilnejša valuta, in v juanske zato, ker ima

Kitajska že nekaj let visoko gospodarsko rast, zaradi česar je juan trenutno najvarnejša kratkoročna špekulativna naložba (Valenčič 2009; China Daily 2012).

Kitajska s krepitvijo vloge juana na svetovnih trgih izziva hegemonijo 'vsemogočnega' ameriškega dolarja (Cencen 2011, 19). V največjih svetovnih finančnih središčih je že začela trgovati z juanom in obračunavati trgovino s svetom v svoji valuti (Lipušček 2014). Tako je juan poleg ameriškega dolarja in evra postal ena od treh najpomembnejših svetovnih valut. Nekateri avtorji celo napovedujejo, da bi juan v roku desetih letih lahko postal najpomembnejša valuta na področju sklepanja mednarodnih trgovinskih sporazumov in zatem nadomestil ameriški dolar kot svetovno rezervno valuto (Jacques v The RSA 2009; The Institute of Art and Ideas 2012).

Vendar je ob tem potrebno opozoriti na znižanje kitajske gospodarske rasti v zadnjih letih (v letu 2015 je znašala 6,9 %, kar je najmanj v zadnjih 25 letih), zaradi česar je prišlo do znižanja vrednosti juana. Glede na to, da je Kitajska v zadnjih letih veliko pozornosti namenjala stabilnosti svoje valute, devalvacija juana toliko bolj kaže na resnost težav kitajskega gospodarstva (RTV Slovenija 2015c). Z zadrževanjem vrednosti juana na nizki ravni kitajska vlada svojim podjetjem omogoča nižjo ceno izdelkov. Na račun nizkih cen je njihov izvoz veliko večji kot uvoz, s tem pa se povečuje neravnovesje v mednarodni trgovini (Kocbek 2010). Devalvacija kitajske valute pa sproža ostre odzive ZDA, ki so prepričane, da gre za umetno podcenjeno vrednost juana. Ta bi bila lahko razlog za morebiten pričetek t. i. 'valutne vojne' med ZDA in LRK, ki bi bila za poslovni svet zelo škodljiva in bi na svetovnih finančnih trgih povzročila upad TNI, padec borznih indeksov ter posledično padec vrednosti dolarja v primerjavi z juanom in drugimi valutami (Mekina 2010). ZDA trdijo, da je juan podcenjen vsaj za 40 %, zaradi česar je v ZDA v zadnjih letih več milijonov ljudi izgubilo zaposlitev (Kocbek 2010). Zato skuša ameriški predsednik Obama Kitajsko prepričati, naj privoli v apreciacijo svoje valute, saj meni, da je podcenjena vrednost juana eden izmed vzrokov za velik ameriški primanjkljaj v menjavi s Kitajsko, poleg tega pa naj bi ovirala svetovno okrevanje po gospodarski krizi (RTV Slovenija 2009b). Kitajska očitke zavrača in opozarja, da ZDA s povečevanjem pritiska na menjalni tečaj kitajske valute resno kršijo mednarodna trgovinska pravila ter dodaja, da se je kitajska nacionalna valuta v primerjavi z ameriškim dolarjem v zadnjih desetih letih podražila za več kot 25 % (XE 2014).

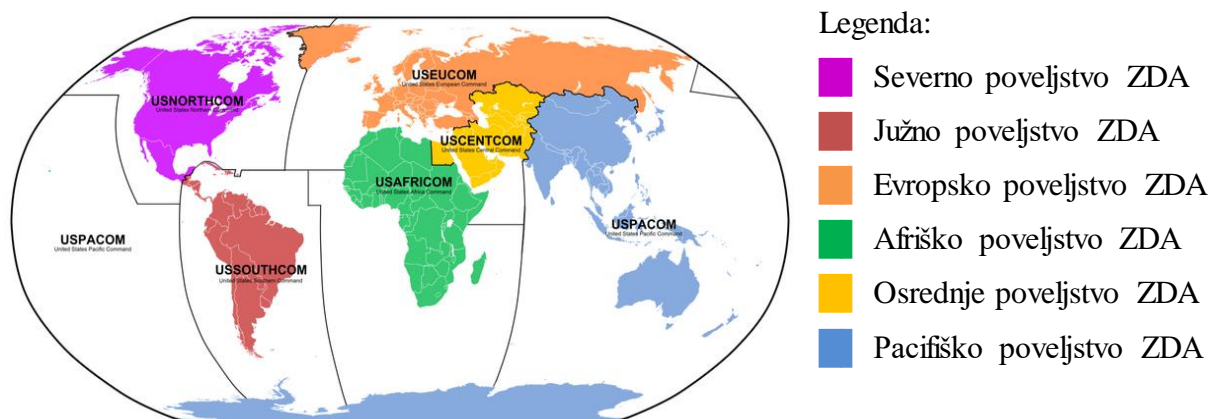
5 VOJAŠKA MOČ ZDA IN LRK

5.1 Vojaška moč ZDA

ZDA svoj vpliv v mednarodnih odnosih nenehno utrjujejo z uporabo t. i. trde moči in ohranjanjem vojaške premoči nad prijatelji in sovražniki (Cox 2007, 180). Vojaška moč ZDA je nedosegljiva, saj njihova vojaška potrošnja predstavlja več kot tretjino celotne svetovne vojaške porabe (SIPRI 2015), v raziskave in razvoj na področju obrambe pa investirajo več kot vse druge države skupaj (Zakaria 2008, 27). V tehnološkem pogledu na področju obrambe so daleč pred vsemi ostalimi državami, kar se je potrdilo v vojnah v Iraku ter v operacijah v Zvezni republiki Jugoslaviji in v Afganistanu (Cencen 2011, 355; SIPRI 2015). Že zdavnaj je vsem postalo jasno, da je stopnja mednarodne varnosti brez ZDA omejena in da bi se brez njih veliko konfliktov nadaljevalo ali celo poslabšalo (Cox 2007, 180).

Ameriške vojaške sile dominirajo na vseh ravneh (zemlja, morje, zrak, vesolje) (Nathan in Scobell 2012, 37). Imajo nadzor nad vsemi oceani po svetu in s tem tudi nadzor nad mednarodnim trgovanjem, ki je temelj njihove varnosti in blagostanja (Friedman 2010, 37). Po vsem svetu imajo razširjenih šest regionalnih bojovniških poveljstev (slika 5.1), med katerimi je pacifiško poveljstvo največje in najmočnejše, saj je sestavljeno iz 325.000 članov vojaškega in civilnega osebja, skupaj s 180 ladjami in 1900 letali (Nathan in Scobell 2012, 37). Do leta 2020 nameravajo ZDA 60 % svoje vojne mornarice razvrstiti na območje azijsko-pacifiške regije (Baković 2015d).

Slika 5.1: Regionalna bojovniška poveljstva ZDA

Vir: Prirejeno po United States Department of Defense (2016).

ZDA so podpisnice številnih bilateralnih in multilateralnih vojaških sporazumov in članice vojaških zavezništev. Leta 1947 so podpisale in kasneje tudi ratificirale *Medameriško pogodbo o vzajemni pomoči (Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance)*, ki zavezuje države

Severne in Južne Amerike k sodelovanju pri zagotavljanju varnosti. Leta 1951 so postale del vojaškega zavezništva ANZUS (*Australia, New Zealand, United States Security Treaty* – Varnostna pogodba Avstralije, Nove Zelandije in ZDA). Bilateralne vojaške sporazume pa so sprejele s Filipini (leta 1951), z Južno Korejo (leta 1953) in Japonsko (leta 1960) (United States Department of State 2014).

Leta 1949 so ZDA postale ustanoviteljica vojaškega zavezništva NATO, ki zavezuje države članice, da odvrčajo in se branijo pred vsakim oboroženim napadom zoper katero koli članico zavezništva, saj se oborožen napad na eno ali več pogodbenic Nata šteje kot napad na vse pogodbenice (Severnoatlantska pogodba, 5. in 6. čl.).⁴⁸ Zvezo NATO danes sestavlja 28 držav članic, ki imajo skupaj več kot polovico vseh svetovnih vojaških izdatkov (SIPRI 2015). Vse od ustanovitve so imele ZDA kot vojaško najmočnejša članica zelo izpostavljeno vlogo v Natu (RTV Slovenija 2009c; Miklavc 2012). Zaradi vodilnega položaja ZDA v zvezi NATO kritiki opozarjajo, da je Severnoatlantska zveza le ameriško orodje za uresničevanje njihovih nacionalnih interesov, v *Journal of Foreign Affairs* pa so celo zapisali, da je NATO vojaško gledano ameriški protektorat (Mekina 2001; RTV Slovenija 2001).

5.2 Vojaška moč LRK

Jacques (2012a) trdi, da Kitajska krepi svojo moč predvsem na gospodarskem razvoju, svojo vojaško moč pa gradi bolj počasi. Kitajska vojaška politika je v svoji naravi predvsem obrambna, kar je jasno zapisano tudi v njeni ustavi (China's Constitution of 1982 with Amendments through 2004, 29. čl.),⁴⁹ svoje vojaške zmogljivosti pa uporablja le za zagotavljanje lastne nacionalne varnosti in unifikacijo države (Patomäki 2008, 176). Svoja prepričanja in nacionalne interese želi zaščititi, ne da bi morala v vojaški konflikt s katero koli državo (Dyer 2012). Leta 2002 je v Beli knjigi o nacionalni obrambi (White Paper on China's National Defense in 2002, poglavje I, II, VI in VII)⁵⁰ v nov koncept varnosti vključila naslednje

⁴⁸ *Severnoatlantska pogodba – The North Atlantic Treaty*. 1949. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/dokumenti/severnoatlantska-pogodba/> (2. februar 2016).

⁴⁹ *China's Constitution of 1982 with Amendments through 2004*. 1982/2004. Sprejeta s strani 5. nacionalnega ljudskega kongresa, 4. decembra 1982. Dostopno prek: https://www.constituteproject.org/constitution/China_2004.pdf?lang=en (24. april 2016).

⁵⁰ *White Paper on China's National Defense in 2002*. 2002. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, 9. decembra 2002. Dostopno prek: <http://china.org.cn/e-white/20021209/index.htm> (13. april 2014).

elemente: 1. Pet načel miroljubnega sožitja; 2. Odprtje trgov in nediskriminatorna politika na ekonomskem področju; 3. Medsebojno zaupanje in razumevanje med državami na osnovi dialoga in sodelovanja ter mirnega reševanja nasprotij; in 4. Ustvarjanje strateških partnerstev s ključnimi partnerji in politično-gospodarskimi zvezami (npr. EU in ASEAN) (Cencen 2011, 197–198).

Da bi ohranila vojaško neodvisnost, ne sodeluje pri oblikovanju vojaških zavezništev z drugimi državami ali v oboroževalnih tekmah in ne teži k vojaški ekspanziji, saj je prepričana, da to ni prava pot za zagotovitev varnosti in ohranjanje miru (Cencen 2011, 103–104). Na vojaškem področju je Kitajska članica le ene mednarodne (deloma) vojaške organizacije, tj. Šanghajske organizacija za sodelovanje, ki jo Pantucci in Petersen (2011) imenujeta '*NATO of the East*' ('Vzhodni NATO'). Ustanovljena je bila leta 2001 in vključuje šest držav članic. Poleg Kitajske so to še Rusija, Kazahstan, Kirgizistan, Tadžikistan in Uzbekistan. Spodbuja sodelovanje med članicami tako na gospodarskem in kulturnem kot tudi na vojaškem področju, kjer članice sodelujejo na skupnih vojaških vajah in se povezujejo v boju proti terorizmu, separatizmu in ekstremizmu (Shanghai Cooperation Organisation 2013).

V zadnjih letih je Kitajska začela vse večjo pozornost posvečati kvalitetni usposobljenosti vojaškega osebja ter uvajanju moderne tehnologije in znanosti v oborožene sile, saj ima največje število aktivnih vojakov na svetu (tj. 2,3 milijonov aktivnih vojakov) in mora iz množice vojaških novincev oblikovati armado, ki se bo sposobna zoperstaviti sodobno opremljenemu nasprotniku (Cencen 2011, 121, 355). Kljub impresivnemu programu kitajske vojaške modernizacije pa njena vojaška moč ostaja omejena, saj nima visokotehnoških konvencionalnih sil (razen balističnih raket ter vesoljskih in spletnih kapacitet) in je preobremenjena z ohranjanjem in izvajanjem vojaške moči regionalno na območju Azije. Zato tudi nima nobenih vojaških baz in čet izven svojega ozemlja (razen v okviru OZN misij) (Shambaugh 2013, 216, 247).

Tudi v prihodnosti bomo pričali stabilni kitajski vojaški modernizaciji, povečevanju njenih vojaških kapacitet ter nasplošno krepitvi varnostne in vojaške moči LRK, zaradi česar Kitajska dobiva podobo potencialno nevarne države in jo v nekaterih državah, predvsem v ZDA in Aziji, doživljajo kot naraščajočo grožnjo. Mnogi so mnenja, da bi Kitajska kot velesila morala prevzeti več odgovornosti in bolj sodelovati pri ohranjanju globalne varnosti, vendar pa ima Kitajska veliko večje možnosti globalnega vplivanja na drugih področjih (npr. gospodarstvo, tehnološki razvoj, inovacije in klimatske spremembe), njene varnostne zmogljivosti pa so veliko bolj omejene. Shambaugh (2013, 216–218) pri tem opozarja na paradoks: da bi Kitajska

lahko več prispevala k mednarodnemu varnostnemu sodelovanju, mora okrepiti svoje zmogljivosti, hkrati pa povečanje njenih vojaških zmogljivosti zbuja skrb v sosednjih državah in po svetu. Kitajska na odnose z ZDA in ostalim svetom še posebej negativno vpliva z izzivanjem sosednjih držav z razkazovanjem vojaške moči, s povečanjem napetosti v Južnokitajskem morju, z nespoštovanjem mednarodnega pravnega reda pri nadzoru izvoza orožja ter s tršo politiko do etničnih manjšin, političnih aktivistov in tajvanskih separatističnih teženj (Nathan in Ross v Cencen 2011, 119).⁵¹

5.3 Vojaški odnosi med ZDA in LRK

V okviru ameriško-kitajskih vojaških odnosov sta državi od leta 1979 ustanovili številne mehanizme dialoga in posvetovanja, kot so Vojaški pomorski posvetovalni sporazum, Obrambni posvetovalni pogovori in Usklajevalni pogovori za obrambno politiko. Državi sodelujeta z izmenjavami na visoki ravni, na področju vojaških arhivov in humanitarne pomoči ob katastrofah ter na drugih področjih (Embassy of the PRC in the USA 2012).

A njuni vojaški odnosi se soočajo tudi z nemalo težavami in ovirami. Z vidika Kitajske so glavni problemi ameriške izvidniške dejavnosti (npr. dejavnosti Centralne obveščevalne agencije), določene zakonodaje ZDA, ki imajo negativne učinke na dvostranske vojaške odnose, prodaja ameriškega orožja Tajvanu ter povečanje števila operacij ameriške mornarice na območju Vzhodne Azije (Patomäki 2008, 176; Embassy of the PRC in the USA 2012). V tehnološkem pogledu so ZDA na področju obrambe daleč pred Kitajsko, po nekaterih ocenah naj bi kitajska vojska za ameriško zaostajala za približno dvajset let (Baković 2015e, 6), kljub temu pa ZDA niso navdušene nad hitro rastjo kitajskih vojaških zmogljivosti. Kitajska v Beli knjigi o obrambni politiki iz leta 2008 pojasnjuje, da je »povečanje proračunskih sredstev za obrambo nujno zaradi vojaške premoči drugih držav, modernizacije oboroženih sil, boja proti separatistom in zagotavljanja socialnega miru« (White Paper on China's National Defense in 2008, poglavje I; Dnevnik 2009).⁵²

⁵¹ Nathan, Andrew J. in Robert S. Ross. 1998. *The Great Wall and the Empty Fortress*. New York: W. W. Norton and Company. V Cencen (2011, 119).

⁵² *White Paper on China's National Defense in 2008*. 2008. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, 20. januarja 2009. Dostopno prek: http://www.china.org.cn/government/white_paper/node_7060059.htm (13. april 2016).

Ameriška administracija je začela gledati na Kitajsko kot na grožnjo. Spremenila je uraden pogled na Kitajsko, ki je več ne vidi kot svojega 'strateškega partnerja' (*strategic partner*) pač pa v njej vidi 'strateškega tekmeca' (*strategic rival*) (Smith 2012, 151–152). ZDA se namreč »zavedajo prihajajoče moči Kitajske, zato naj bi si jo prizadevale pritegniti v oboroževalno tekmo, ki bi jo /.../ finančno obremenila in upočasnila njen gospodarski razvoj« (Cencen 2011, 199). To prepričanje utrjuje dogodka, kot sta ameriški napad na kitajsko veleposlaništvo v Beogradu leta 1999 in incident z ameriškim vohunskim letalom nad kitajskim otokom Hainan leta 2001 (prav tam).

Kitajska vlada ocenjuje, da je varnostni položaj v azijsko-pacifiški regiji relativno stabilen, vendar pa se še vedno pojavlja želja po prevladi, politika moči in miselnost hladne vojne, poleg tega pa k nestabilnosti prispevajo krepite vojaških zvez, zlasti NATO in ameriško-japonski obrambni sporazum (White Paper on China's National Defense in 1998, poglavje I; Cencen 2011, 120).⁵³ Kitajska je zelo kritična do prisotnosti ZDA v vzhodnoazijski regiji, ki jo te opravičujejo z vzdrževanjem stabilnosti. Kitajska želi dokazati, da je tudi sama sposobna delovati kot stabilizirajoči faktor v regiji (White Paper on China's National Defense in 2002, poglavje I; Cencen 2011, 198).⁵⁴ Zato odločno brani svoje politične in gospodarske interese in s programi modernizacije vojske otežuje Združenim državam varovanje svojih varnostnih interesov v azijsko-pacifiški regiji, a se nima namena spuščati v oboroževalne tekme in izzivati ZDA (Cencen 2011, 199; Smith 2012, 150). Predsednik Xi Jinping si želi miru in je prepričan, da Kitajska ne sme odpreti fronte z ZDA, saj lahko vojaško in tehnološko naprednejše ZDA močno škodijo Kitajski. Vsakršen oborožen spopad med državama bi za obe prinesel prehude posledice (Baković 2015b, 6). Kljub temu pa številni strokovnjaki opozarjajo, da desetletni boj v strategijah o prihodnosti Azije že povzroča nestabilnosti in da bi se lahko močni interesi obeh držav v vzhodnoazijski regiji in Južnokitajskem morju sprevrgli v resen boj za prevlado, zato ne izključujejo možnosti vojaških konfliktov (Cencen 2011, 198; Baković 2015f, 6).

Kitajska in ZDA tudi v veselju razvijata svoje tehnologije. Kitajska je v veselje že lansirala prve satelite, s katerimi vzpostavlja sistem globalnega določanja lege. Kitajska globalna satelitska mreža bo delovala s podporo najmočnejšega računalniškega sistema na svetu, ki ga

⁵³ *White Paper on China's National Defense in 1998*. 1998. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, julija 1998. Dostopno prek: <http://www.china.org.cn/e-white/5/index.htm> (14. januar 2014).

⁵⁴ *White Paper on China's National Defense in 2002*. 2002. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, 9. decembra 2002. Dostopno prek: <http://china.org.cn/e-white/20021209/index.htm> (13. april 2014).

je zgradila leta 2010. Zaradi inovativnosti Kitajske na področju vojaške tehnologije in znanosti obrambno ministrstvo ZDA že pripravlja 'protiutež', saj računa, da mu bo do leta 2020 uspelo lansirati 'trikratni' ščit vesoljskih robotov, s pomočjo katerega bodo ZDA lahko nadzorovale svet (Mekina 2011, 22–23). Kitajska se ob razvoju vesoljskih tehnologij sklicuje na miroljubno rast in sobivanje, medtem ko so Američani prepričani, da bi Kitajska lahko uporabila svoje vesoljske kapacitete kot vojaško grožnjo zoper ZDA (Blair in Yali v Booth in Wheeler 2008, 279),⁵⁵ zato so odločene, da bodo tekmečem preprečile uporabo tistih vesoljskih kapacitet, ki so sovražne do ameriških nacionalnih interesov (United States National Space Policy 2006, 2).⁵⁶

5.4 Primerjava vojaških kazalnikov med ZDA in LRK

Merjenje vojaške moči države temelji na višini obrambnega proračuna, številu vojaškega osebja in razpoložljivosti vojaških sredstev. Na podlagi kazalnikov vojaške moči primerjam vojaško moč ZDA in LRK in skušam ugotoviti, katera ima večje vojaške zmogljivosti.

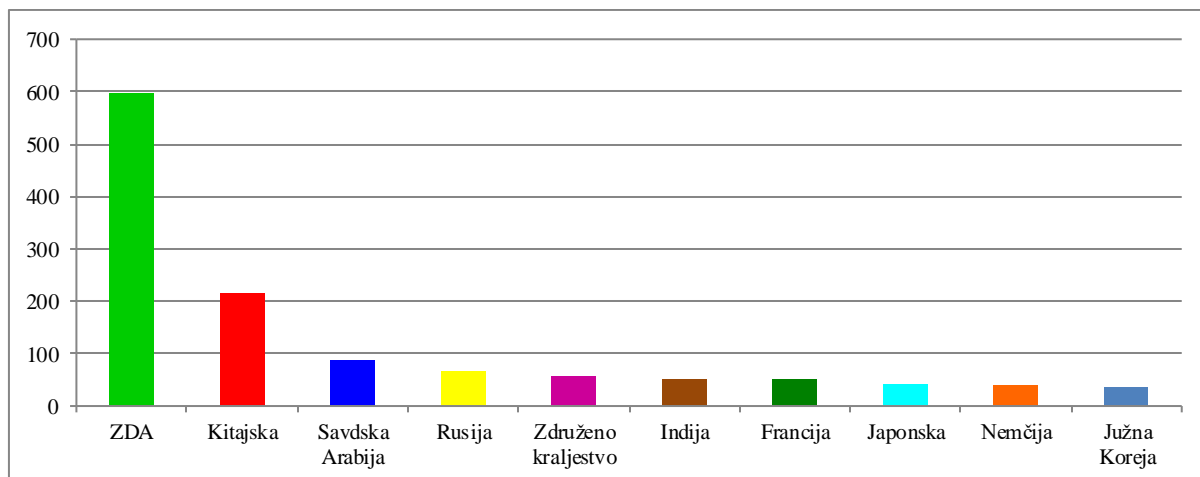
5.4.1 Obrambni proračun ZDA in LRK

Kljub želji po ohranjanju miru in izogibanju konfliktom, Kitajska redno povečuje svoj obrambni proračun, ki je zrasel z 22 milijard dolarjev leta 2000 na 215 milijard dolarjev leta 2015 (1,9 % BDP) in tako postal drugi največji obrambni proračun na svetu (graf 5.1) (SIPRI 2016). Dejanski izdatki so po mnenju strokovnjakov »še za polovico večji, saj so za obrambo pogosto namenjena tudi sredstva iz postavk, kot so razvoj in raziskave« (RTV Slovenija 2015č). Večji obrambni proračun od Kitajske imajo le ZDA. Ta je leta 2015 obsegal 596 milijard dolarjev (3,9 % BDP) in znaša več kot velikost obrambnih proračunov naslednjih sedem vojaško najmočnejših držav (SIPRI 2016).

Graf 5.1: Letni obrambni proračun vojaško najmočnejših držav, 2015 (v milijard dolarjih)

⁵⁵ Blair, Bruce in Chen Yali. 2006. The Fallacy of Nuclear Primacy. *China Security*, jesen 2006: 51–77. V Booth in Wheeler (2008, 279).

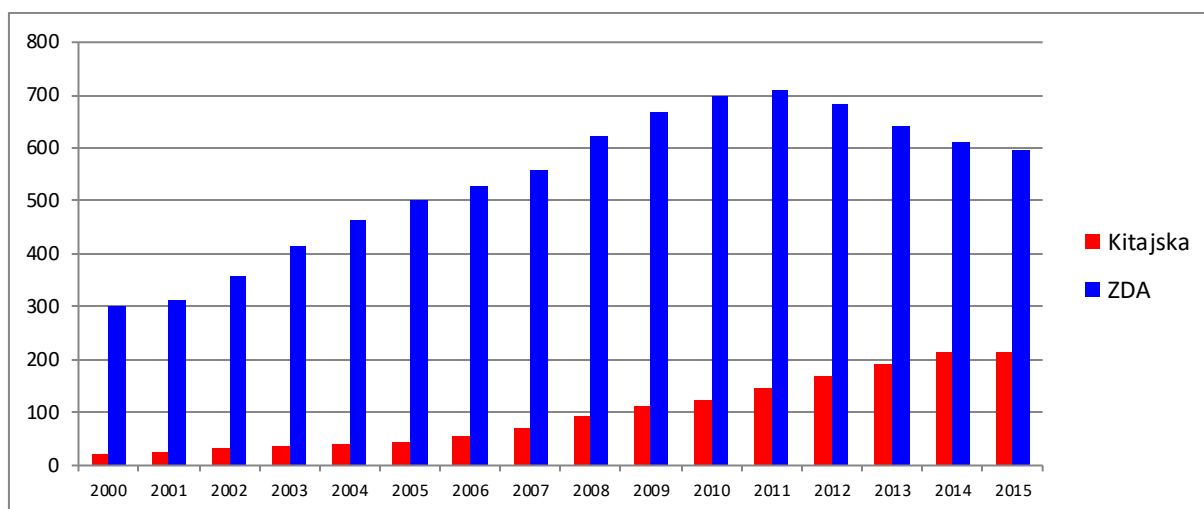
⁵⁶ *United States National Space Policy*. 2006. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ostp/national-space-policy-2006.pdf> (31. maj 2014).

Vir: Prirejeno po SIPRI (2016).

Po podatkih SIPRI (2016) so svetovni vojaški izdatki za leto 2015 ocenjeni na 1.676 milijard dolarjev, od tega ZDA predstavljajo več kot tretjino celotne svetovne vojaške potrošnje, Kitajska pa 13 %. Velikost obrambnega proračuna ZDA v zadnjih letih stagnira oz. celo upada, kitajski obrambni proračun pa se na letni ravni povečuje (graf 5.2) (SIPRI 2015). Wang (2010) na podlagi statističnih podatkov trdi, da bo Kitajska kot vojaška supersila prehitela ZDA okoli leta 2040. Tudi SIPRI (2013, 1) te spremembe interpretira kot prenos globalnega bogastva in moči z zahoda na vzhod. Ameriški obveščevalni svet predvideva zgolj počasno upadanje ameriške moči in upa, da bodo ZDA zadržale vsaj globalno vojaško premoč. Vendar najnovejši podatki kažejo na to, da Kitajska razvija tako ofenzivne in jedrske kot tudi vesoljske in kibernetične sposobnosti, kar bi lahko vodilo do njene dominance na vseh vojaških področjih (Mekina 2011, 22–23).

Graf 5.2: Letni obrambni proračun LRK in ZDA, 2000–2015 (v milijard dolarjih)

Vir: Prirejeno po SIPRI (2015; 2016).

5.4.2 Vojaška sredstva ZDA in LRK

Ne le pri obrambnem proračunu, ampak tudi v količini vojaških sredstev imajo ZDA v primerjavi s Kitajsko in drugimi državami veliko prednost tako v kopenskem delu oboroženih sil (bojni tanki, pehotna vozila, metalci raket, idr.), zračnem delu (vojaška letala in vojaški helikopterji) kot tudi v pomorskem delu oboroženih sil (bojne ladje, letalonosilke, podmornice, idr.) (tabela 5.1). ZDA imajo tudi največjo količino jedrskega orožja na svetu, tj. 7.200 kosov, Kitajska pa 260 kosov (Federation of American Scientists 2015). Čeprav ZDA močno prednjačijo po količini vojaških sredstev, se jim Kitajska s povečanjem obrambnega proračuna sorazmerno približuje (SIPRI 2015).

ZDA ogromno količino proizvedenega orožja izvozijo v tujino. So največji izvoznik orožja na svetu, saj imajo v svojih rokah skoraj tretjino globalnega trga. Druga največja izvoznica je Rusija. Velik prodajalec orožja postaja tudi Kitajska, ki je trenutno tretja največja izvoznica in pokriva pet odstotkov globalnega trga. Kitajska vse pogosteje izvažajo orožje tudi v države, ki so bile prej tradicionalno povezane z ruskimi viri (še posebej države Latinske Amerike in Afrike), kitajski izvoz pa je začel prodirati celo v države članice zaveznitva NATO (Baković 2015; Russia Today 2015).

Tabela 5.1: Količina vojaških sredstev ZDA in LRK

VOJAŠKA SREDSTVA	ZDA	KITAJSKA
glavni bojni tank	8.848	9.150
oklepno bojno vozilo	41.062	4.788
metalec medcelinskih balističnih izstrelkov	450	66
večcevni metalec raket	1.331	1.770
letalonosilka	20	1
amfibijska bojna ladja	31	1
križarka	22	0
rušilec	62	25
fregata	10	47
korveta	0	23
obalna obrambna ladja	13	11
jedrska podmornica	57	6
podmornica	72	67
lovsko letalo	2.207	1.066
bombno letalo	155	132
jurišno letalo	1.185	370
letalo za zgodnje opozarjanje	104	8
vojaško brezpilotno letalo	239	več kot 10
transportno letalo	5.366	876
šolsko vojaško letalo	2.809	352
jurišni helikopter	920	196
transportni vojaški helikopter	2.366	306
jedrsko orožje	7.200	260

Vir: Prirejeno po Kovač (2012a, 101–102), NAVSEA Shipbuilding Support Office (2014), Federation of American Scientists (2015) in Global Firepower (2015a; 2015b).

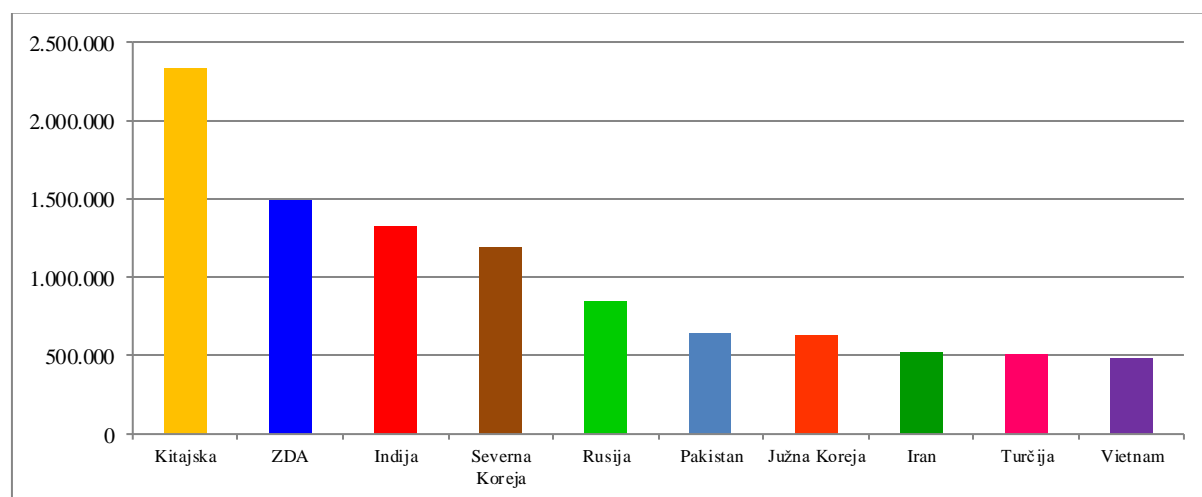
5.4.3 Vojaško osebje ZDA in LRK

Grožnje ameriški varnosti prihajajo pretežno od zunaj, zato ameriški vojaki svoje največje vojaške naloge opravljajo daleč od doma. Kitajska pa je večinoma ogrožena neposredno na svojih mejah ali celo znotraj njih, zato so kitajski vojaki zadolženi za neposredno obrambo meja lastne države ali za vzdrževanje notranje varnosti (npr. v Tibetu, Xinjangu) (Cencen 2011, 72). Kljub temu je Kitajska vzpostavila vojaške diplomatske odnose s 146 državami in poslala vojaške atašeje v 103 države (Embassy of the PRC in the Republic of Bulgaria 2014). Sicer pa Kitajska na tuja ozemlja nikoli ni pošiljala svojih vojaških sil, razen v primeru mirovniških operacij OZN, kjer ima Kitajska 2.078 članov uniformiranega osebja, kar je največ med stalnimi članicami VS ZN, poleg tega pa prispeva 3,94 % celotnega prispevka v proračun za mirovne operacije OZN (United Nations 2014). S sodelovanjem v mirovniških operacijah Kitajska kaže pripravljenost prevzeti večjo odgovornost pri ohranjanju globalnega miru in varnosti.

ZDA od vseh držav prispevajo največji delež v proračun za mirovne operacije OZN, in sicer 27,17 %, v mirovni operaciji OZN pa imajo le 118 članov uniformiranega osebja (United Nations 2014). V nasprotju s Kitajsko imajo ZDA razvrščene svoje vojaške sile v več kot 150 državah po svetu, tako da izven ameriškega ozemlja trenutno deluje kar 297.345 ameriških vojakov, največ v Afganistanu (68.000), na Japonskem (54.437), v Nemčiji (49.104), Južni Koreji (28.500), Kuvajtu (15.000), idr. (Defense Manpower Data Center 2013).

Kitajska ima skoraj enkrat več vojakov kot ZDA. Kitajsko vojsko sestavlja 2,33 milijona aktivnih vojakov (graf 5.3), 510.000 rezervistov in 660.000 pripadnikov paravojaških enot, kar skupaj znaša 3,5 milijonov članov vojaškega osebja. ZDA pa imajo 1,49 milijona aktivnih vojakov, 843.000 rezervistov in 14.000 pripadnikov paravojaških enot, kar je skupaj 2,35 milijona članov vojaškega osebja (International Institute for Strategic Studies 2014, 42–56, 230–240).

Graf 5.3: Države z največjim številom aktivnega vojaškega osebja

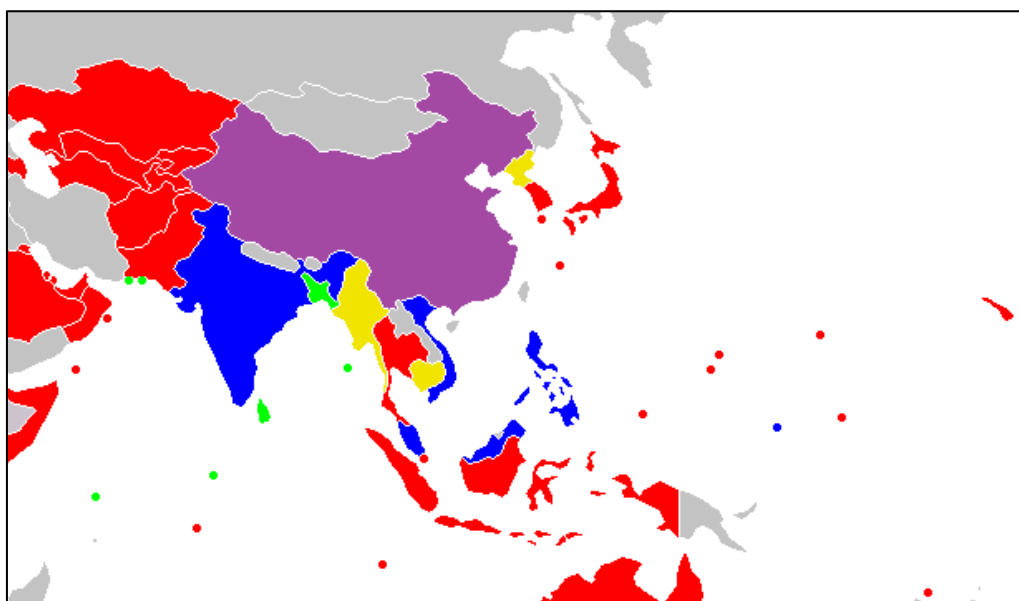
Vir: Prirejeno po International Institute for Strategic Studies (2014, 42, 146, 180, 230, 241, 254, 269, 287, 318).

5.5 Vojaške baze ZDA in LRK

ZDA imajo svoje vojaške baze nameščene po vsem svetu. Po nekaterih ocenah naj bi imele več kot 700 vojaških baz v 63 državah, za številne baze pa se sploh ne ve. Ameriško vojaško osebje je prisotno v 156 državah (Martinez 2002; Dufour 2015). ZDA nameščajo svoja vojaška oporišča tudi v državah okoli Kitajske (slika 5.2 in tabela 5.2), kjer imajo ustaljenih približno 3000 jedrskih bojnih glav (Russia Today 2013). Te države delno okrožajo Kitajsko in tvorijo verigo, ki preprečuje Kitajski izhod na Pacifiški in Indijski ocean. S tem želijo ZDA okrepiti

svojo prisotnost v azijsko-pacifiški regiji, ki je v mednarodni skupnosti postala ena najpomembnejših vojaško-strateških regij. Tu se interesi ZDA prekrivajo z interesi Kitajske, zato želijo ZDA omejiti in zadržati Kitajsko znotraj regije in preprečiti vzpon Kitajske kot hegemon (Hribar 2011, 43). Kljub velikemu številu vojaških baz okrog Kitajske se ZDA zanimajo za uporabo in gradnjo dodatnih vojaških oporišč, predvsem na območju Indije, Malezije, Indonezije, Vietnama, Filipinov, Tajske, Avstralije in Severnih Marianskih otokov (Reed 2013).

Slika 5.2: Obkroženost Kitajske z vojaškimi bazami ZDA

- Ljudska republika Kitajska
- države oz. lokacije, kjer imajo ZDA vojaške baze
- države, kjer so ZDA izrazile zanimanje za uporabo njihovih vojaških baz in namestitev
- kitajske zaveznice
- države oz. lokacije, kjer je Kitajska izrazila zanimanje za gradnjo vojaških namestitev

Vir: Prirejeno po Tynan (2009), Agnihotri (2010), International Institute of Strategic Studies (2011), Defense Manpower Data Center (2013), Glaser (2013) in Global Security (2013).

Tabela 5.2: Vojaške baze ZDA in vojaško osebje ZDA v okolici LRK

država	vojaško osebje ZDA	vojaške baze in namestitve ZDA
Havaji	114.009	1 letalska baza, 1 pomorska baza
Afganistan	68.000	7 letalskih baz, 9 kopenskih baz

Japonska	54.437	3 letalske baze, 5 pomorskih baz
Aljaska	50.801	3 letalske baze
Južna Koreja	28.500	2 letalski bazi, 1 pomorska baza
Guam	5.658	1 letalsko-pomorska baza
Maršalovi otoki	2.800	1 vojaško letališče, 1 obrambno-oksrbovalna baza
Filipini	1.204	vojaške sile ZDA uporabljajo filipinske vojaške baze in letališča
Avstralija	1.150	vojaške sile ZDA uporabljajo 2 avstralski letalski bazi in 2 avstralski pomorski bazi; 1 satelitska postaja
Kirgizistan	1.000	1 letalska baza (zaradi pritiska Kitajske in Rusije je bila baza predana s strani vojaških sil ZDA nazaj silam Kirgizistana)
Uzbekistan	1.000	1 letalska baza
Severni Marianski otoki	700	1 letalska baza
Britansko ozemlje v Indijskem oceanu	520	1 letalsko-pomorska baza
Tajska	311	zračne sile ZDA uporabljajo 2 tajski letališči
Singapur	273	vojaške sile ZDA uporabljajo 3 singapiške zračne in pomorske baze
Vietnam	33	vojna mornarica ZDA lahko uporablja 3 vietnamska pristanišča
Indonezija	30	1 vojaška baza
Pakistan	24	3 letalske baze
Nova Zelandija	22	1 letalska baza
Ameriška Samoa	10	1 vojaška baza
Kazahstan	9	vojaške sile ZDA uporabljajo kazahstanske vojaške baze in letališča
Turkmenistan	7	vojaške sile ZDA lahko uporabljajo turkmenistanska civilna in vojaška letališča
otok Wake	5	1 vojaško letališče
Tadžikistan	4	vojaške sile ZDA lahko uporabljajo tadžikistanska civilna in vojaška letališča
Malezija	3	pomorska baza Bintulu (trenutno v gradnji)
Kokosovi otoki	0	kmalu bo nameščena letalska baza, ki bo ZDA omogočala nadzor nad Južnokitajskim morjem

Vir: Prirejeno po Tynan (2009), Agnihotri (2010), International Institute of Strategic Studies (2011), Defense Manpower Data Center (2013), Glaser (2013) in Global Security (2013).

Tako kot ZDA si tudi Kitajska želi pridobiti trajne (vojaške) nastanitve izven svojega ozemlja in išče primerne lokacije za gradnjo vojaških baz, pristanišč in letališč v regiji. Po mnenju strokovnjakov so najverjetnejše lokacije za morebitne kitajske baze v Bangladešu, Mjanmarju, na Šrilanki, Maldivih, Sejšelih, v Pakistanu, Kambodži, na otoku Woody ter na drugih lokacijah v Južnokitajskem morju in Indijskem oceanu (slika 5.2) (Agnihotri 2010). Kitajska širi svojo vojaško prisotnost v regiji predvsem s povečevanjem svojih patrolj in vojaških manevrov. Novembra 2013 je na območju Vzhodnokitajskega morja ustanovila

identifikacijsko cono za zračno obrambo (*Air Defense Identification Zone*), čemur so ZDA močno nasprotovale. Kitajska naj bi v prihodnje ustanovila še več takih con, ena od teh pa naj bi bila na območju Južnokitajskega morja (Keck 2013). Februarja 2016 je Kitajska namestila prve rakete zemlja-zrak na otoku Woody, ki je predmet ozemeljskih sporov med Kitajsko, Tajvanom in Vietnamom (Baković 2016).

Te nastanitve oz. baze bi kitajskim vojaškim ladjam, kopenskim enotam in letalom omogočale stalen dostop, kar bi okrepilo položaj in moč Kitajske na območju t. i. biserne ogrlice (*string of pearls*) vse od Vzhodne Azije do Bližnjega vzhoda in Afrike. Po najnovejših podatkih bo prva kitajska vojaška baza v tujini v Džibutiju v Afriki, s čimer želi LRK odpraviti vpliv Zahoda iz te regije, hkrati pa obvarovati svoje interese na tem območju (tj. minerali in surovine). Zahodni strokovnjaki označujejo postavitev baze kot velik kitajski vojaški in diplomatski uspeh (Knific, B. 2015). Poleg te naj bi Kitajska načrtovala tudi namestitev mornariške baze v Walvis Bayu, ki velja za največje trgovsko pristanišče v Namibiji. S tem bi zaščitila svoje gospodarske interese v Južni Afriki, kjer je v zadnjih letih že močno povečala svoje naložbe in pomoč (Knific, A. 2015).

Kitajska tudi pospešeno gradi umetne otoke na koralnih čerih Južnokitajskega morja, pod katerimi naj bi se skrivala nahajališča nafte in plina. To spodbija mir in svobodo ter vznemirja tako sosednje države kot tudi ZDA, saj ameriški obrambni minister Ashton Carter izrecno zahteva, naj nemudoma ustavijo dela na otokih. Kitajska pospešeno izvaja dela prav v tem delu Južnokitajskega morja, ker želi vzpostaviti nadzor nad morskotransportno potjo, po kateri letno prevozijo za več kot 5000 milijard dolarjev energentov in drugega blaga. Analitik *Forbesa* Christopher Helman pojasnjuje, da nadzor nad to morskotransportno potjo Kitajski omogoča nadzor nad energetske varnostjo celotne Azije (Baković 2015f, 6). V letu 2015 je Kitajska močno pospešila gradnjo letališča z vojaškim oporiščem na otočju Spratly, kjer so greben Fiery Cross spremenili v čisto pravi otok s 3100 metrov dolgo stezo, ki omogoča pristanek tudi največjim vojaškim transportnim in najsodobnejšim vojaškim letalom (RTV Slovenija 2015d). Sočasno z gradnjo otokov je Kitajska objavila nov dokument o vojaški strategiji države, ki se osredotoča na krepitev vojaške navzočnosti prek svojih meja na odprtem morju in ne zgolj na obrambo obalnih voda. Zračne obrambne sile pa bodo spremenile težišče delovanja iz zgolj 'zračne obrambe' v 'obrambo in napad' (China's Military Strategy 2015, poglavje IV; RTV Slovenija 2015e).⁵⁷

⁵⁷ *China's Military Strategy*. 2015. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, 26. maja 2015. Dostopno prek: http://www.china.org.cn/china/2015-05/26/content_35661433.htm (28. april 2016).

6 KULTURNA MOČ ZDA IN LRK

6.1 Kulturna moč ZDA

Velika ameriška politična, gospodarska in vojaška premoč ne zadostuje za dosego svetovne dominacije in vsiljevanje volje drugim mednarodnim igralcem (Cencen 2011, 52), zato si ZDA pri svojem zunanjepolitičnem delovanju pomagajo tudi s kulturnimi sredstvi. Lasswell in Kaplan (v Smith 2012, 48)⁵⁸ sta prepričana, da brez kulturne privlačnosti svetovna prevlada države kmalu razpade. Zato se mora država osredotočiti na uporabo mehke moči in ne na trdo moč. Ameriške vrednote in ideologija, tj. demokratični liberalizem in kapitalizem, so bili po drugi svetovni vojni privlačni za velik del sveta. Na kulturnem področju so ZDA že pred desetletji začele s širitvijo globalizacije oz. amerikanizacije po svetu (Petrič 2010, 122). S svojo popularno kulturo, jezikom, izobraževanjem, turističnimi destinacijami in korporacijami ter podobo 'države, kjer so sanje mogoče' so ZDA eden najboljših primerov mehke moči, s katero ustvarjajo atraktivno podobo v svetu (Kovač 2012a, 30).

Friedman (2010, 94, 98–99) je prepričan, da je za širjenje ameriške kulturne hegemonije ključnega pomena računalniška tehnologija, saj brez računalnikov ni modernega gospodarstva, za njihovo uporabo pa je nujno razumevanje angleškega jezika. Računalniki spreminjajo, poenostavljajo in usmerjajo razmišljanje ljudi, korporacije reorganizirajo njihovo delo, posledično pa se spreminja vsakodnevno življenje. Tisti, ki se upirajo temu trendu, bi se morali aktivno izogibati ameriškemu načinu življenja in razmišljanja. A to bi pomenilo izločitev iz modernega mednarodnega gospodarskega sistema, česar pa si nihče ne želi. Zato se je na globalni ravni uveljavil sistem, ki so ga razvile ZDA in omogoča gospodarsko povezovanje vseh držav sveta. Države postopoma prevzemajo ameriški način delovanja predvsem zaradi gospodarskih interesov in možnosti vključevanja v mednarodne gospodarske tokove. Skozi te spremembe pa raste tudi moč ZDA, ki so postale center radikalno preoblikovanega načina družbenega življenja.

Tudi na področju izobraževanja imajo ZDA vodilno vlogo, saj so ameriške univerze priznane kot najboljše na svetu. Med dvajsetimi najboljšimi svetovnimi univerzami so vse razen treh iz ZDA, med petdesetimi najboljšimi univerzami pa so vse razen enajstih locirane v ZDA (Gaiser in Kovač 2012, 59). Visokošolski sistem ZDA je neprimerljiv, saj se je samo leta 2013 na ameriške univerze vpisalo rekordnih 819.644 tujih študentov (od tega 235.597 kitajskih študentov) (Porter in Belkin 2013). Če primerjamo izobraženost državljanov ZDA in LRK, pridemo do ugotovitve, da 10 % Kitajcev doseže terciarno izobrazbo (višješolsko ali več), medtem ko v ZDA ta odstotek zraste na 44 % (OECD 2016). Mekina (2011, 22) ob tem

⁵⁸ Lasswell, Harold in Abraham Kaplan. 1950. *Power and Society*. New Haven: Yale University Press. V Smith (2012, 48).

opozarja, da je skoraj polovica podiplomskih študentov na znanstveno-tehničnih univerzah v ZDA tujcev, od katerih se polovica po končanem študiju vrne domov, zato naj bi se ZDA okoli leta 2025 soočile s pomanjkanjem talentiranih znanstvenikov.

ZDA vse bolj določajo trende na svetovnem kulturnem prizorišču. V 20. stoletju so začele izvažati svojo kulturo sprva v Zahodno Evropo, pozneje pa po vsem svetu. Zlasti mediji so zaslužni za širjenje ameriške popularne kulture in poenotenje okusov ljudi po svetu. Pri tem sta nedvomno največjo vlogo odigrala svetovni splet (ki ga mladi uporabljajo kot družbeno omrežje, kot informacijski sistem in kot medij) ter MTV (*Music Television*), ki je omogočal razvoj nekaterih kulturnih praks in novih elementov globalne popularne kulture, za katero so dovzetni predvsem mladi povsod po svetu, ki z velikim navdušenjem sprejemajo ameriške modne smernice, glasbo, televizijo, filme, idr. Amerikanizacijo v popularni kulturi razumemo kot MTV-jevsko *mainstream* popularno kulturo, ki izvaža ideale in vrednote potrošništva in lepote. Gre za prevzemanje ameriškega načina življenja in mišljenja, ki determinira družbeno realnost na globalni ravni. Kritiki opozarjajo, da popularna kultura, ki jo s pomočjo množičnih medijev izvaža potrošniško usmerjena ameriška družba, lahko pomeni grožnjo lokalnim kulturam, po mnenju zagovornikov pa taka kultura omogoča lažnejše življenje in spodbuja gospodarsko rast ter povečuje število delovnih mest (Meden 2007, 40, 46, 48; Oblak in Petrič v Meden 2007, 54).⁵⁹

6.2 Kulturna moč LRK

Hu Jintao je s prevzemom funkcije predsednika LRK (marca 2003) velik del pozornosti kitajske diplomacije usmeril na ustvarjanje kulturne mehke moči in javne diplomacije. Nacionalni cilj države je bil postati socialna kulturna supersila v prepričanju, da bodo z globalnim širjenjem svoje kulture in vrednot povečali svoj ugled in vpliv na ostale svetovne akterje (Shambaugh 2013, 21, 165–166). Kitajska je intenzivno začela s širitvijo svoje kulture in ideologije ter pričela graditi »ugled mirne sile s pomočjo kulturnih izmenjav, festivalov, filmov, glasbe, verskih združenj, športa in turizma, ki ji služijo za popularizacijo njene kulture in ustvarjanje videza miroljubnosti« (Lai v Jurtela in Bahorić 2011, 188).⁶⁰ Leta 2004 je z

⁵⁹ Oblak, Tanja in Gregor Petrič. 2005. *Splet kot medij in mediji na spletu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. V Meden (2007, 54).

⁶⁰ Lai, Hongyi. 2006. China's cultural diplomacy: Going for soft power. *East Asia Institute Background Brief* 308: 6. V Jurtela in Bahorić (2011, 188).

namenom promocije kitajskega jezika in kulture pričela ustanavljati Konfucijske inštitute po vsem svetu. Do leta 2015 je bilo odprtih že 500 Konfucijskih inštitutov v univerzah po svetu in 1000 Konfucijskih učilnic v osnovnih in srednjih šolah v 134 državah sveta. Kitajska si je zadala cilj, da do leta 2020 ustanovi 1000 Konfucijskih inštitutov (Watkins 2015; Yu in Jianguo 2015). Vse več študentov iz držav v razvoju se odloča za študij na Kitajskem, poleg tega pa se več kot 40 milijonov študentov uči kitajski jezik (Kagabo 2012; Shambaugh 2013, 196). Mednarodno pozornost je začela vzbujati tudi na področju filmske umetnosti. Statistika kaže, da je leta 2009 Kitajska sproducirala 456 filmov, kar jo umešča na tretje mesto za ZDA in Indijo (Shambaugh 2013, 198, 202). Kitajska torej veliko vlaga v razvoj kulturne in mehke moči, a ima slab ugled na področju svobode medijev in spoštovanja človekovih pravic, zaradi česar se je znašla na zadnjem mestu na lestvici mehke moči, ki ga je oblikovalo londonsko podjetje za odnose z javnostmi Portland (Kajtažović 2015). Ravno kršenje človekovih pravic je področje, ki močno ruši ugled Kitajske v svetu in zaradi katerega je deležna nenehnih pritiskov mednarodne skupnosti.

Kitajski kulturni proizvodi ne ustvarjajo globalnih trendov in so le malo znani izven Kitajske, zato država ostaja le parcialna kulturna sila (*partial cultural power*), ki s svojo identiteto in mednarodno vlogo ni dovolj privlačna v smislu, da bi druge države želele prevzeti njen politični ali socialni sistem (Shambaugh 2013 165, 247).

Kitajska zunanja politika danes temelji na načelih neodvisnosti v mednarodnih odnosih, vzpostavljanja dobrih sosedskih in prijateljskih odnosov, poudarjanja enotnosti in sodelovanja z rastočimi državami ter odpiranja kitajske politike na globalni ravni (Guoli Liou 2003, 107; Embassy of the PRC in the USA 2008). Zavzema se za 'miroljubni razvoj', kar je uporabno sredstvo za rast kitajske 'moči diskurza' (*discourse power*) v mednarodnem sistemu, s čimer se Kitajska drugim državam in družbam predstavlja na atraktiven in negrozeč način. 'Moč diskurza' temelji na širitvi kitajskih edinstvenih kulturnih vrednot, ki naj bi vplivale na mednarodno okolje in smer globalnega razvoja, kot rezultat pa naj bi Kitajska dosegla univerzalno svetovno spoštovanje. Kitajska je že povečala svojo mednarodno privlačnost, zlasti pri svojih azijskih sosedih, in to predvsem zato, ker javno nastopa kot regionalno odgovorna država. Tudi med azijsko finančno krizo leta 1997–1998 je bila pripravljena pomagati svojim sosedam in drugim azijskim državam v finančnih težavah ter poskušala preprečiti nadaljnje finančne nemire v regiji (Smith 2012, 160).

6.3 Primerjava kulturne moči ZDA in LRK

Kitajska globalna kulturna moč se bo v prihodnosti nedvomno širila, a v primerjavi z ZDA Kitajska zelo zaostaja v vseh kategorijah kulturne moči. Primerjalna študija kitajske in ameriške mehke moči kaže, da mehka moč Kitajske obsega le tretjino mehke moči ZDA. Raziskovalci vidijo razloge za to v slabem mednarodnem ugledu Kitajske, slabem globalnem oglaševanju, slabi prepoznavnosti blagovnih znamk, povprečni kvaliteti proizvodov, akademskem podkupovanju ter v specifični kitajski kulturi (Shambaugh 2013 171, 209). McClory (2010; 2011; 2013; 2015; 2016) je v svojih študijah rangiral države v indeks mehke moči, ki vključuje diplomacijo, izobrazbo, vladanje, kulturo, posel/inovacije in digitalno mehko moč. Rezultati raziskav kažejo, da imajo ZDA izjemne zmogljivosti mehke moči, saj vedno zasedajo vrh lestvice indeksa mehki moči (od 1. do 3. mesta). LRK pa je uvrščena v spodnji del lestvice (od 17. do 30. mesta), kar kaže na šibkost njene mehke moči. K mehki moči ZDA največ prispeva področje izobrazbe, kulture in digitalne mehke moči, saj v teh treh podindeksih zasedajo 1. mesto. Na področju diplomacije so na 4. mestu, v kategorijah posla/inovacij in vladanja pa se sploh ne pojavijo med prvimi desetimi državami. Mehka moč LRK pa je v primerjavi z ZDA precej šibkejša in temelji predvsem na kulturi in izobrazbi, kjer je bila leta 2013 uvrščena na 6. oz. 5. mesto, a je do leta 2016 v teh podindeksih nazadovala (v okviru podindeksa kulture je padla na 9. mesto, v okviru izobrazbe pa je več ne najdemo v prvi deseterici). V okviru podindeksov vladanja, posla/inovacij in digitalne mehke moči se niti enkrat ne pojavi med prvimi desetimi državami (McClory 2011; 2013; 2015; 2016).

Politika ZDA temelji na liberalističnih vrednotah in idejah, ki zagovarjajo enakost pred zakonom, demokracijo, svobodo in prosti trg. Po drugi svetovni vojni so ZDA izkoristile svojo moč in »vgradile' določena temeljna liberalistična načela v pravila in institucije mednarodne družbe« (Dunne 2007, 250–251). Nakazale so sodelovalno podlago svoje moči na več načinov: z liberalističnimi demokratičnimi načeli in odprtim političnim sistemom, ki omogoča različna mnenja, so bile vzor drugim državam; zagovarjale so svobodno trgovino na globalni ravni, ki prinaša korist vsem udeležencem; kot hegemon niso izkoriščale svoje velike politične prednosti in premoči; ter ustvarile so »vrsto pomembnih mednarodnih institucij, ki zamejujejo njihovo delovanje, in v njih sodelujejo« (prav tam, 251). Ta liberalni hegemonski red je bil po letu 1945 zelo uspešen, vendar se je pozneje izkazalo, da je ustvaril zelo različne koristi za Zahod in preostale, ni se odzival na potrebe šibkejših držav in je ustvaril pogoje za veliko globalno neenakost. Zato ZDA zavzeto iščejo načine za ohranjanje in širjenje svojega nadzora nad institucijami, trgi in viri (prav tam).

ZDA zelo učinkovito širijo svojo ideologijo na globalni ravni, Kitajska pa je s širjenjem svoje ideologije omejena le na določene regije (Kovač 2012a, 111). Kitajska vlada svojo državno ideologijo označuje kot »socializem s kitajskimi karakteristikami« (Smith 2012, 168). Njihova ideologija temelji predvsem na marksizmu, leninizmu in maoizmu, ki imajo pomemben vpliv na širitev (kitajskega modela) komunizma in revolucij po svetu, nasprotujejo kolonializmu in imperializmu ter nadoblasti ZDA ali katere koli druge države. Kitajska se pri izvrševanju svoje politike zgleduje po ideoloških načelih sobivanja, neoboroževanja in ohranjanja *statusa quo*. Maoistični koncept narekuje, da se mora Kitajska na svetovne dogodke odzivati fleksibilno, pri tem pa se mora držati temeljnih načel miroljubnega sožitja (Wang 2000, 74; Harding 2002).

V zadnjih desetletjih se na Kitajskem ideologija umika pragmatičnemu. V 1980-ih letih se je začela kitajska zunanja politika spreminjati, saj niso več verjeli v neizogibnost vojn, ampak so si vse bolj začeli prizadevati za vzpostavitev in ohranitev svetovnega miru in mednarodne varnosti. Kitajska se je začela odpirati svetu, začela je z uveljavljanjem nacionalnega liberalizma in avtoritarnega kapitalizma in s tem razvila alternativo gospodarski viziji ZDA. Ni pa ji še uspelo prodreti z uveljavljanjem življenjskega stila, popularne kulture, jezika in izobraževanja. Pragmatičnost Kitajske lahko vidimo tudi v njenem trenutnem pristopu pri reševanju svetovne finančne krize, pri reševanju problematike Tajvana in navezovanju stikov v okviru mednarodnega trgovanja (Guoli Liou 2003, 107; Embassy of the PRC in the USA 2008).

6.4 Svetovno javno mnenje o ZDA in LRK

Kljub povečanemu poudarku na kulturni moči so raziskave javnega mnenja, ki so bile izvedene leta 2009 s strani čikaškega Sveta za globalne zadeve, pokazale, da ima kitajska kulturna moč relativno malo vpliva na države, tudi na njene sosede. Države na Kitajsko ne gledajo kot na kulturno velesilo, kljub splošnemu vtisu, da ima Kitajska bogato kulturno dediščino. Do podobnih rezultatov so prišle tudi javnomnenjske raziskave, izdane leto kasneje. Te so pokazale tudi na povečan ugled ZDA v številnih državah po svetu, odkar je bil Barack Obama izvoljen za predsednika države, medtem ko je bil ugled Kitajske na veliko nižji stopnji kot ugled ZDA (Smith 2012, 163). Od leta 2008 je globalni ugled Kitajske na splošno upadel, razen v Afriki in nekaterih azijskih državah. Kitajska vlada se sicer zavzema, da bi izboljšala

mednarodno podobo države, vendar je le-ta še naprej mešana oz. negativna (Shambaugh 2013, 8–9).

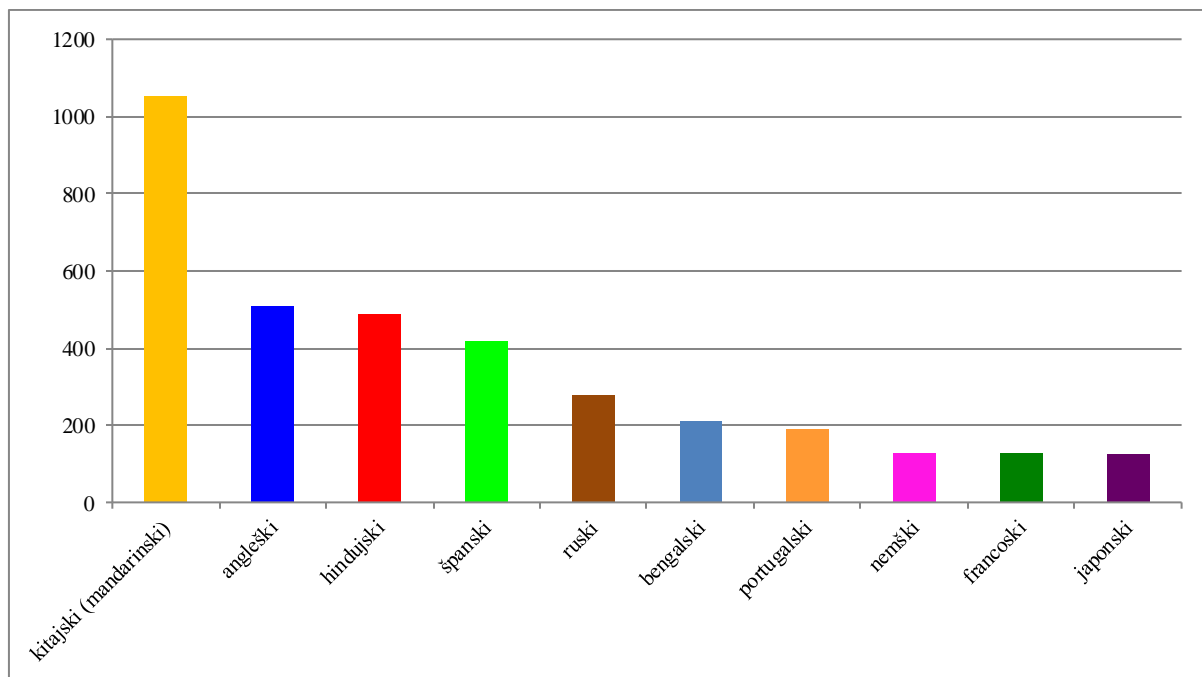
Večina držav gleda na ZDA kot na vodilno gospodarsko velesilo, a hkrati verjamejo, da jo bo Kitajska kmalu dohitela in prehitela. Kitajska je občudovana predvsem zaradi znanstvene ga in tehnološkega napredka (še posebej v Afriki in Latinski Ameriki), a kitajske ideje in njihova popularna kultura niso tako pozitivno sprejete. Večina držav bi za svojega partnerja raje izbrala ZDA kot Kitajsko, na vojaškem področju pa so vse države zaskrbljene tako zaradi ameriških kot tudi zaradi kitajskih močnih vojaških kapacitet. Medsebojne napetosti se povečujejo tudi med ZDA in Kitajsko, saj se je med letoma 2011 in 2013 ameriško pozitivno mnenje o Kitajski zmanjšalo z 51 % na 37 %, kitajsko pozitivno mnenje o ZDA pa z 58 % na 40 % (The Japan Times 2013).

6.5 Pomen angleškega in kitajskega jezika

Kitajščina in angleščina sta jezika, ki ju uporablja največ ljudi na svetu. Kitajščina je materni jezik za 845 milijonov ljudi, kot drugi jezik jo uporablja še 178 milijonov ljudi, kar skupaj znaša več kot milijardo govorcev. Angleščina pa predstavlja materni jezik za 328 milijonov ljudi, kot drugi jezik pa jo uporablja 167 milijonov ljudi, kar skupaj znaša skoraj 500 milijonov govorcev (graf 6.1) (Ethnologue 2013). Z rastjo politične, gospodarske in vojaške vloge Kitajske raste tudi njena kulturna in jezikovna prepoznavnost. Tako smo v zadnjih letih priča povečanju števila ljudi, ki razumejo in uporabljajo kitajščino kot tuji jezik (Asia Society 2013).

Angleščina je jezik računalništva, a kljub temu se na internetu naglo povečuje tudi raba kitajščine (Friedman 2010, 98). Leta 2007 je bilo 28,9 % interneta uporabljanega v angleščini, 14,7 % pa v kitajščini (Weber 2008). Leta 2011 pa je uporaba interneta v angleškem jeziku padla na 26,8 %, uporaba v kitajskem jeziku pa je zrasla na 24,2 %. Tako je kitajščina postala drugi najbolj uporabljan jezik na internetu (Internet World Stats 2013).

Graf 6.1: Jeziki, ki jih uporabljajo kot prvi ali drugi jezik (število govorcev v milijonih)

Vir: Prirejeno po Jacques (2012b).

7 ZAKLJUČEK

Po koncu hladne vojne in razpadu bipolarne ureditve sveta je bilo ravnotežje moči v mednarodni skupnosti precej nestabilno in se je večkrat spreminjalo. Sovjetska zveza je razpadla, ZDA pa niso bile voljne prevzeti vodilne vloge v svetu in nastopilo je obdobje multipolarne mednarodne ureditve. Z nastopom Busheve administracije leta 2001 so ZDA začele poudarjati vojaško pripravljenost in nacionalne interese ter uveljavljati svojo hegemonijo, kar je privedlo do oblikovanja unipolarnega mednarodnega sistema. Po 11. septembru 2001 ter napadu na Afganistan in Irak so se mnogi avtorji strinjali, da gre za največjo koncentracijo moči ene države v zgodovini mednarodne skupnosti.

Mednarodna moč ZDA sloni predvsem na njihovi **gospodarski** moči. Ameriško gospodarstvo temelji na visoki tehnološki razvitosti in izjemnem obsegu proizvodnje, hkrati pa so ZDA sposobne s svojim velikom vplivom v najpomembnejših svetovnih gospodarskih organizacijah uveljavljati lastne strateške interese. Leta 2006 pa se je gospodarska moč ZDA začela zmanjševati kot posledica gospodarske in finančne krize, neuspešnih vojaških intervencij v Afganistanu in Iraku ter nedoseženih zunanjepolitičnih ciljev. Relativna moč najmočnejše sile na svetu je tako začela upadati, obenem pa se je začela krepiti moč ostalih sil in ravnotežje moči v mednarodni skupnosti se je začelo spreminjati. Struktura mednarodnega reda se je preoblikovala iz unipolarnega v uni-multipolarnega, v katerem ZDA še vedno veljajo za edino supersilo, ob tem pa se razvija več pomembnih centrov moči, kot so Kitajska, Rusija, EU, Japonska in Indija.

Med novimi centri moči najbolj nezadržno raste Kitajska, ki se vse intenzivneje povezuje v globalno gospodarstvo in se je v zadnjih desetletjih razvila v gospodarsko velesilo. Njen vzpon označujeta silovit gospodarski razvoj in finančna neodvisnost. Kljub nekaterim težavam znotraj kitajskega gospodarstva, pa Kitajska velja za drugo največje gospodarstvo na svetu, ki se po številnih kazalcih gospodarske moči pospešeno približuje ZDA. Kitajski juan je namreč poleg ameriškega dolarja in evra postal ena od treh najpomembnejših svetovnih valut, kitajski BDP pa je leta 2015 celo prehitel ameriškega. Izjemen gospodarski preboj Kitajske tako predstavlja resno grožnjo gospodarski prevladi ZDA in spreminja razmerja moči v svetovnem gospodarstvu.

Gospodarska moč Kitajske povečuje tudi njen **politični** vpliv v mednarodni skupnosti. Trenutno velja za močno regionalno silo, ki krepi svojo moč zlasti v azijsko-pacifiški regiji in hkrati postaja pomemben politični in gospodarski dejavnik na Bližnjem vzhodu, v Afriki in Latinski Ameriki. Z večanjem politične moči si Kitajska prizadeva pridobiti večji vpliv na

globalni ravni, kjer kot vse pomembnejši akter postaja enakovredna ZDA. Zlasti po letu 1989 si je zagotovila široko mednarodno priznanje in razvila diplomatske odnose z večino držav. S svojim političnim vplivom v mednarodni skupnosti skuša uveljavljati svoje nacionalne interese in hkrati vplivati na spremembe mednarodnega reda. Zavzema se za neodvisno zunanjepolitično delovanje in se ne vpleta v mednarodne spore, če niso v njenem neposrednem interesu. Zato ji mnogi očitajo, da svojo moč uporablja le za uresničevanje ozkih nacionalnih interesov in nezainteresiranost za urejanje globalnih zadev. Kitajska, katere ideologija temelji na komunizmu, je v mnogih državah v razvoju pridobila ugled ravno z načelom nevmešavanja v notranje zadeve drugih. Njen ključni interes je mednarodna stabilnost. Ne kaže interesa za globalno prevlado in nasprotuje hegemoniji, saj meni, da hegemonija in politika moči ogrožata svetovni mir in stabilnost, zato je skrb, da bo Kitajska izpodrinila ZDA kot globalnega hegemon, neupravičena.

ZDA s svojim političnim vplivom v mednarodni skupnosti ohranjajo položaj svetovnega hegemon, ki ga krepijo tako s širjenjem liberalno-demokratske ideologije kot tudi z vojaško prisotnostjo v vseh delih sveta ter s prevladujočo vlogo na svetovnem trgu in v najpomembnejših mednarodnih organizacijah. Mnogi menijo, da se brez ZDA mednarodna skupnost ni sposobna učinkovito soočiti z globalnimi izzivi. Kot edina supersila v zunanji politiki svojo globalno moč pogosto izkoriščajo za unilateralno delovanje in uveljavljanje svojih posebnih interesov, tudi za ceno neupoštevanja mednarodnih norm. Krepitev ameriške dominantnosti je v sistemu suverenih držav neredko privedla do nasprotovanja in posledično slabitve ameriške politične moči in vpliva v mednarodni skupnosti. Kljub temu pa velja prepričanje, da bodo ZDA kot edina supersila vsaj še neko obdobje imele posebno vlogo in položaj pa tudi odgovornost v mednarodni skupnosti.

Svoj vpliv v mednarodnih odnosih ZDA ves čas utrjujejo z uporabo **vojaške** moči. Kazalci kažejo na ogromno vojaško premoč ZDA, ki ostaja nedosegljiva predvsem v tehnološkem pogledu, v obsegu vojaške potrošnje in količini vojaških sredstev ter glede njihove vojaške prisotnosti v vseh delih sveta. Ameriške vojaške sile imajo oporišča po vsem svetu in so ključnega pomena za zagotavljanje mednarodne varnosti. Status vojaško najmočnejše sile utrjujejo tudi z zelo izpostavljeno vlogo v vojaškem zavezištvu NATO, preko katerega uresničujejo tudi svoje strateške interese.

Kitajska vojaška moč je v primerjavi z ZDA precej omejena, saj kljub največjemu številu vojaškega osebja močno zaostaja v količini vojaških sredstev, njen obrambni proračun pa obsega le tretjino ameriškega. Kitajska nima visokotehnoloških zmogljivosti niti vojaških baz

in čet izven svojega ozemlja. Njena vojaška politika je predvsem obrambna, zato ne sodeluje v oboroževalnih tekmah in ne teži k vojaški ekspanziji. Da bi ohranila vojaško neodvisnost, ne sklepa vojaških zavezništev. Svojo vojaško moč izvaja regionalno na območju Azije z namenom zagotavljanja lastne nacionalne varnosti in ozemeljske celovitosti ter varovanja nacionalnih interesov. Izogiba se vojaškim konfliktom z drugimi državami in se zavzema za mirno reševanje sporov na osnovi dialoga. Svojo moč gradi predvsem na gospodarskem razvoju, vojaško moč pa gradi bolj počasi. V zadnjih letih se postopoma vojaško modernizira, povečuje obrambni proračun in vojaške zmogljivosti, zaradi česar jo nekatere države doživljajo kot grožnjo, druge pa od nje pričakujejo večjo aktivnost pri ohranjanju globalne varnosti.

V mednarodni skupnosti skuša Kitajska povečati svoj ugled in prepoznavnost, zato veliko vlaga v razvoj mehke moči, ki temelji predvsem na širjenju **kulturnih** vplivov in izobraževanju. Vendar pa v primerjavi z ZDA krepko zaostaja v vseh kategorijah mehke moči, saj njena mehka moč Kitajske obsega le tretjino mehke moči ZDA, najbolj pa zaostaja na področju digitalne mehke moči. S svojo identiteto in mednarodno vlogo ni dovolj privlačna za druge države in ostaja le parcialna kulturna sila. Njen ugled rušijo zlasti omejevanje svobode medijev in kršitve človekovih pravic.

ZDA s širitvijo kulturne hegemonije predstavljajo enega najboljših primerov mehke moči, ki jo gradijo na kulturi, izobraževanju in digitalni mehki moči. Ameriška kulturna moč ima prevladujoč vpliv po vsem svetu in že desetletja določa globalne kulturne trende. Z najbolj napredno digitalno in komunikacijsko infrastrukturo dosegajo izjemne zmogljivosti digitalne mehke moči. Tudi na področju izobraževanja prekašajo ves svet, saj ameriške univerze veljajo za najboljše in privabljajo največje število tujih študentov, slovijo pa tudi po učinkovitosti in kakovosti znanstveno-raziskovalnega dela.

Gospodarska moč države velja za odločilen dejavnik za dosego globalne prevlade. Vendar pa je za celovito oceno moči posamezne države v mednarodni skupnosti potrebno podatke o gospodarskem položaju države kritično oceniti in jih povezati z ostalimi – političnimi, vojaškimi in kulturnimi. Samo takšen celosten pristop in analiza vseh štirih virov moči nam da prepričljiv pogled na razmetje moči med ZDA in LRK ter prihajajoč mednarodni sistem. Zato sem v magistrski nalogi poleg gospodarskih podatkov analiziral tudi podatke o politični, vojaški in kulturni moči ZDA in LRK ter tako pridobil odgovore na zastavljeno raziskovalno vprašanje, ki so ključni pri preverjanju tez. **Prvo tezo**, ki pravi, da Kitajska povečuje svojo globalno moč in vpliv ter postaja enakovredna ZDA tako na političnem in gospodarskem, kot tudi na vojaškem in kulturnem področju, sem okrepil, vendar sem jo deloma tudi ošibil. Dejstvo je, da

se razmerje moči med ZDA in LRK v zadnjih desetletjih nagiba v prid LRK, ki zlasti zaradi hitre gospodarske rasti močno povečuje svojo moč in vpliv v svetu, medtem ko relativna moč ZDA v primerjavi s Kitajsko upada. Gospodarsko uspešna Kitajska postaja vse bolj ugledna in vplivna v mednarodni skupnosti, kar ji omogoča tudi uveljavljanje svojih političnih ciljev, zato jo mnogi vidijo kot največjo gospodarsko in politično tekmičico ZDA. Kitajska sicer krepi svojo moč in vpliv tudi na vojaškem in kulturnem področju, a je na teh področjih njen globalni vpliv še vedno omejen.

Tovrstno uravnoteženje moči vodi v prepričanje, da je sodobni mednarodni sistem v fazi tranzicije v bipolarno ureditev z dvema prevladujočima silama, kar je v skladu s predlogom novega koncepta mednarodne povezave, ki vključuje ZDA in LRK (Sinoamerika). Številni podatki kažejo, da sta ti dve državi trenutno najpomembnejši sili na svetu in edina globalna akterja v mednarodni skupnosti. Državi sta povezani na strateškem, diplomatskem, gospodarskem, kulturnem, okoljskem, socialnem, izobraževalnem, regionalnem in drugih področjih ter imata velikanski vpliv na mednarodne odnose, saj obstaja zelo malo globalnih izzivov, ki bi se lahko rešili brez privolitve ZDA in Kitajske. Odnosi med državama so na nekaterih področjih partnerski, na drugih tekmovalni, a obe se zavzemata za stabilne odnose. Najbolj se razhajata na ideološkem področju in v pogledih na globalno vladanje. ZDA so glavne zagovornice liberalnega tržnega kapitalizma, LRK pa kaže odklon od svetovnega trenda globalizacije in razvija lastni model kapitalizma, pri čemer le selektivno uvaja elemente zahodnega kapitalizma skupaj z elementi tradicionalne kitajske tržne ekonomije in socialne politike socializma. Poleg tega Kitajska ocenjuje, da so mednarodna pravila in institucije preveč pod vplivom ameriških interesov in nasprotuje težnji ZDA po svetovni hegemoniji. Zanj taka ureditev ni sprejemljiva, ker je prepričana, da ogroža svetovni mir in stabilnost. S povečanjem svojega vpliva na globalni ravni želi spremeniti pravila mednarodnega reda in se zavzema za enakopravnost vseh držav in multipolarno ureditev sveta.

Kljub povečanju moči Kitajske in ekonomski krizi, ki je nedvomno prizadela ameriško gospodarstvo, pa ZDA ostajajo edina supersila na svetu, saj imajo največ vzvodov moči v mednarodnih odnosih in s politiko moči težijo k uveljavljanju svoje hegemonске vloge nad preostalim svetom. To pomeni nadaljevanje unipolarnega sistema v mednarodni skupnosti, v katerem se od ZDA še naprej pričakuje, da bodo imele vodilno vlogo pri urejanju pomembnih mednarodnih izzivov in iskanju boljših in učinkovitejših načinov delovanja unipolarnega multilateralnega sistema v skladu z lastnimi interesi in splošnimi interesi celotne mednarodne skupnosti. ZDA kljub upadu relativne moči še vedno ohranjajo absolutno prevlado v svetu,

predvsem po zaslugi posebne vzdržljivosti in prilagodljivosti ameriškega sistema. Gospodarstvo ZDA je tehnološko najmočnejše na svetu, njihove vojaške zmogljivosti so nepremagljive in ameriška vojaška strategija sledi politiki hegemonije, z vidika mehke moči pa ameriški kulturni vplivi ostajajo prevladujoči po vsem svetu. Tudi politično-diplomatsko delovanje ZDA je ključnega pomena pri oblikovanju svetovne politike in svetovnega reda. Kot pobudnice vseh največjih mednarodnih organizacij prevzemajo odgovornost za ohranjanje globalne varnosti in ravnotežja moči v mednarodni skupnosti. Tako lahko tudi v prihodnosti pričakujemo razvoj sveta, v katerem bodo prevladovala ameriške odločitve. Na podlagi teh spoznanj lahko okrepim **drugo tezo**, ki pravi, da ZDA ostajajo najmočnejša velesila in ohranjajo hegemonski položaj v mednarodni skupnosti tudi v 21. stoletju.

8 LITERATURA

1. Agence France Presse. 2012. China should become 'maritime power', Hu Jintao says. *South China Morning Post*, 8. november. Dostopno prek: <http://www.scmp.com/news/china/article/1077858/china-should-become-maritime-power-hu-jintao-says> (27. februar 2014).
2. Agnihotri, Kamlesh Kumar. 2010. Chinese Quest for a Naval Base in The Indian Ocean – Possible Options for China. *National Maritime Foundation*, februar 2010. Dostopno prek: <http://www.maritimeindia.org/CommentryView.aspx?NMFCID=1231> (18. januar 2014).
3. Alden, Henry Mills, Frederick Lewis Allen, Lee Foster Hartman in Thomas Bucklin Wells. 1885/2007. The Federal Union. *Harper's Magazine* 70 (1).
4. Andrejašič, Matjaž. 2004. *Politična moč in zakonodajni proces*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
5. Asia Society. 2013. *Why Chinese?* Dostopno prek: <http://asiasociety.org/education/chinese-language-initiatives/why-chinese-0> (13. marec 2014).
6. AsiaOne. 2008. *From Pax Americana to Pax Sinica*, 10. julij. Dostopno prek: <http://www.asiaone.com/Business/News/My%2BMoney/Story/A1Story20080710-75814.html> (14. april 2014).
7. Baković, Zorana. 2011. Popis prebivalstva na Kitajskem: vse bolj urbanizirani, čedalje starejši. *Delo*, 28. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/popis-prebivalstva-na-kitajskem-vse-bolj-urbanizirani-cedalje-starej-i.html> (24. januar 2016).
8. --- 2014. Zakaj se Kitajska boji prvega mesta? *Delo*, 6. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/zakaj-se-kitajska-boji-prvega-mesta.html> (24. januar 2016).
9. --- 2015a. En pas, ena pot – evroazijski Marshallov načrt? *Delo*, 18. marec.
10. --- 2015b. Trije nasmeški kitajskega predsednika. *Delo*, 19. maj.
11. --- 2015c. Dilema skodelice iz porcelana. *Delo*, 16. marec.
12. --- 2015č. Dobra številka sedem. *Delo*, 16. marec.
13. --- 2015d. Tiha gradnja velikega peščenega zidu. *Delo*, 2. april.
14. --- 2015e. Tekmovanje na robu razuma. *Delo*, 16. junij.
15. --- 2015f. Tukididova past v Južnokitajskem morju. *Delo*, 29. maj.
16. --- 2015g. Trgovina z orožjem: Kitajska med gospodarji vojne. *Delo*, 21. marec.
17. --- 2016. Kitajske rakete na spornem otoku v Južnokitajskem morju. *Delo*, 17. februar.
18. Barnett, Michael in Raymond Duvall. 2005. Power in International Politics. *International Organization* 59 (4): 39–75.

19. Bates, Scott. 2013. U.S.-China relations need overhaul. *San Francisco Chronicle*, 4. junij. Dostopno prek: <http://www.sfgate.com/opinion/openforum/article/U-S-China-relations-need-overhaul-4573363.php> (13. maj 2014).
20. Baylis, John, Steve Smith in Patricia Owens, ur. 2008. *Globalizacija svetovne politike: Mednarodni problemi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Beardson, Timothy. 2013. I don't see China becoming a superpower in this century. *The Economy Times*, 28. junij. Dostopno prek: http://articles.economictimes.indiatimes.com/2013-06-28/news/40234296_1_challenges-facing-china-foreign-companies-china-20-years (17. marec 2014).
22. Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
23. Bevan, James. 2013. *Security alliances: Drivers in the emerging world order*. Dostopno prek: <https://www.gov.uk/government/speeches/security-alliances-drivers-in-the-emerging-world-order> (25. januar 2014).
24. Bojinović Fenko, Ana, ur. 2011. ...*Pax Franca, Pax Britannica, Pax Americana, Pax Sinica? Primerjalna analiza zunanje politike velikih sil in držav s hitro rastočimi gospodarstvi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. --- 2014. *Mehka moč v zunanji politiki in mednarodnih odnosih: študije aktualnih primerov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
26. Bojinović Fenko, Ana in Tine Rus. 2011a. Uvod. V ...*Pax Franca, Pax Britannica, Pax Americana, Pax Sinica? Primerjalna analiza zunanje politike velikih sil in držav s hitro rastočimi gospodarstvi*, ur. Ana Bojinović Fenko, 23–44. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
27. --- 2011b. Združene države Amerike: Boj za primus inter pares. V ...*Pax Franca, Pax Britannica, Pax Americana, Pax Sinica? Primerjalna analiza zunanje politike velikih sil in držav s hitro rastočimi gospodarstvi*, ur. Ana Bojinović Fenko, 128–141. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Booth, Ken in Nicholas J. Wheeler. 2008. *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*. New York: Palgrave MacMillan.
29. Bošković, Dragiša. 2011. Valutne in druge vojne. *Delo*, 16. oktober. Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/komentarji/valutne-in-druge-vojne.html> (25. oktober 2014).

30. Bremmer, Ian. 2012. Five myths about America's decline. *The Washington Post*, 3. maj. Dostopno prek: https://www.washingtonpost.com/opinions/five-myths-about-americas-decline/2012/05/03/gIQAvlnvzT_story.html (3. januar 2016).
31. Bremmer, Ian in David Gordon. 2010. Year of U. S.-China discord? *The Japan Times*, 30. januar. Dostopno prek: <http://www.japantimes.co.jp/opinion/2010/01/30/commentary/year-of-u-s-china-discord/#.Uw0dOs4gOZQ> (26. februar 2014).
32. Bremmer, Ian in Nouriel Roubini. 2011. A G-Zero World. *Foreign Affairs*, marec/april. Dostopno prek: <http://www.foreignaffairs.com/articles/67339/ian-bremmer-and-nouriel-roubini/a-g-zero-world> (25. februar 2014).
33. Brighi, Elisabetta in Christopher Hill. 2012. Implementation and Behaviour. V *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, 2. izdaja, ur. Steve Smith, Amelia Hadfield in Tim Dunne, 147–166. Oxford: Oxford University Press.
34. Cencen, Marjan. 2011. *Mednarodni položaj Kitajske po koncu hladne vojne*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Central Intelligence Agency *The World Factbook*. 2015a. *The World Factbook: Country Comparison: GDP (purchasing power parity)*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryname=China&countrycode=ch®ionCode=eas&rank=3#ch> (3. januar 2016).
36. --- 2015b. *The World Factbook: Country comparison: GDP – Per Capita*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html#ch> (21. maj 2016).
37. --- 2016a. *The World Factbook: United States*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> (15. maj 2016).
38. --- 2016b. *The World Factbook: China*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> (19. maj 2016).
39. Chapnick, Adam. 1999. The Middle Power. *Canadian Foreign Policy* 7 (2): 73–82.
40. *China Daily*. 2012. Bumpy road ahead for Chinese economy, 29. oktober. Dostopno prek: http://europe.chinadaily.com.cn/opinion/2012-10/29/content_15855285.htm (7. marec 2014).
41. *China's Constitution of 1982 with Amendments through 2004*. 1982/2004. Sprejeta s strani 5. nacionalnega ljudskega kongresa, 4. decembra 1982. Dostopno prek: https://www.constituteproject.org/constitution/China_2004.pdf?lang=en (24. april 2016).

42. *China's Military Strategy*. 2015. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, 26. maja 2015. Dostopno prek: http://www.china.org.cn/china/2015-05/26/content_35661433.htm (28. april 2016).
43. Clinton, Hillary. 2011. America's Pacific Century. *Foreign Policy*, 11. oktober. Dostopno prek: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/americas_pacific_century (24. januar 2014).
44. Cox, Michael. 2007. Od hladne vojne do vojne proti terorju. V *Globalizacija svetovne politike: Uvod v mednarodne odnose*, ur. John Baylis in Steve Smith, 165–202. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
45. Cox, Robert W. 1987. *Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History*. New York: Columbia University Press.
46. Defense Manpower Data Center. 2013. *Total Military Personnel and Dependent End Strength: By Service, Regional Area, and Country*. Dostopno prek: https://www.dmdc.osd.mil/appj/dwp/getfile.do?fileNm=SIAD_309_Report_P1307.xls&filePathNm=milRegionCountry (15. januar 2014).
47. Delo. 2007. Kitajska zaradi onesnaževanja zaprla 3000 podjetij, 12. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/gospodarstvo/kitajska-zaradi-onesnazevanja-zaprla-3000-podjetij.html> (1. februar 2016).
48. Dnevnik. 2008. Čas ameriške hegemonije se izteka, 22. november. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/svet/1042224119> (10. marec 2014).
49. --- 2009. *Kitajska povečuje svoj obrambni proračun, Američani skeptični glede številok*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/svet/1042237926> (14. februar 2014).
50. Dufour, Jules. 2015. The Worldwide Network of US Military Bases. *Centre for Research on Globalization*, 20. september. Dostopno prek: <http://www.globalresearch.ca/the-worldwide-network-of-us-military-bases/5564> (14. februar 2016).
51. Dunne, Tim. 2007. Liberalizem. V *Globalizacija svetovne politike: Uvod v mednarodne odnose*, ur. John Baylis in Steve Smith, 237–261. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
52. Dunne, Tim in Brian C. Schmidt. 2007. Realizem. V *Globalizacija svetovne politike: Uvod v mednarodne odnose*, ur. John Baylis in Steve Smith, 205–236. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
53. Dyer, Geoff. 2012. *Razprava na French-American Foundation: China–USA in the 21st Century: Clash or Partnership*. Washington D. C., 27. september.

54. Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Bulgaria. 2014. *New Era for China's Military Diplomacy*. Dostopno prek: <http://bg.chineseembassy.org/eng/dtxw/t131779.htm> (17. februar 2014).
55. Embassy of the People's Republic of China in the USA. 2008. *Main Characteristics of China's Foreign Policy*. Dostopno prek: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35077.htm> (9. november 2014).
56. --- 2012. *China-U. S. Relations*. Dostopno prek: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgxs/ocust/> (9. maj 2014).
57. Ethnologue. 2013. *Statistical summaries: Summary by language size*. Dostopno prek: <http://www.ethnologue.com/statistics/size> (3. februar 2014).
58. Evans, Graham in Jeffrey Newnham. 1998. *The Penguin Dictionary of International Relations*. London: Penguin Books.
59. Federation of American Scientists. 2015. *Status of World Nuclear Forces*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/nuclearweapons/nukestatus.html> (1. februar 2016).
60. Fei-Ling, Wang. 2005. Preservation, Prosperity and Power: What motivates China's foreign policy? *Journal of Contemporary China* 14 (45): 669–694.
61. Fijavž, Polona. 2013. Oliver Stone: Kar so ZDA v zadnjih 30 letih storile Evropi, je grozno. *RTV Slovenija*, 22. maj. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/svet/oliver-stone-kar-so-zda-v-zadnjih-30-letih-storile-evropi-je-grozno/309359> (1. junij 2014).
62. Fishman, Ted C. 2005. *Kitajski izziv*. Ljubljana: Orbis.
63. Fox, Annette Baker. 1959. *The Power of Small States: Diplomacy in World War Two*. Cambridge: Cambridge University Press.
64. Friedman, George. 2010. *The next 100 years: A forecast for the 21st century*. London: Allison & Busby Limited.
65. Frost, Ellen L. 2009. What Is Economic Power? *Joint Force Quarterly*, april. Dostopno prek: <https://www.questia.com/read/1G1-195427684/what-is-economic-power> (2. december 2015).
66. Gaiser, Laris in Igor Kovač. 2012. From Bipolarity to Bipolarity: International Relations Repeating Again. *Journal of Global Policy and Governance* 1 (1): 49–63.
67. Garraty, John Arthur. 1986. *The Great Depression: The Great Depression: An Inquiry into the Causes, Course, and Consequences of the Worldwide Depression of the Nineteen-Thirties, As Seen by Contemporaries*. New York: Harcourt Brace Jovanovitch.

68. Glaser, Charles. 2011. Will China's Rise Lead to War? *Foreign Affairs*, marec/april. Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2011-03-01/will-chinas-rise-lead-war> (17. oktober 2015).
69. Glaser, John. 2013. The US Is 'Encircling China With Military Bases'. *Antiwar*, 22. avgust. Dostopno prek: <http://antiwar.com/blog/2013/08/22/the-us-is-encircling-china-with-military-bases/> (17. januar 2014).
70. Global Firepower. 2015a. *China: Military Strength*, 12. maj. Dostopno prek: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=china (10. december 2015).
71. --- 2015b. *United States of America: Military Strength*, 12. maj. Dostopno prek: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=united-states-of-america (10. december 2015).
72. Global Security. 2013. *U. S. Army Kwajalein Atoll (USAKA): Reagan Test Site / Kwajalein Missile Range*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/space/facility/kwaj.htm> (17. januar 2014).
73. Goldstein, Joshua S. 2005. *International Relations*. New York: Pearson-Longman.
74. Golub, Philip. 2012. *Razprava na French-American Foundation: China–USA in the 21st Century: Clash or Partnership*. Washington D. C., 27. september.
75. Grix, Jonathan. 2010. *The Foundations of Research*. 2. izdaja. Houndmills, Basingstoke in Hampshire: Palgrave Macmillan.
76. Guoli Liou, Shiping. 2003. Leadership Transition and Chinese Foreign Policy. *Journal of Chinese Political Science* 8 (1/2): 101–117.
77. Harding, Harry. 2002. China and the International Order. *United States Department of State*. Dostopno prek: www.state.gov/s/p/of/proc/tr/11589.htm (14. februar 2014).
78. Hassig, Ross. 1994. *Mexico and the Spanish Conquest*. Oklahoma: University of Oklahoma Press.
79. Heineman, Ben W. in Fritz Heimann. 2006. The Long War Against Corruption. *Foreign Affairs*, maj/junij. Dostopno prek: <http://www.foreignaffairs.com/articles/61705/ben-w-heineman-jr-and-fritz-heimann/the-long-war-against-corruption> (31. januar 2014).
80. Hermawan, Daud. 2010. Coming era of Pax Sinica. *The China Post*, 6. februar. Dostopno prek: <http://www.chinapost.com.tw/commentary/letters/2010/02/06/243908/Coming-era.htm> (15. april 2014).

81. Hettne, Björn. 2005. Beyond the 'New' Regionalism. *New Political Economy* 10 (4): 543–571.
82. Hren, Barbara. 2011. Do kitajske prevlade je še daleč. *Dnevnik*, 29. oktober. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/1042484128> (15. marec 2014).
83. Hribar, Dejan. 2011. *Azijsko-pacifiška regija kot novo svetovno geopolitično središče*. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska_dela_2/pdfs/mb22_hribar-dejan.pdf (1. februar 2016).
84. International Institute for Strategic Studies. 2014. *The Military Balance 2014*. London: Routledge.
85. Internet World Stats. 2013. *Internet World Users by Language: Top 10 Languages*. Dostopno prek: <http://www.internetworldstats.com/stats7.htm> (13. marec 2014).
86. Izvozno okno. 2015. *Gospodarske panoge Kitajske*. Dostopno prek: http://www.izvozno-okno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Kitajska/Gospodarske_panoge_4678.aspx (14. januar 2016).
87. Jackson, Steven F. 2000. Introduction: A Typology for Stability and Instability in China. V *Is China Unstable?*, ur. David Shambaugh, 1–13. New York in London: M. E. Sharpe.
88. Jacques, Martin. 2012a. *Razprava v The German Marshall Fund of the United States: Can the United States Maintain Primacy in Asia?* Washington D. C., 3. oktober.
89. --- 2012b. *When China rules the world*. London: Penguin Books.
90. James, Edmund Janes, Henry Rogers Seager, Roland Post Falkner, Clyde Lyndon King, Emory Richard Johnson in Johan Thorsten Sellin. 1917/2008. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Ithaca: American Academy of Political and Social Science.
91. Jentleson, Bruce W. 2010. *American Foreign Policy: The Dynamics of Choice in the 21st Century*. 4. izdaja. New York in London: W. W. Norton & Company.
92. Johnson, Christopher K. 2012. *Razprava v Center for Strategic and International Studies: U. S.-China Relations and the 18th Party Congress: Uncertainty Amidst Political Transition*. Washington D. C., 26. september.
93. Jurtela, Kaja in Tomi Bahorić. 2011. Kitajska: Preobrazba rdečega zmaja na poti povrnitve svetovne prevlade. V *...Pax Franca, Pax Britannica, Pax Americana, Pax Sinica? Primerjalna analiza zunanje politike velikih sil in držav s hitro rastočimi gospodarstvi*, ur. Ana Bojinović Fenko, 180–188. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

94. Kagabo, Frank. 2012. How will China's rise impact the world? *The Sunday Times*, 28. oktober. Dostopno prek: <http://www.newtimes.co.rw/news/index.php?i=15159&a=12934> (16. marec 2014).
95. Kajtazović, Tamara. 2015. Mehka moč: vodi Velika Britanija. *Mladina*, 27. julij. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/168250/mehka-moc-vodi-velika-britanija/> (20. februar 2016).
96. Keck, Zachary. 2013. US Warns China Against a South China Sea ADIZ. *The Diplomat*, 18. december. Dostopno prek: <http://thediplomat.com/2013/12/us-warns-china-against-a-south-china-sea-adiz/> (17. maj 2014).
97. Kegley, Charles W. in Gregory A. Raymond. 1994. *A Multipolar Peace?: Great-power Politics in the Twenty-first Century*. New York: St. Martin's Press.
98. Klare, Michael T. 2012. China's imperial predicament. *Le Monde Diplomatique: English Edition* 1209 (1): 8–9.
99. Knific, A. 2015. Kitajska načrtuje mornariško bazo v Namibiji. *Obramba*, 23. januar. Dostopno prek: <http://www.obramba.com/novice/kitajska-nacrtuje-mornarisko-bazo-v-namibiji/> (15. februar 2016).
100. Knific, B. 2015. Prva kitajska vojaška baza v tujini bo v Džibutiju v Afriki. *Obramba*, 26. november. Dostopno prek: <http://www.obramba.com/novice/prva-kitajska-vojaska-baza-v-tujini-bo-v-dzibutiju-v-afriki/> (15. februar 2016).
101. Kocbek, Darja. 2010. Vojna med valutami. *Mladina*, 14. oktober. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/52036/vojna-med-valutami/> (27. januar 2016).
102. Kogoj, Mark. 2014. *Vpliv strategije pametne moči na mednarodni mir in varnost – kritika koncepta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
103. Komisija za preprečevanje korupcije. 2011. *BPI 2011: Ruska in kitajska podjetja najbolj skorumpirana*, 7. november. Dostopno prek: <https://www.kpk-rs.si/sl/komisija/medijsko-sredisce/arhiv-novic/11/2011/bpi-2011-ruska-in-kitajska-podjetja-najbolj-skorumpirana> (17. april 2016).
104. Kovač, Igor. 2012a. *The Power Structure of the Post Cold War International System*. Ljubljana: eBesede.
105. --- 2012b. In the Long Run We Are all Dead: Hey Keynes, What Is Long in the Contemporary US Case? *Transition Studies Review* 19 (3): 275–290.
106. Krušič, Marjan, ur. 1984. *Leksikon Cankarjeve založbe*. Cankarjeva založba: Ljubljana.
107. Kumer, Peter. 2011. Vzpon kitajske hegemonije. *Katedra* 6 (8/9): 31.

108. Kurata, Phillip. 2012. *U. S.-China Strategic And Economic Dialogue, 2012*, 4. maj. Dostopno prek: <http://beijing.usembassy-china.org.cn/2012sed.html> (24. januar 2014).
109. Lawrence, Susan V. in David MacDonald. 2012. *U. S.-China Relations: Policy Issues*, 2. avgust. Washington: Congressional Research Service.
110. Layne, Christopher. 2008. China's Challenge to US Hegemony. *Global Trends* 705 (107): 13–18.
111. LeVine, Steve. 2012. Pax-Sinica: Why the U. S. should hand over Afghanistan and Central Asia to China. *Foreign Policy*, 26. junij. Dostopno prek: http://oilandglory.foreignpolicy.com/posts/2012/06/26/pax_sinica_why_the_us_should_hand_over_afghanistan_and_central_asia_to_china (14. april 2014).
112. Li, Minqi. 2010. *Vzpon Kitajske in propad kapitalističnega gospodarskega sveta*. Ljubljana: Založba Sophia.
113. Lipušček, Uroš. 2014. Obama azijskim zaveznicam obljubil podporo v soočenjih s Kitajsko. *RTV Slovenija*, 29. april. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/obama-azijskim-zaveznicam-obljubil-podporo-v-soocenjih-s-kitajsko/335721> (29. april 2014).
114. --- 2015. Kitajska zastruje boj proti korupciji. *RTV Slovenija*, 6. april. Dostopno prek: <http://4d.rtvlo.si/arhiv/prispevki-in-izjave-prvi-dnevnik/174329023> (21. maj 2016).
115. Liu, Wen. 2013. From Pivot to Rebalance: The Weight of Words in U. S. Asia Policy. *ContextChina*, 22. marec. Dostopno prek: <http://contextchina.com/2013/03/from-pivot-to-rebalance-the-weight-of-words-in-u-s-asia-policy/> (17. januar 2014).
116. Lukšič, Andrej A. 2009. Konec demokracije? *Teorija in praksa* 46 (5): 537–558.
117. Lundestad, Eirik B. in Tor G. Jakobsen. 2013. A Unipolar World: Systems and Wars in Three Different Military Eras. *Popular Social Science*, 3. maj. Dostopno prek: <http://www.popularsocialscience.com/2013/02/05/a-unipolar-world-systems-and-wars-in-three-different-military-eras/> (28. februar 2014).
118. Malešič, Marjan. 1994. Tri teoretične perspektive sodobne varnosti. *Javnost* 1 (4): 97–104.
119. Mann, Michael. 2003. *Incoherent Empire*. London: Verso.
120. Martinez, Miguel. 2002. *US Army Bases Outside the USA*. Dostopno prek: http://www.kelebekler.com/occ/bas_gb.htm (17. januar 2014).
121. McClory, Jonathan. 2010. *The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power*. London: Institute for Government. Dostopno prek: <http://www.institute-for-government.org.uk/publications/new-persuaders> (24. avgust 2016).

122. --- 2011. *The New Persuaders II: A 2011 Global Ranking of Soft Power*. London: Institute for Government. Dostopno prek: <http://www.instituteforgovernment.org.uk/publications/new--persuaders-ii> (24. avgust 2016).
123. --- 2013. *The New Persuaders III – A 2012 Global Ranking of Soft Power*. London: Institute for Government. Dostopno prek: <http://www.instituteforgovernment.org.uk/publications/new-persuaders-iii> (15. januar 2013).
124. --- 2015. *The Soft Power 30 – A Global Ranking of Soft Power*. London: Portland. Dostopno prek: http://www.comres.co.uk/wp-content/uploads/2015/07/Report_Final-published.pdf (24. avgust 2016).
125. --- 2016. *The Soft Power 30 – A Global Ranking of Soft Power*. London: Portland. Dostopno prek: http://softpower30.portland-communications.com/wp-content/themes/softpower/pdfs/the_soft_power_30.pdf (25. avgust 2016).
126. Meden, Ahac. 2007. *Popularna kultura in globalna slovenska skupnost na spletu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
127. Mekina, Igor. 2001. Kamor gre bik, gre tudi štrik. *Mladina*, 26. november. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/92360/kamor-gre-bik-gre-tudi-strik/> (11. februar 2016).
128. --- 2010. Svet pred valutno vojno? *Mladina*, 15. oktober. Dostopno prek: http://www.mladina.si/dnevnik/15-10-2010-svet-pred-valutno-vojno_/ (3. november 2014).
129. --- 2011. Propad imperija. *Katedra* 6 (3): 22–3.
130. Miklavc, Petra. 2012. Veleposlanik pri Natu Benedejčič: Slovenija je solidna in zanesljiva zaveznica. *STA*, 21. november. Dostopno prek: http://brussels.mission.si/index.php?id=1120&tx_ttnews%5Btt_news%5D=14617&cHash=a4fd6c067646e881be41baed976338b2 (3. februar 2016).
131. Ming-Te, Hung in Tony Tai-Ting Liu. 2011. Sino-U.S. Strategic Competition in Southeast Asia: China's Rise and U.S. Foreign Policy Transformation since 9/11. *Political Perspectives* 5 (3): 96–119.
132. Monaghan, Angela. 2014. China surpasses US as world's largest trading nation. *The Guardian*, 10. januar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/business/2014/jan/10/china-surpasses-us-world-largest-trading-nation> (6. april 2014).
133. *Nacionalna varnostna strategija*. 2010. Sprejeta s strani predsednika ZDA Baracka Obame, 26. maja 2010. Dostopno prek: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (20. februar 2014).

134. Naidu-Ghelani, Rajeshni. 2011. World's Most Popular Business Cities. *CNBS*, 16. avgust. Dostopno prek: <http://www.cnb.com/id/44084372> (23. maj 2014).
135. Nathan, Andrew J. in Andrew Scobell. 2012. How China Sees America: The Sum of Beijing's Fears. *Foreign Affairs*, september/oktober: 32–47.
136. NAVSEA Shipbuilding Support Office. 2014. *Naval vessel register: Active in Commission*. Dostopno prek: <http://www.nvr.navy.mil/nvrships/active/fleet.htm> (11. januar 2014).
137. *New Vision*. 2014. China-Africa trade surpassed \$200 billion in 2013, 23. februar. Dostopno prek: <http://www.newvision.co.ug/news/652867-china-africa-trade-surpassed-200-billion-in-2013.html> (13. marec 2014).
138. Nye, Joseph S. 1991. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books.
139. --- 2008. Public Diplomacy and Soft Power. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616: 94–109.
140. --- 2010. The Future of American Power. *Foreign Affairs*, november/december: 2–12.
141. --- 2011. Power and foreign policy. *Journal of Political Power* 4 (1): 9–24.
142. OECD. 2016. *Educational attainment and labour-force status*. Dostopno prek: <http://stats.oecd.org/#> (28. avgust 2016).
143. O'Reilly, Brendan. 2014. *China's World Trade*. Dostopno prek: <http://chineserelations.net/chinas-world-trade/> (8. marec 2014).
144. Osolnik, Marko. 2010. Nova hladna vojna v azijsko-pacifiškem prostoru: veliko rivalstvo med ameriškim orlom in kitajskim zmajem. *Dnevnik*, 30. april. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/1042355997> (14. marec 2014).
145. Osrajnik, Bojana. 2012. *Gospodarsko-trgovinski položaj Kitajske v svetu*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
146. Pantucci, Raffaello in Alexandros Petersen. 2011. China hasn't yet grown into its role. *The Interpreter*, 7. november. Dostopno prek: <http://www.lowyinterpreter.org/post/2011/11/07/China-hasnt-yet-grown-into-its-role.aspx?COLLCC=1533417433&> (6. marec 2014).
147. Patomäki, Heikki. 2008. *The Political Economy of Global Security: War, Future Crises and Changes in Global Governance*. London: Routledge.

148. Pei, Minxin. 2012. Five myths about China's power. *The Washington Post*, 26. januar. Dostopno prek: http://www.washingtonpost.com/opinions/five-myths-about-chinas-power/2012/01/20/gIQA3CFSTQ_story.html (6. marec 2014).
149. Petrič, Ernest. 2010. *Zunanja politika: Osnove teorije in praksa*. Ljubljana: Studia diplomatica Slovenica.
150. *Planet Siol*. 2013. Kitajski boj proti korupciji – prepoved gradnje vladnih poslopij, 23. julij. Dostopno prek: <http://siol.net/novice/svet/kitajski-boj-proti-korupciji-prepoved-gradnje-vladnih-poslopij-345106> (22. februar 2014).
151. Porter, Caroline in Douglas Belkin. 2013. Record Number of Foreign Students Flocking to U.S. *The Wall Street Journal*, 11. november. Dostopno prek: <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702304868404579190062164404756> (7. maj 2014).
152. Požgan, Jure in Ana Bojinović Fenko. 2012. Kulturna diplomacija in kultura v mednarodnih odnosih: študija primera slovenske zunanje politike. *Družboslovne razprave*, XXVIII (2012), 69: 25–53.
153. Puhl, Jan, Sandra Schulz in Wieland Wagner. 2011. Kitajske sanje. *Mladina*, 7. junij. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/52996/kitajske-sanje/> (22. februar 2014).
154. PWC. 2013. Global top 100 companies – the risers and fallers, 31. marec. Dostopno prek: <http://www.pwc.com/gx/en/audit-services/capital-market/publications/top100-market-capitalisation.jhtml> (24. marec 2014).
155. Qingfen, Ding in Yang Ziman. 2013. US to be China's largest trade partner. *China Daily*, 5. junij. Dostopno prek: <http://www.asianewsnet.net/US-to-be-Chinas-largest-trade-partner-47552.html> (28. januar 2014).
156. Quah, Danny. 2011. The Global Economy's Shifting Centre of Gravity. *Global Policy* 2 (1): 3–9.
157. Rebernik, Gregor. 2013. Kitajska prehitela ZDA in postala največja trgovinska sila na svetu. *Planet Siol*, 11. februar. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/gospodarstvo/2013/02/kitajska_zda_trgovina.aspx (3. januar 2016).
158. Reed, John. 2013. Surrounded: How the U.S. Is Encircling China with Military Bases. *Foreign Policy*, 20. avgust. Dostopno prek: http://complex.foreignpolicy.com/posts/2013/08/20/surrounded_how_the_us_is_encircling_china_with_military_bases (16. maj 2014).

159. Ross, Robert S. 1999. China: Why our hard-liners are wrong. V *The Future of American Foreign Policy*, ur. Eugene R. Wittkopf in Christopher M. Jones, 204–214. New York: Worth Publishers.
160. RTV Slovenija. 2001. Nato in svetovna strateška igra, 13. junij. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/obama-iz-oci-v-oci-s-kitajskim-zmajem-in-azijskimi-tigri/216713> (11. februar 2016).
161. --- 2009a. Obama iz oči v oči s kitajskim zmajem in azijskimi tigri, 12. november. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/obama-iz-oci-v-oci-s-kitajskim-zmajem-in-azijskimi-tigri/216713> (9. december 2014).
162. --- 2009b. Foto: Previdno tkanje vezi med Kitajsko in ZDA, 17. november. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/foto-previdno-tkanje-vezi-med-kitajsko-in-zda/217111> (9. december 2014).
163. --- 2009c. Francija se z velikimi koraki vrača v Nato, 18. marec. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/francija-se-z-velikimi-koraki-vraca-v-nato/98141> (3. februar 2016).
164. --- 2010a. Obama napovedal, da bodo ostri do Kitajske, 4. februar. Dostopno prek: <https://www.rtvlo.si/svet/obama-napovedal-da-bodo-ostri-do-kitajske/222789> (6. januar 2016).
165. --- 2010b. Kitajski tiger jezen preži na ZDA, 31. januar. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/kitajski-tiger-jezen-prezi-na-zda/222500> (16. november 2014).
166. --- 2014a. Predsednik Obama sprejel dalajlamo brez ceremonij. Kitajska je besna, 21. februar. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/predsednik-obama-sprejel-dalajlamo-brez-ceremonij-kitajska-je-besna/330390> (6. januar 2016).
167. --- 2014b. BRICS ustanovil svojo razvojno banko in rezervni sklad, 15. julij. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/brics-ustanovil-svojo-razvojno-banko-in-rezervni-sklad/341994> (4. avgust 2014).
168. --- 2015a. "Kitajska in ZDA lahko postanejo temelj svetovne stabilnosti", 23. september. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/kitajska-in-zda-lahko-postanejo-temelj-svetovne-stabilnosti/374660> (13. oktober 2015).
169. --- 2015b. Kitajska z novimi cilji: zmerna rast in večja skrb za okolje, 5. marec. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/kitajska-z-novimi-cilji-zmerna-rast-in-vecja-skrb-za-okolje/359767> (7. avgust 2015).

170. --- 2015c. Kitajska z devalvacijo juana zatresla finančne trge, 12. avgust. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/gospodarstvo/borzni-komentar/kitajska-z-devalvacijo-juana-zatresla-financne-trge/371538> (7. avgust 2015).
171. --- 2015č. Kitajski premier napoveduje manj države in več trga, 15. marec. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/svet/kitajski-premier-napoveduje-manj-drzave-in-vec-trga/360581> (7. avgust 2015).
172. --- 2015d. Kitajski umetni otoki za ZDA spodkopavajo mir in svobodo, 21. maj. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/svet/kitajski-umetni-otoki-za-zda-spodkopavajo-mir-in-svobodo/365649> (7. avgust 2015).
173. --- 2015e. Kitajska postaja živčna zaradi ameriških preletov, 26. maj. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/svet/kitajska-postaja-zivcna-zaradi-ameriskih-preletov/366039> (7. avgust 2015).
174. --- 2016a. Haag: Kitajska brez zgodovinske pravice v Južnokitajskem morju, 12. julij. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/svet/haag-kitajska-brez-zgodovinske-pravice-v-juznokitajskem-morju/397949> (30. avgust 2016).
175. --- 2016b. Gospodarska rast Kitajske najnižja v 25 letih, 19. januar. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/svet/gospodarska-rast-kitajske-najnizja-v-25-letih/383729> (19. januar 2016).
176. Rudd, Kevin. 2006. *Making Australia a force for good*. Dostopno prek: <http://eherald.alp.org.au/articles/0906/natp28-01.php> (16. december 2015).
177. *Russia Today*. 2013. 'US strikes China nuclear match in Asia-Pacific powderkeg', 15. januar. Dostopno prek: <http://socioecohistory.wordpress.com/2013/01/15/> (17. januar 2014).
178. --- 2015. US and Russia remain world's biggest arms exporters, 16. marec. Dostopno prek: <http://www.rt.com/business/241005-russia-second-arms-exporter/> (25. avgust 2015).
179. *Severnoatlantska pogodba – The North Atlantic Treaty*. 1949. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/dokumenti/severnoatlantska-pogodba/> (2. februar 2016).
180. Shambaugh, David. 2012. *Razprava na Brookings Institution: Conceptualizing Future United States-China Relations*. Washington D. C., 25. september.
181. --- 2013. *China Goes Global: The Partial Power*. New York: Oxford University Press.

182. Shanghai Cooperation Organisation. 2013. *Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation*. Dostopno prek: <http://www.sectsco.org/EN123/brief.asp> (23. januar 2014).
183. Smith, Martin A. 2012. *Power in the Changing Global Order: The US, Russia and China*. Cambridge: Polity Press.
184. Smith, Steve in John Baylis. 2007. Uvod. V *Globalizacija svetovne politike: Uvod v mednarodne odnose*, ur. John Baylis in Steve Smith, 1–17. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
185. STA. 2001. Bush: Kitajska stoji ZDA ob strani v boju proti terorizmu, 19. oktober. Dostopno prek: <https://www.sta.si/596283/bush-kitajska-stoji-zda-ob-strani-v-boju-proti-terorizmu> (2. januar 2016).
186. Stockholm International Peace Research Institute. 2013. *Trends in world military expenditure, 2012*. Solna: SIPRI. Dostopno prek: http://books.sipri.org/files/FS/SIPRI_FS1304.pdf (14. februar 2014).
187. --- 2015. *SIPRI Military Expenditure Database 2015*. Dostopno prek: www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database/milex-data-1988-2014 (2. februar 2016).
188. --- 2016. *Trends in world military expenditure, 2015*. Dostopno prek: <http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1604.pdf> (19. april 2016).
189. *The China Post*. 2012. Beijing has long history fighting inflation, 10. februar. Dostopno prek: <http://www.chinapost.com.tw/health/aging/2012/02/10/331131/Beijing-has.htm> (23. julij 2016).
190. The Institute of Art and Ideas. 2012. *When China Rules the World: The Chinese government and the new world order*, 20. februar. Dostopno prek: <http://iai.tv/video/when-china-rules-the-world> (24. marec 2014).
191. *The Japan Times*. 2013. China seen usurping U. S. hegemony, 18. julij. Dostopno prek: <http://www.japantimes.co.jp/news/2013/07/18/asia-pacific/china-seen-usurping-u-s-hegemony/#.UyBz9s7Hhws> (12. marec 2014).
192. *The New York Times*. 1999. To Paris, U. S. Looks Like a 'Hyperpower', 5. februar. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/1999/02/05/news/05iht-france.t_0.html (14. februar 2014).
193. *The RSA*. 2009. When China Rules the World, 22. junij. Dostopno prek: <http://www.the-rsa.org/events/video/archive/martin-jacques---22-june-2009> (24. marec 2014).

194. The World Bank. 1997. *China 2020: Development Challenges in the New Century*. Washington: The World Bank.
195. --- 2013. *GDP growth (annual %)*. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> (14. februar 2014).
196. Tynan, Deirdre. 2009. Turkmenistan: American Military Personnel Set Up Shop in Ashgabat. *Eurasianet.org*, 11. julij. Dostopno prek: <http://www.eurasianet.org/departments/insightb/articles/eav071209.shtml> (18. januar 2014).
197. Udovič, Boštjan. 2009. *Ekonomska in gospodarska diplomacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
198. United Nations. 2014. *UN peacekeeping troop and police contributors*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors.shtml> (21. januar 2014).
199. United States Census Bureau. 2016. *Foreign Trade: Trade in Goods with China*. Dostopno prek: <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html> (14. januar 2016).
200. United States Department of Defense. 2016. *Unified Command Plan: Commanders' Area of Responsibility*. Dostopno prek: <http://www.defense.gov/Military-Services/Unified-Combatant-Commands> (20. avgust 2016).
201. United States Department of State. 2014. *U. S. Collective Defense Arrangements*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/s/l/treaty/collectivedefense/> (23. januar 2014).
202. United States Energy Information Administration. 2013. *Disputed territories around the Spratly Islands, and the territorial waters in dispute*. Dostopno prek: <http://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.cfm?fips=SCS> (14. februar 2014).
203. *United States National Space Policy*. 2006. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ostp/national-space-policy-2006.pdf> (31. maj 2014).
204. USC US-China Institute. 2007. *China As A Global Power*. Dostopno prek: <http://china.usc.edu/china-global-power> (13. maj 2014).
205. Valenčič, Erik. 2009. Začetek konca dolarja? *Mladina*, 2. julij. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/47561/zacetek-konca-dolarja/> (6. marec 2014).
206. Vidmajer, Saša. 2014. Družbena nepravilnost in geografija neenakosti. *Delo*, 13. oktober. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/ekonomija/druzbena-nepravilnost-in-geografija-neeakosti.html?search=Peter%20Rak> (1. februar 2016).

207. Vital, David. 1967. *The Inequality of States: A Study of Small Power in International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
208. Wang, Brian. 2010. *China Economic Forecast to 2040 and Defence Budgets*. Dostopno prek: <http://nextbigfuture.com/2010/03/china-economic-forecast-to-2040-and.html> (2. april 2014).
209. Wang, Hongying. 2000. Multilateralism in Chinese Foreign Policy: The Limits of Socialization? V *China's International Relations in the 21st Century: Dynamics of Paradigm Shifts*, ur. Weixing Hu, Gerald Chan in Daojiang Zha, 71–91. Lanham: University Press of America.
210. Watkins, Tom. 2015. Useless fuss over Confucius Institutes. *China Daily USA*, 13. januar. Dostopno prek: http://usa.chinadaily.com.cn/opinion/2015-01/13/content_19303807.htm (13. julij 2016).
211. Weber, George. 2008. *The World's 10 Most Influential Languages*. Dostopno prek: <http://www.andaman.org/BOOK/reprints/weber/rep-weber.htm> (13. marec 2014).
212. White, Thomas. 2013. Why U. S. Hegemony Is Here to Stay. *The Huffington Post*, 12. november. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/thomas-white/why-us-hegemony-is-here-t_b_4258264.html (19. marec 2014).
213. *White Paper on China's National Defense in 1998*. 1998. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, julija 1998. Dostopno prek: <http://www.china.org.cn/e-white/5/index.htm> (14. januar 2014).
214. *White Paper on China's National Defense in 2002*. 2002. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, 9. decembra 2002. Dostopno prek: <http://china.org.cn/e-white/20021209/index.htm> (13. april 2014).
215. *White Paper on China's National Defense in 2008*. 2008. Sprejeta s strani Državnega sveta Ljudske republike Kitajske, 20. januarja 2009. Dostopno prek: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7060059.htm (13. april 2016).
216. World Intellectual Property Organization. 2013. *World Intellectual Property Indicators, 2013 edition (WIPO Economics and Statistics Series)*. Dostopno prek: http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/intproperty/941/wipo_pub_941_2013.pdf (8. januar 2014).
217. XE. 2014. *XE Currency Charts (USD/CNY)*. Dostopno prek: <http://www.xe.com/currencycharts/?from=USD&to=CNY&view=10Y> (6. januar 2014).

218. Yu, Li in Zha Jianguo. 2015. Confucius Institutes to diversify goals. *Chinese Social Sciences Today*, 17. december. Dostopno prek: <http://www.csstoday.com/Item/2928.aspx> (14. julij 2016).
219. Zakaria, Fareed. 2008. The Future of American Power. *Foreign Affairs*, maj/junij: 18–43.
220. Zelinsky, Wilbur. 2015. United States. *Britannica*, 9. april. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/place/United-States/The-people#toc78005> (3. januar 2016).